Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș

EPILOG LA LUMEA VECHE

Literatura română între *viziunea tradițională* și *ideologia modernă*

Vol. I. (partea a cincea)

Mentalități,
forme literare
și univers spiritual

Teologie pentru azi
București
2016

Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș

Epilog la lumea veche

Literatura română între
viziunea tradițională și ideologia modernă.
Mentalități, forme literare
și univers spiritual

Vol. I

POEZIA

partea a cincea

POEZIA POSTBELICĂ
(EMIL BOTTA)

Teologie pentru azi
București
2016

Mulțumesc soțului meu, Părintele Dorin,
pentru iubirea, încurajarea și toată
susținerea pe care mi le acordă
întotdeauna,
fără de care nu aș fi făcut nimic.

Introducere.
Poezia românească postbelică: considerații generale

S-a spus[1] despre poezia română de după război că reprezintă *un al doilea* modernism. În mod cert, este vorba despre un *modernism* într-o altă etapă.

În ultimele două volume din *Epilog la lumea veche*, am discutat despre lirica primei jumătăți a secolului al XX-lea (fără exhaustivitate, pentru care nu am avut timpul necesar), împărțind-o în *modernism* și *tradiționalism* nu în mod arbitrar sau din rațiuni critice foarte stricte, ci pentru că însăși epoca avută în vedere *a operat* cu această dihotomie, în care eu, acum, nu mai cred.

Privind în urmă, mi se pare că nu mai este importantă, dar am făcut această *despărțire* tocmai pentru a observa *irelevanța* ei în optica noastră, pentru a sesiza că diferențele sunt, în cele din urmă, nesemnificative. Că *modernismul* și *tradiționalismul* reprezintă aspecte comple-

---

[1] Această introducere a fost publicată mai întâi aici:

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/18/poezia-romaneasca-postbelica-cateva-consideratii-generale-1/;

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/19/poezia-romaneasca-postbelica-cateva-consideratii-generale-2/.

mentare în poezia și în peisajul literar al vremii și nu falii disjunctive.

Unele observații în acest sens fuseseră făcute de G. Călinescu încă de pe atunci…dar nu mai revin acum asupra acestei discuții.

Ceea ce este evident, e că această *distincție* se estompează după război.

Un factor poate fi cel politic, care nu mai admite *teoretizări* de genul celor interbelice. Deși anii ’60 produc revitalizarea poeziei *interbelice* (după un deceniu și ceva de *ocultare*), fervoarea teoretizantă nu își mai găsește locul în atmosfera sulfurată de ideologia comunistă, care era sufocată de decrete politice și „indicații prețioase”.

Putem considera că întregul secol al XX-lea – începând din deceniul al doilea și până la optzeciști – aparține *poeziei moderne*, incluzând aici toate formele sale de manifestare, chiar părut antagonice (modernism, tradiționalism, avangardism), mai puțin *postmodernismul* – chiar dacă Matei Călinescu îl consideră *o față a modernității*[2] –, care ni se pare a fi cel puțin *începutul* evoluției spre *altceva*…

Secolul al XX-lea – prima jumătate, în special – a căutat *cu obidă* „tradiția” literară românească. Mai ales *în poezie* cercetările pentru aflarea acestei tradiții au fost foarte animate.

Într-un mod de neînțeles pentru noi, mulți au ajuns la concluzia că *singura* sau că *autentica*

---

[2] A se vedea Matei Călinescu, *Cele cinci fețe ale modernității*, ediția a II-a, traducere de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Ed. Polirom, Iași, 2005.

tradiție – mai cu seamă *lirică* – a literaturii noastre este cea *folclorică*.

Un *răspuns* care nouă ni se pare *straniu*, dar care este corespunzător opiniilor frecvente din acea perioadă, în care existau glasuri ce susțineau că inclusiv secolul al XIX-lea nu poate fi luat în considerare ca *tradiție*, reprezentând doar o *imitație* după modele occidentale, o literatură *de import*.

Astfel, „B. Fundoianu [...] vedea în literatura română o literatură a *eternului pastiș*, în care singurul scriitor autentic autohton prin creația sa este Ion Creangă”[3], iar Ion Vinea vorbea despre „*tradiția folclorică autohtonă* a artei abstracte”[4].

Sentința lui Eugen Ionescu venea ca o ghilotină: „Cultura românească nu a izbutit să exprime *realitățile spiritualității autohtone*, cărora le rămâne exterioară”[5] – deși el nu făcea neapărat apologia creației populare.

G. Călinescu enunța formula: „folclorul țărănesc – adevăratul nostru clasicism”[6]. Curios lucru, acest *clasicism* nu și-a găsit locul între capitolele *Istoriei* sale, unde totuși se regăsește „așa-zisa *literatură* religioasă”[7].

---

[3] *Cf.* Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei. Primul val*, Ed. Cartea Românească, București, 2007, p. 143.

[4] Idem, p. 200.

[5] *Cf.* Idem, p. 211.

[6] *Cf.* Idem, p. 201.

[7] G. Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, ediție nouă revăzută de autor,

E curioasă (și derutantă) totodată și *revolta* față de *importuri literare* a unor creatori care erau

---

text stabilit de Al. Piru, Ed. Vlad & Vlad, Craiova, 1993, p. 9.

Există însă *Istoria literaturii române*, din 1964, între coordonatori figurând, în primul rând, Acad. G. Călinescu, al cărei volum prim are două părți: I. *Folclorul* și II. *Literatura română în perioada feudală*. Cartea a apărut la Ed. Academiei RSR și ilustra, desigur, ideologia momentului, prin faptul că începea cu *folclorul*. Prima frază din carte (după introducere) este aceasta: „Înainte de a avea o literatură scrisă, poporul român a avut o bogată literatură orală”, p. 14.

Afirmația este discutabilă, anterioritatea creației orale neputând fi demonstrată, chiar dacă mulți autori, în secolul trecut, între care I. C. Chițimia, au susținut importanța literaturii de factură populară și influența ei asupra celei culte.

Însă această perspectivă asupra istoriei literaturii române nu era cu totul nouă. Volumul I din *Istoria literaturii românești* a lui Nicolae Iorga cuprindea următoarele capitole: *Literatura populară*, *Literatura slavonă*, *Vechea literatură religioasă. Întâii cronicari* (avem în vedere ediția a II-a, Ed. Librăriei Pavel Suru, București 1925).

Cu toate acestea, Iorga nu susținea că literatura noastră a început cu producțiile populare, ci considera că literatura populară a avut mai întâi variante culte:

„Nu trebuie să se admită ceva scris *înainte* de ceia ce de veacuri poporul nostru repetă în cântecele lui de dor și de jale? Exemple aparținând timpurilor mai nouă, de pe la 1800 încoace, arată în adevăr că atâtea *poezii populare* pot fi readuse la originalele *cărturărești*” (Idem. p. 9).

Iorga prezintă o teorie seducătoare despre *baladă* și originile ei foarte vechi.

totuși cât se poate de *receptivi* față de *poezia modernă* și față de evoluția curentelor în Occident.

În mod neașteptat, această poziție (susținută nu doar de *autohtoniști/ ortodoxiști* – am evocat anterior opinia *categorică*, în acest sens, deși specificată doar în teorie, a lui Ion Pillat sau opțiunea pentru *baladă* a lui Radu Gyr[8]) contrazicea perspectiva de *evoluție literară* a lui Lovinescu. Pe drept cuvânt, Paul Cernat remarca:

> „În ciuda opoziției ideologice [dintre *moderniști/ avangardiști* și *ortodoxiști*], există *importante puncte de contact* cu concepțiile hegemonist-orientaliste ale tradiționaliștilor, despre un București văzut ca o *a patra Romă* (Nichifor Crainic) sau ca un *Bizanț după Bizanț* (N. Iorga), în condițiile bolșevizării Rusiei ortodoxe. Aceeași voință de afirmare și de *originalitate*, aceeași deplângere a *imitației*, aceeași respingere a *minoratului cultural* din secolul al XIX-lea”[9].

Foarte important de relevat este, așadar, că *tradiția* n-a fost căutată doar de *tradiționaliști*, ci

---

[8] A se vedea Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș, *Epilog la lumea veche*, I. 4, Teologie pentru azi, București, 2012, p. 163-187, *cf.* http://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/22/epilog-la-lumea-veche-i-4/.

[9] Paul Cernat, *Avangarda românească...*, op. cit., p. 209-210.

de toți poeții pe care îi numim generic *interbelici*, indiferent de *soluția* pe care au aflat-o pentru *a împăca* această nevoie intrinsecă a spiritului lor creator.

Căutându-și *tradiția*, poeții primei jumătăți a secolului al XX-lea căutau *originalitatea*.

Culmea este că, după război, și după ce regimul comunist a început *să promoveze*, în mod ideologic, *folclorizarea* poeziei (mergând până la grotesc)[10], poeții au reacționat *contrar* indicațiilor

---

[10] „Cunoscând comandamentele sub semnul cărora a fost izvodită poezia primului deceniu socialist, înțelegem și de ce ea și-a tras în așa măsură puterea din sevele folclorice. Versul popular era utilizat [...], în primul rând, datorită virtuților sale de a transpune *cu ușurință* în planul artisticului faptele de viață. [...]

În mod aparent curios, din multitudinea posibilităților valorificării tezaurului anonim, poezia anilor 1946-1955 reține în principal tehnica versificării specifică *baladei populare* [într-adevăr, e doar *aparent curios*: balada căpătase *prestigiu* și comuniștii căutau să profite]. Aproape că nu este poet din această epocă, care să nu fi creat măcar o *baladă*. Unii chiar se specializează în această direcție. E cazul lui Dan Deșliu, George Dan ș. a.

Ceea ce este, însă, mai semnificativ e faptul că *tonul baladesc* se păstrează și dincolo de producțiile intitulate sau subintitulate *baladă*, emanând din majoritatea creațiilor ce împrumută versul popular. [...] Înșiși *eroii comuniști* împrumută, în anume sens, trăsăturile consacrate ale eroilor ciclului haiducesc, spre a nu mai pomeni atmosfera și tiparele baladești, care trec aidoma în creațiile literare ale momentului”, *cf.* I. Oprișan, *Redescoperirea culturii populare. O perspectivă asupra literaturii române din perioada 1944-1970*, Ed. Vestala, București, 2008, p. 25-27.

(sesizând ridicolul situației și nedorind să fie implicați în această *farsă* ordonată din rațiuni politice) și au părăsit definitiv această *sursă lirică*[11], iar poezia cultă nu s-a mai întors vreodată (cel puțin nu până în prezent) la tezele interbelice care favorizau *folclorismul*. Bineînțeles, nu credem că cineva ar putea considera că *„Frunză verde de albastru/ mă doare un cal măiastru”* (Nichita Stănescu) reprezintă *încurajarea* inspirației din creația populară.

Și aceasta cu toate că studiile despre creația românească folclorică *s-au multiplicat* considerabil. Ele au îmbogățit însă departamentul științific al etnologiei și folclorului, fără ca *marea poezie* să le acorde un interes deosebit. Chiar Ovidiu Papadima – care încercase, în interbelic, să demonstreze *ortodoxia* „mitologiei” populare, forțând concluziile – a scris o carte de referință[12] în care a demonstrat indubitabil *independența* apariției și dezvoltării poeziei culte față de cea

---

[11] Idem, p. 20: „Către 1960, literatura română înregistrează o schimbare surprinzătoare în ce privește valorificarea artistică a culturii populare. Saturată de folclor, poezia părăsește sferele creației populare, metamorfozându-se și abstractizându-se [rezultând *al doilea modernism* poetic], în timp ce proza câștigă aspecte distincte tocmai datorită orientării spre cultura populară, într-un mod deosebit decât până atunci”. Și autorul exemplifică oferind câteva nume de prozatori: D. R. Popescu, Fănuș Neagu, V. Voiculescu, Șt. Bănulescu, V. Rebreanu.

[12] Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Ed. Minerva, București, 1975.

populară, în istoria noastră literară, ba chiar *minimul* ei interes față de lirica folclorică.

Există două caracteristici/ obsesii, pe care le considerăm *esențiale* pentru lirica majoră postbelică, până la apariția postmodernismului, și anume: *metalimbajul* sau *metapoezia* și *autodefinirea* poetului.

S-ar părea că ne-am îndepărtat destul de mult, în timp, de tradiția literară veche și că nu ar mai avea sens un demers recuperator de tipul celui pe care îl întreprindem, care să revendice prezența (încă) a anumitor structuri *vechi*, de gândire și de limbaj, în această *poetică*.

E o impresie *falsă*.

Vechiul se regăsește și acum în *modern* și nu doar sub formă de *sedimente* poetice indispensabile.

Într-un mod cu totul paradoxal – dar pe care vrem să îl aducem la lumină – poezia *modernistă* postbelică, dorind să găsească acel *cuvânt inefabil* al poeziei (pe care Ion Barbu îl enunța doar ca *ideal*, echivalându-l cu *„lauda grădinii de îngeri” (Timbru)*), se lovește, vrând-nevrând, de o dificilă problemă teologică și se întoarce întrucâtva (mai mult sau mai puțin, în funcție de autor) la conștiința celor vechi.

Nimeni în poezia noastră, nici în interbelic și nici în postbelic, nu a urmat modelul *eufoniei pure* a lui Mallarmé – deși, chiar în cazul lui

Mallarmé, am îndoieli că lucrurile stau chiar așa cum le prezintă Hugo Friedrich[13].

Interesul *metafizic* al poeților români în perioada postbelică se intersectează într-o anumită măsură cu al *medievalilor*. Deși mulți ar putea privi această afirmație cu suspiciune, eu nu insinuez că poate fi detectată întotdeauna și *intenția* unei asemenea interferențe.

Cu toate acestea, o *tradiție* românească a liricii metafizic-mistice, adesea *ermetică* sau *cvasi-ermetică*, de la Dosoftei și Cantemir, trecând prin Eminescu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu și până la Nichita Stănescu, se poate identifica fără eroare.

În aceasta constă așadar paradoxul: în faptul că, dacă limbajul poeziei moderne pare *cu totul înstrăinat* de limba veche (*pare*, deși sunt și situații aparte, despre care vom vorbi), pe de altă parte, discursul liric postbelic recuperează, cum spuneam, valențele metafizice specifice autorilor *vechi*, expresia aforistică, sapiențială – limbajul esopic – retorica filosofică și sobrietatea etică.

Interesul se orientează acum mai mult spre *introspecția poetică*, pentru descoperirea limbajului *corespunzător* exprimării neliniștii metafizice, pentru căutarea *esenței umane* reverberabile prin *limbaj* și *rațiune poetică*. Sigur că acest demers *îl continua* pe cel interbelic, însă într-o *altă gamă*.

---

[13] A se vedea: https://de.wikipedia.org/wiki/Hugo_Friedrich.

Un aspect demn de remarcat este și faptul că doi mari poeți, Nichita Stănescu și Marin Sorescu – fiecare cu *identitatea* lui poetică remarcabilă – *recenzează* tradiția poetică (îndeosebi) românească, având opinii critice pertinente, multe corecte și de reținut. Ceea ce predecesorii lor nu au făcut. Dacă pașoptiștii și Eminescu au avut sentimente de întemeietori, iar interbelicii au căutat *autenticitatea/ originalitatea* și *autohtonismul* creației, „moderniștii" de după război au o conștiință *fermă* că sunt posesorii unei *tradiții poetice*, pe care, în consecință, o și investighează, cu convingerea că trebuie să o cunoști și să o cercetezi atent ca să te poți numi *poet*.

Ne interesează, ca și până acum, în primul rând, să relevăm *perpetuarea* unor viziuni poetice și atitudini verbale din trecutul nostru literar cât mai îndepărtat.

Literatura română veche începuse să iasă din ce în ce mai mult la lumină și, cu toate că nu s-a bucurat sub comuniști de vreun tratament *preferențial* (dimpotrivă, era *studiată* cu atenție și de...cenzură, care intervenea în text și elimina sau modifica ceea ce nu convenea ideologiei), ediții critice ale operelor fundamentale din epoca veche au continuat să apară și în această perioadă (unele chiar pentru prima dată).

Deși numai Nichita ne indică *joncțiunea* cu Dimitrie Cantemir (considerat de el *mai tulburător* decât poeții moderni) și *aspirația* spre jocurile sale de limbaj complexe și erudite, totuși o anu-

mită tendință, de aceeași factură, spre *jocul* complicat și subtil-filosofic i-a fost proprie, mai înainte, și lui Emil Botta.

Fratele său, Dan Botta[14], în deceniile 4-5 ale secolului trecut, traducea prima dată în românește „*Imnul către Dumnezeire* scris de Petru Cercel în terține italiene [dar care] are nu știu ce idee de austeritate și evlavie bizantină”[15] și scria elogios despre filosofia lui Cantemir, remarcând, între altele, și că „el a comparat tactul stelelor cu un tact de clavecin: *est enim astrorum motus quasi claviger* [*Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*, carte care era tipărită în 1929 în traducere românească]”[16].

Emil Botta de asemenea, după cum vom vedea, valorifica multiple elemente din Cantemir, dar și din mulți alți autori *vechi*.

Înaintea lui Doinaș și a cerchiștilor, lirica lui respiră un aer intelectualist/ erudit, e grea de simboluri, de rune livrești. În ceea ce-l privește pe Doinaș – care se înseriază în rândul autorilor de *psalmi moderni* –, simbolurile antice atât de numeroase din opera sa ni se par mai degrabă niște alegorii ireductibile decât atestări ale unei adevărate însușiri a filosofiei antice.

---

[14] A se vedea:
http://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Botta.

[15] Dan Botta, *Un voievod poet: Petru Cercel*, în vol. *Unduire și moarte*, Ed. Institutul European, Iași, 1995, p. 171.

[16] A se vedea Idem, *O expresie a românismului: filosofia lui Cantemir*, p. 283.

Clasicismul *antic* coroborat cu influența poeziei germane romantice și expresioniste reprezintă *măști poetice*, dincolo de care se remarcă la el o pendulare între tradiția autohtonă a exercițiului cognitiv-interogativ, cu rezolvările sale specifice, și viziunea liric-filosofică germană, pe care *o adaptează* poeziei românești – în urma lui Blaga, dar mai pronunțat decât acela.

Ca și în trecut, voi face abstracție de implicarea politică a autorilor, de problemele controversate ale *dizidenței* sau, dimpotrivă, ale *obedienței* față de regimul comunist ori de cele, încă și mai grave, ale colaborărilor cu Securitatea.

Mă interesează exclusiv textele literare și las altora (cel puțin deocamdată) să facă cercetări de altă natură.

Discuția despre poezia postbelică o vom începe, așadar, cu un poet, Emil Botta, care a debutat în perioada interbelică, dar al cărui ultim volum, *Un dor fără sațiu* (considerat și *cel mai reprezentativ* pentru poet), a apărut în 1976.

Mi s-a părut *veriga ideală*, în stare să lege perioada interbelică de cea postbelică, pentru a începe comentariile mele despre lirica de după război.

Emil Botta: masca de histrion

Opera[17] lui Botta ilustrează mai mult *jocul de-a viața*, decât pe cel *de-a poezia*.

Ludicul poeziei exprimă *dramatismul* vieții atunci când viața seamănă cu un *teatru*, cu un *rol*, și nu e luată în serios pe de-a-ntregul sau pare că nu poate fi luată în serios.

E o viață *abătută* de moarte...

În poezie, Emil Botta pare că se joacă *de-a viața*, iar versurile sale nu sunt decât un răspuns pe jumătate, dat unor *întrebări capitale* pe un ton fluctuant, când grav, când șăgalnic.

Sau poate că *pânza* de superficialitate și de ridicol dramatic *se vrea* o mască, menită să ascundă un fluid interior adânc.

Modulația lirică face însă ca cele două să se intersecteze fără conflicte sau ruperi de nivel.

Debutul poetic s-a produs în 1929, la revista lui Tudor Arghezi, *Bilete de papagal*, dar primul

---

[17] Comentariul poeziei lui Emil Botta l-am publicat mai întâi pe platforma noastră, *Teologie pentru azi*, în 32 de părți, între 26 mai 2013 și 8 iulie 2014.

Prima parte:

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/26/emil-botta-masca-de-histrion-1/.

Ultima parte:

https://www.teologiepentruazi.ro/2014/07/08/emil-botta-masca-de-histrion-32/.

volum, *Întunecatul april*, l-a publicat în 1937, urmat de un al doilea, *Pe-o gură de rai* (1943), înainte de a se termina războiul.

A revenit cu poezie în deceniul al optulea cu *Vineri* (1971) și *Un dor fără sațiu* (1976-1978), fără ca să își fi modificat în mod esențial stilul, deși trecuseră trei decenii de la volumul anterior[18].

Emil Botta a realizat în poezie, alături de Arghezi (poate în mai mică măsură, dar totuși de luat în considerare), o *revoluție* a stilului poetic.

El a construit o *formulă poetică* nouă, care ni se pare mai autentică decât cea preconizată de *resurecția baladei* – și oricum anterioară –, care a deschis calea *apariției* lui Nichita Stănescu.

Nichita îi datorează mult lui Emil Botta, în ceea ce privește *limbajul* și *tradiția poetică* avută în vedere, chiar dacă el este un poet *diferit* ca structură și temperament și un creator excepțional, care și-a propulsat în versuri propriile neliniști și interogații și a construit *sonorități lirice* inconfundabile, care îi poartă personalitatea.

Situat *la mijloc de rău și bun*, cum ar zice Ion Barbu, adică între lirica narativ-persiflantă – ironică și autoironică – (ca *stil*, nu ca intenție demitizantă) a unui Geo Dumitrescu[19] (deși acesta a debutat cu câțiva ani mai târziu), pe de o

---

[18] Utilizăm: Emil Botta, *Poezii*, cuvânt înainte de Valeriu Râpeanu, text îngrijit, note și variante de Aurelia Batali, Ed. Eminescu, București, 1979.

[19] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Geo_Dumitrescu.

parte, și poezia și filosofia *autohtonistă*, pe de altă parte – presupunând reevaluarea și valorificarea literaturii vechi și a liricii populare, într-un mod însă cu totul nou și original față de *tradiționaliști* – Botta a adus un suflu nou în poezia românească.

El recuperează *tradiționalismul* într-o formulă poetică ce se apropie de...*postmodernism*, dar fără abordarea ironică a acestuia.

Și observăm astfel o *reeditare* a unui *fenomen românesc* asupra căruia am atras atenția de multe ori, începând chiar din perioada veche, și anume acela de a *imita forma modernă* (în sensul etimologic al lui *modern*) și a păstra *substanța tradițională* sau *specificul* cultural-spiritual, adăpostit în carcasa unui limbaj sau a unei formule poetice *reinventate*, creând astfel o *sinteză* personală, autentică.

Ceea ce este cu totul original, în ceea ce-l privește pe Botta, este că el reușește să se *autopersifleze* pe un ton *grav*, filosofând *fără ironie* întrun stil propriu mai degrabă decât „să se alinieze” trucatei condescendențe postmoderne.

Astfel, poetul adoptă de multe ori un *ton baladesc* sau *elegiac*, al cărui patetism, însă, îl diluează stilistic prin nuanțe șăgalnice, de aparentă indiferență și insensibilitate filosofică, deși poezia sa este grea de *indicii* livrești, literare și filosofice.

Este de scos în evidență, de asemenea, permanenta împletire, în versurile sale, dintre elemente eterogene și aparent greu de *combinat*: expresia cu *ecouri folclorice*, lexicul uneori

arhaizant (împrumutând vocabule, expresii și chiar *reflecții* din literatura veche, intertextualizate inopinat) și, respectiv, la fel de numeroasele *aluzii culte*, erudite, care formează un univers *divers* de simboluri livrești, conținând referințe din antichitate până în modernitate.

Emil Botta poate surprinde, pentru că *intertextul* lui e neașteptat (o surpriză intelectuală), iar cititorul nu este prin nimic avertizat – excepție făcând doar cel care poate să apeleze la propria erudiție.

E un poet care nu se teme să reunească *veacuri* și *dispoziții culturale* de multe feluri.

Conjuncția dintre *tradiție* și *modernitate* pe care o realizează Botta e mai *avansată* decât cea a *baladiștilor* și, pe de altă parte, ea demonstrează că, pentru a fi autentic, nu este *neapărată* nevoie de a renunța la *fondul autohton*.

Poți să și renunți, dacă vrei (ca opțiune artistică), dar el arată că nu este *imperios necesar*.

Originalitatea o conferă geniul, inspirația și talentul și nu *programul poetic*, oricât de fericit și de minunat, de *nobil* sau de *corect* ar fi sau ar părea el.

Și am dori, pentru a ilustra măcar parțial cele afirmate mai sus – mai înainte de a purcede la o analiză mai amplă – să aducem câteva exemple, pentru a demonstra că *intertextualizarea* la care a recurs Botta este complicată și uneori dificil de sesizat.

Astfel, într-un poem precum *Comentariu la o viață pierdută*, nu e greu de observat, cu tot

stilul particular, că poetul îi aduce *un elogiu* lui Eminescu:

De m-ar atinge vraja
romanticei păduri!
Și brazii să-și înalțe
întunecații muri.

Pierdut, prelung răsune
cumplitele *bucine*[20],
Demonicul detunet
Al stâncii carpatine.

Să vă mai văd o dată,
Păduri-Eurydice,
cântați-mi să mă satur,
izvoare, clare fiice,

voi, stele, măști de aur,
hieratice făpturi.
De m-ar ucide vraja
romanticei păduri.

În alt poem, însă, evocarea poetului romantic e mai puțin evidentă, inclusă fiind printre alte ecouri, din *Cântarea cântărilor* și...Bacovia:

Frumoasă și tristă erai!

---

[20] E *buciumul* eminescian, reprodus sub forma veche (care provine din lat. *buccinus*), căreia Dosoftei i-a oferit *prestanță poetică*.

Gloriei tale fost-am cupa, de-argint vasul…
Printre rarele trestii, când luna lucea,
eram pasul tău, mersul tău, eram Pasul.

Vino, nu veni, *iubito între toate aleasă,*
vino, nu veni, *dulcea mea înserare*…
Pe malul apei să amurgim,
împietriți ca *statui funerare*.

(*Vino, nu veni…*)

Ne amintește un vers superb al lui Eminescu: *„Prin gândurile-mi triste și negre, treci frumoasă”* (*O arfă pe-un mormânt*).

Un alt exemplu are în vedere texte din literatura veche. Astfel, dacă în poemul *Elisafta*, Emil Botta ne avertizează el însuși, prin mottoul poeziei, că l-a *intertextualizat* pe Grigore Ureche, în alt poem, *Așteaptă*, nu există nici un indiciu de acest fel:

Elisafta

„Într-aceeași vreme, trimis-au solii săi
și la Craiul leșesc ca să poftească
pe sora lui Crai, pre Elisafta”

Grigore Ureche

Toarnă-mi pahare de rouă,
Elisafta, sora lui Crai!

A plecat un înger și plecară nouă
și cete plecară, nouă zeci și nouă,
și, mereu în suspine,
cu durerea mă luai.

Toarnă-mi pahare de rouă
și *noaptea în claruri mi-o schimbă*!

O, prin pomete[21], în rai,
plimbă-mi-se plimbă
Elisafta, sora lui Crai.

Decât cerul *frumoasă e mai*,
iscusită e mai[22] decât îngerii.

Toarnă-mi pahare de rouă
și *naramze*[23] dă-mi, din *plaiuri de rai*.

O, ca tine-i niciuna,
mai curată ca luna,
Elisafta, sora lui Crai!

*

Așteaptă

---

[21] *Pomete* = grădină/ livadă, în româna veche. Un cuvânt pe care l-a utilizat și Dimitrie Anghel.

[22] Inversiune caracteristică limbii vechi.

[23] *Naramză* = *portocală*, în româna veche. În spaniolă: *naranja*, *cf.*
http://www.spanishdict.com/translate/orange.

Cade pe copaci blestemul săracilor
și iată-i văduvi, negri și goi.
Străinele, zânele, zburau prin pădure,
sau Vântoasele? O, vai de noi!

Și cimpoiașul, amarul, când trece
chemându-mă, stau împietrit,
un mizerabil sub despotice astre:
ochii lynxului, ochii răi m-au orbit.

Și el sună și sună. Cumplitu-i!
Ca un sfredel prin creier mintea să-mi strice.
Mult o mai fi
până la moarte, Sărăcie voinice?

Cade pe copaci blestemul săracilor
și pare că-mi spune: așteaptă,
că e nesecată fântâna durerii
și-i nețărmurit amarul de toamnă.

Ca și Nichita Stănescu, mai târziu, Emil Botta detectează formulări *extraordinar de poetice* în limba veche.

În ceea ce privește al doilea poem, *refrenul* său provine din *Letopisețul* lui Miron Costin, din pasajul în care acesta căinează soarta Moldovei:

> „O, Muldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpânescŭ în tine, toți înțelepți, încă n-ai peri așa lesne. Ce domniile neștiutoare [despre] rândul tău [rânduielile tale] și

> lacome, sântŭ pricine perirei tale. Că nu caută să agonesască șie nume bun ceva la țară, ce caută desfrânați numai în avuție să strângă, care apoi totuș[i] să răsipește, și încă și cu primejdii caselor lor, că *blăstămul săracilor*, cum să dzice, *nu cade pre copaci*, câtŭ de târziu [oricât de târziu ar veni răsplata]"[24].

Poetul a preschimbat sensul afirmației cronicarului, conservând însă ceva esențial din *psihologia* acestei zicale.

Astfel, tabloul acestei toamne târzii nu mai are nimic din încântarea lui Ion Pillat (și aceea măcinată îndestul de nostalgie) și se apropie mai mult de sensibilitatea crizată a lui Bacovia, cu copacii *„văduvi, negri și goi"*.

Din trezorier al comorii de roade și al opulenței de tonuri, *toamna* devine aici *simbol al sărăciei*.

Reformularea vechiului proverb poate avea mai multe semnificații. Pe de o parte, *blestemul cade și pe copaci*, nu numai pe oameni, cel puțin începând cu epoca modernă care a văzut și *natura cosmică* degradându-se odată cu omul, ceea ce în romantism nu se întâmplase încă (cel puțin nu în romantismul *românesc*).

Pe de altă parte, natura aceasta *bacoviană*, schematizată, *sărăcită*, desfrunzită de semnifi-

---

[24] Miron Costin, *Opere*, ediție de P. P. Panaitescu, ESPLA, București, 1958, p. 66.

cantul ei comunicativ, este în concordanță cu omul dezolat, care mai are *totuși* o așteptare, aceea că: *„e nesecată fântâna durerii/ și-i nețărmurit amarul de toamnă”*.

Mai are, adică, încă multe de gustat din *izvorul amar* al unei *toamne* foarte lungi, ca *anotimp* ce caracterizează, de fapt, întreaga existență. De aceea, resemnificarea operată de Botta e profundă.

Orbul din Betsaida, vindecat de Mântuitorul, într-o primă fază, „ridicându’și ochii a zis: văd oamenii ca copacii umblând”(Mc. 8, 24, *Biblia 1914*).

În poemul lui Botta, copacii au preluat *destinul oamenilor*. Pentru că oamenii au devenit *umbre*, au ajuns *stagnanți*, contururi ale fixității și imobilității spirituale.

Blestemul săracilor s-a înmulțit.

Botta e însă un poet care, pe un ton părut superfluu, *imitat* după Topârceanu[25] și Minulescu[26] ori după ritmurile poeziei populare, regăsind disperările bacoviene în fața *inerției* spirituale, e mișcat de un zbucium profund și de neliniști metafizice, astfel încât semnificațiile versurilor sale se află de multe ori în vecinătatea celor ale lui Blaga și Rilke. În mod neașteptat, e un spirit afin

---

[25] A se vedea: https://ro.wikipedia.org/wiki/George_Topîrceanu
[26] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Minulescu.

lui Bolintineanu[27], într-o altă eră și într-o altă *limbă poetică*, cu privirile aruncate mereu înspre *cerul înstelat* și *mare*, volatilizându-și *iubita* în gânduri și spații. Ca și acela, vizualizează *„noaptea primordială/ din care se născură miriadele”* (*Pe o gravură de Munch*), adulmecă o *„balsamică lună”*[28] și *„balsamice nopți”* (*Septentrion*).

Poezia romantică a avut un rol important în conturarea viziunii sale (mai ales că *repeta* experiența „dramatică” a lui Eminescu): în versurile sale este mai mereu *intertextualizat* Eminescu și sunt amintiți Coleridge[29], Keats[30]...

Urmând tradiția veche, românească și bizantină (dar și eminescian-romantică), încearcă să fie *bibliotecarul* universului, răsfoind cu nesaț cărțile cosmice: *„hrisovul câmpiilor nebuloase”* (*Mila pământului*) și filele nopții înstelate, *„logosul scripturilor tale,/ Ierusalime al dorului”* (*Înscripție pe marmura nopții*).

În același timp, după Ion Pillat, care a încercat să ne ofere o *istorie poetică* a liricii românești, este printre primii poeți moderni care ne face să auzim cu claritate *sonuri* din poezia și

---

[27] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Dimitrie_Bolintineanu.

[28] Poezie a lui Emil Botta fără titlu, ed. cit., p. 505.

[29] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Samuel_Taylor_Coleridge.

[30] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/John_Keats.

literatura română medievală (Neagoe Basarab, Coresi, cronicarii, Dosoftei, Petru Cercel, Dimitrie Cantemir, poate și Antim Ivireanul) – pe lângă multe alte *simboluri* culte.

Identificăm, în poezia lui, multe dintre obsesiile și frământările epocii, dar și o fertilă simbioză între filosofia descoperirii *specificului național*, care i-a preocupat pe contemporani, și originalitatea creatoare, metamorfozând în poezie propriile neliniști.

Poemele lui Emil Botta par un *delir*, cel mai adesea. El însuși le face să aibă această configurație, a unui *discurs irațional*, greu inteligibil.

Discursul său poetic capătă astfel dimensiuni *ireale*, aproape *fantastice*. Ca și cum ar fi rostit de un om cuprins de *friguri* sau de un *muribund* care rostogolește sentințe părut fără sens, atunci când *regândește* viața.

Dezideratul *reevaluării* literaturii vechi și a creației populare într-o formulă poetică modernă se întâlnește la Botta cu încercarea de reproducere în versuri a unui *flux* interior inexprimabil în enunțuri logice.

Poetul e un Macbeth[31] *fără crime*, dar care este bântuit de regrete, flagelat de dureri și nostalgii, urmărit de viziuni funebre. Dincolo însă de acest aspect *fantastic-delirant* al poeziei sale, Botta își construiește cu *multă raționalitate* versurile. La temelia versurilor sale e multă erudiție

---

[31] A se vedea: https://en.wikipedia.org/wiki/Macbeth.

și tehnică poetică prechibzuită. Experiența de viață devine un monolog *fals-incoerent* sau semi-coerent și un dialog cu *marea poezie* și artă.

El vrea să fie *român* în *teatrul lumii*, amestecând experiențe proprii cu *mari melancolii* (cum spunea V. Voiculescu într-o poezie) din alte epoci literare, *poetice* îndeosebi.

În versurile sale se insinuează mai mereu o *farsă* care e întotdeauna dramatică. Pare, de asemenea, că joacă *multe* roluri sau că are o personalitate multiplă. Dar toate sunt *travestiuri* ale aceleiași personalități, care *costumează* până și elementele universului pentru a fi apte să joace un *rol* și să întrețină un *dialog*.

Este aici și un *reflex* al poeziei eminesciene, care, la rândul ei, conserva o veche mentalitate bizantină și românesc-medievală.

Primul volum, *Întunecatul April*, apare în 1937.

Titlul e *aproape* un oximoron, pentru că *aprilie* ar trebui să fie o lună a *luminii*, a miezului primăverii.

De fapt, *întunecatul April* este, pentru poet, *luna* în care, după cum va spune mai târziu (iar ediția consultată menționează ca motto) *a văzut Ielele*: „eram în real, în concret și totuși eram într-un domeniu al fanteziei”[32]. A rupt granița dintre concret și ireal sau ceea ce pare *ireal* în existență, creând *fantasticul* poeziei.

---

[32] Emil Botta, *Poezii*, ed. cit., p. 10.

E o *lumină întunecată* pentru că această poezie e un complex de lumini și umbre ale spiritului și ale conștiinței.

Se refugiază *„în cortul pădurii”*, fiind urmărit de *Întunecatul April* înlănțuit și cu *„un cuțit în mâini să mi-l înfigă în coaste”* (*Ordin*).

Poezia de debut a lui Botta respiră un *aer* care va fi în atmosfera etapelor finale ale creației lui Nichita Stănescu. Se poate spune că primul pleacă de la *tristețea* la care celălalt va ajunge:

Ia-mă la tine în trib,
îi strig ca din gură de șarpe,
dă-mi simbrie amară, amară,
fă-mă calfă de înger, zelosul tău scrib. /.../

Și *Întunecatul April* se face mai subjugator, mai
tiranic,
acum mă va lua în primire năstrușnicul alai,
acum îmi va săgeta cu o floare umărul
și-mi va porunci laconic: stai.

Acest *anotimp* marchează intrarea într-o *maturitate dureroasă* a poetului, care *i-realizează* existența.

Al doilea poem al volumului, *Remember*, ne determină să ne gândim și la posibilitatea ca acest *anotimp* să se fi instaurat și din cauza unei iubiri destrămate, fie pentru că *ea* a plecat, fie pentru că a murit.

Al treilea poem, *Domnul Amărăciune,* ne aduce deja în atenție *literatura veche*, pentru că mottoul ales de Botta este din Dimitrie Cantemir: „și steaua se numește Amărăciune”.

Este *„steaua rară”* de care se simte vegheat, o stea *eminesciană*.

De altfel, chiar în poemul anterior, reitera *apropierea glacială* din *Luceafărul*: *„Să nu te superi dacă sărutul meu va fi rece,/ dacă dragostea mea ca un frig o să te sece”* (*Remember*).

Moartea va constitui obsesia fundamentală din lirica sa. Emil Botta este printre puținii poeți care o contemplă în cele mai terifiante amănunte ale consecințelor sale. *Iubirea* și *frumusețea* stau sub spectrul ei, și de aceea *April* este *întunecat*.

Viața este ca o frunză care se clatină între lumină și întuneric. *Realitatea* morții umbrește toate aspectele vieții și o face să pară *inconsistentă*, *ireală*. Sau, altfel spus, moartea *dizolvă* substanța concretă a vieții. O face să pară *somnambulică*. Sau *eterică*.

După cum spuneam, aici Botta *se întâlnește* cu Bolintineanu, în această observare *cutremurată* a firului morții împletit în orice *țesătură* a vieții.

Paradoxal, tot ce există capătă astfel un aer *fragil* dar deopotrivă *unic*, iar dincolo de ceea ce este perisabil începe să se străvadă *esența inefabilă* a lucrurilor, dar mai ales a ființei umane.

Pentru că, urmărind poetic *destrămarea făpturii*, cu toate consecințele ei dezastruoase,

observi că există ceva care nu se poate *înlocui* cu nimic și care nu poate nici *să se șteargă*.

Atmosfera poeziei *Domnul Amărăciune* este, de asemenea, mortuară: *„Cu o maramă acoperă iute groapa, lopata”*. Poetul se pregătește pentru o înmormântare *misterioasă*: coboară *„la ora cinci /.../ în haine negre”* și pleacă luând *„pălăria, bastonul, **masca**, /.../ mănușile”*.

Îl așteaptă în noapte *„un echipaj”* care *„clopoțeii-și scutură și uite cum flutură argintiul penaj”*. Pentru că *„Amărăciune m-a luat de mână și m-a condus peste o punte”*.

Emil Botta introduce în poezia românească comunicarea părut firească, aproape banală, dar în care *poezia* și tensiunea dramatică *se infiltrează* decisiv:

Iubita mea și-a gravat numele pe nisip
pentru ca Dumnezeu să îl poată citi. /.../

Așa vremea trecu alintată, calmă,
stele se așezau pe umeri, în palmă,
eu compuneam sonete unde o moarte senină era evocată
și ea, cu un bețișor, își scria numele, fermecată.

(*Idilă*)

Doar că visul la o *moarte senină* se destramă, lumea se transformă în *alb și negru* (*„promontoriu*

din eben, din ivoriu") și iubiții devin *„două deznădejdi, la negrele țărmuri"*.

Într-o poezie atât de modernă și după ce inserase neologisme cu rezonanțe *exotice* ca să formeze ideea de spațiu bicromatic, *straniu*, autorul recurge la cuvinte vechi pentru a crea, de data aceasta, impresia de *asprime* a experienței: *„ți-s pleoapele cetluite*[33] *de plâns /.../ numele, ca un gârbaci*[34] *peste față"*.

Se simte un poet ocolit de *glorii* vane: *„splendorile, slava ecourile"* (*Acum și aici*) l-au vizitat, dar s-au înspăimântat de fața lui, *„pe care un râu de tristețe curgea"*.

Este nu doar *tristețe*, ci o revărsare a ei, o imprimare a ei în cotidiana mimică, până la identificare.

Ar fi vrut să părăsească poverile sufletului și să se înalțe deasupra lor, simțindu-le prea grele: *„sufletul meu ridicându-se pluti/ peste somnul greu de păcate"*.

Toamna *plouă cu mustrări* (*„Și ce de mustrări au plouat/ în toamna târzie"*: toamna e *târzie* ca și mustrările) și se vede *„ancorat într-o apă fumurie"*. Adică într-o realitate învăluitoare, obsedantă și sufocantă, pe care nu poate să o depășească.

Suferința poate transporta sufletul care nu o mai suportă spre dorirea stringentă a unei exis-

---

[33] *A cetlui* = *a bate*.

[34] *Gârbaci* = *bici* împletit din curele sau vine de bou.

tențe paradisiace. Poate părea *un vis* sau o *aiurare* (așa cum chiar poetul sugerează), atâta timp cât realitatea imediată nu se *dizolvă* imediat. Dar omul, pe de o parte, se mișcă printre lucruri *concrete*, iar pe de altă parte se disociază interior de ele și trăiește cu tot sufletul dorința *transcenderii* acestei lumi.

Poetul constată astfel că *„lucrurile au culoarea eternității"* (*Episod*). Și aceasta fie pentru că dorul lui *se imprimă* în țesătura lor, fie pentru că tensiunea extremă a experiențelor nefericite îl fac să intuiască esențele de dincolo de *vălul material* al lucrurilor. Este o concluzie *teologică*.

Durerea sfâșietoare *ascute ochii* făcându-i să penetreze structura materiei până la inefabilul *fundamentelor* ei. O *experiență asemănătoare* ne-a oferit în poezie, mai înainte, Bolintineanu.

Durerea transfigurează tocmai elementele care o fac atroce: *„uraganul care geme nu e cumva briza Edenului?/ Plânsul tău nu e rouă și lacrimile diamante/ așa de turbate că ne-ar putea sparge capetele savante? // Și tu în mohorâta rochie de bal/ nu ești oare heruvimul travestit?"*.

Și, tot la fel ca la Bolintineanu, *confuzia* între moarte și viață este atât de prezentă, încât nu e clar dacă îi reproșează iubitei *despărțirea* sau dacă *trecerea ei dincolo* este motivul acestei teribile zbuciumări.

„Mohorâta rochie de bal" ar părea să îndreptățească ultima presupunere. *Mohorât* însemna mai demult *roșu închis* (semnificație pe care a utilizat-o și Eminescu), iar Botta contrage sensurile.

Heruvimul *înflăcărat* ar fi o imagine la antipodul celei a femeii care plânge cu *lacrimi turbate*, îmbrăcate *„în mohorâta rochie de bal"*. Însă *deghizarea* în această viață poate fi uneori *de nedemascat*.

Poetul intuiește *travestiul temporar* (și *temporal*) al acestei lumi. Ea nu este *ceea ce este* sau ceea ce ne pare nouă că este, ci realitatea vieții concrete este o *mască* pusă asupra eternității.

Se poate interpreta că *existența fericită* a universului primordial – *edenică – a fost mascată* după căderea oamenilor, devenind intempestivă și distrugătoare. Sau că suferințele acestei vieți sunt *antecamera* care precede și anunță Paradisul.

Oricum am înțelege semnificațiile, concluzia este că înseși evenimentele acestei vieți te împing spre *o altă viață*, pe care ființa umană simte că *o dorește* chiar necunoscând-o.

Pentru a putea rezista la presiunea traumelor, trebuie ca *sufletul să se ridice plutind peste somnul greu de păcate*[35]. Peste *somnul* indiferenței față de adevărata ontologie umană.

„Spațiile cotrobăiau prin veșnicie" (*Cosmos*) pentru că veșnicia a devenit gazda lor. Dar ceea ce îl interesează pe poet este că *„urma îndrăgostiților s-a pierdut pe cer"*.

Și pentru că ei nu se mai văd, îi *„cade fața-n palme ca un ban care sună"*. Pentru că *fața* este

---

[35] Am parafrazat cele două versuri pe care le-am citat puțin mai devreme, din poemul *Acum și aici*.

întipărirea *sonorității* faptelor care se petrec în viața noastră.

Botta *gândește* în imagini poetice tulburătoare. Puțin mai departe va spune că *„fruntea e o taină gravă pe care abia o port”*, descriindu-se cu *„mâinile vâslind nebunește prin viață”* spre un *liman de ceață*, care *„e moartea care te scrutează și te recunoaște”* (*A fost un mister*).

Prezența *morții* e irevocabilă în versurile sale. Este printre puținii poeți, dacă nu unicul, care îndrăznește *să privească* felul în care moartea *devoră* oamenii:

Iubito, umflate ți-s buzele!
Cine e canibalul care te-a mușcat?
Și în părul tău peștii și-au făcut culcuș, inima ți-
au supt-o ca ventuzele,
și lintița verde te-a îmbrăcat.

În privirile tale mă bălăcesc,
de umedele tale brațe nu mă mai satur…
Cu neptunian alai
ne ducem drept în Rai.

(*Praznic*)

*

Mortule, să nu te răcești
și încearcă, te rog, să zâmbești
ca cei mai cruzi căpitani

când aveau cincisprezece ani.

Sânge, nu înțepeni,
Parcurge itinerariul din fiece zi
Prin arterele scorțoase
Pe care, după autopsie, studentul milos le coase.

Inimă, bijuterie într-un cufăr,
o, de-ai ști, surioară, cât sufăr!
Strigoiul meu va încinge, drept sabie, un vătrai
când mi-i spune: Hai!

(*Nirvana*)

*

Ridică-te din jilț, tată,
o, ce mare te-ai făcut,
ți-a crescut barba imensă,
de nu-mi spuneai Emil, nu te-aș fi cunoscut.

Și mâinile tale sunt pline de pământ, de ceață...
Cum ai ajuns aici dintr-o noapte fără hotare?
N-ai găsit pe acolo un ac și un fir de ață
ca să-ți coși haina și desfundatele buzunare?

Subterani, de ce i-ați ros ghetele?
De ce i-ai spart sticla ochelarilor, tu argilă?
Noapte, de ce i-ai topit pe buze
veninoasa pastilă?

(*Portret*)

Nici măcar Arghezi n-a privit *atât de departe*.

Moartea și *iubirea* sunt temele fundamentale ale poeziei lui Botta.

Se plânge mai mereu de dezechilibrele provocate de iubiri haotice: *„Doruri, m-ați făcut harcea-parcea,/ pofte, unde să vă mai așez?/ Iluzii, mi-ați furat echilibrul,/ pământul meu se clatină ca un trapez”* (*Un cuceritor*).

Marea i se pare a fi *„plină de cadavrele femeilor tinere./ Seducătorule, căpcăunule, sunt iubitele tale, purtând la frunte o diademă de dureri”* (*Vacanță*).

Invidiază soarta copacilor, care nu cunosc durerile morții: *„Arborii mor în somn ca pruncii în leagăne,/ dă Doamne să cunosc și eu astă indolentă dispariție,/ dormind să surâd viclean, smintit, / amicilor turtiți sub potopul de plânsete”* (*Vacanță*).

De fapt, sunt durerile conștiinței, cele care fac moartea insuportabil de dureroasă. De aceea, *„fuga noastră e povestită în Scripturi”* (*Vacanță*).

Ceea ce poate fi adevărat, pentru că Sfintele Scripturi oferă narațiuni și fapte istorice, dar totodată și tipologii și simboluri, în care *se pot recunoaște* mulți, fie în sens bun, fie în sens rău.

Preferatul lui Botta este regimul nocturn: *Vin acum nopțile, roată,/ o halima, una mie de nopți”* (*Un cuceritor*). Stelele sunt când *„perlele nopții”* care *„dormeau/ în cer, ca-ntr-o scoică”*

(*Nuanțe*), când o *cergă* sau *noroadele nopții emigrând spre auroră* (*Vedeniile pădurarului*) etc.

Iar poetul își caută, cu un gest *antonpannesc*, un destin *demn* de el *„prin bazarul stelelor vechi”* (*Antipod*).

Poemul *Mila pământului* reproduce o idee *pasageră* prin creațiile mai multor poeți ai interbelicului – cum ar fi Blaga sau Arghezi –, aceea că Dumnezeu *nu mai aude* rugăciunile oamenilor:

Munților, nu mai bateți mătănii
la altarul cerului, posomorât, de toamnă.
Dumnezeu e obosit, nu vă dă ascultare,
cuvântul vostru colindă prin veșnicie ca un fum,
la întâmplare.

Râuri, nu vă mai prosternați,
câmpii nebuloase, strângeți-vă sul ca un hrisov
prăfuit,
căruntul Dumnezeu n-are cum să citească jalba
voastră;
El doarme sub mărul cu roade minunate, de
heruvimi străjuit.

Mesajul este identic cu cel dintr-o creație poetică folclorică, ce deschide *Antologia de poezie populară* alcătuită de Lucian Blaga, și unde se spune că Dumnezeu *doarme cu capul pe-o mănăstire/ Și de nimic n-are știre*. Este deci posibil ca Blaga și Emil Botta să fi suferit *influențe* din partea

acestei atitudini *cam păgâne* și care poate fi identificată în folclorul popular.

În ceea ce-l privește pe Arghezi, e o altă poveste. Pe care, de altfel, am *depănat-o* în volumul al treilea[36] al cărții noatre *Epilog la lumea veche*.

Însă, din punct de vedere *vizual*, versurile lui Botta reproduc *perspective cosmice* foarte vechi, biblice și patristice. Astfel, versul *„câmpii nebuloase, strângeți-vă sul ca un hrisov”* are în vedere un verset profetic de la Isaia: „cerurile se vor strânge ca un sul de carte[37]” (Is. 34, 4, *Biblia 1939*).

În ceea ce privește metafora *cerurilor* numite *câmpii nebuloase*, aceasta este de sorginte patristică (în *Hexaemera*: cerul înstelat este asemenea unei *câmpii înflorite*) și este frecventă în creația lui Eminescu[38].

De asemenea, *cerurile* ca *hrisov*, ca înscris dumnezeiesc în hieroglife stelare, reprezintă o moștenire foarte veche, idee expusă limpede în Ps. 18, 1-4, reprodusă de asemenea în literatura bizantină și în literatura noastră veche, în cea

---

[36] Cartea se poate downloada de aici:

http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/08/epilog-la-lumea-veche-i-3/.

[37] Cartea era un *papirus*. Botta românizează termenul și îl numește *hrisov*.

[38] A se vedea Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș, *Epilog la lumea veche*, vo. I. 2, Teologie pentru azi, București, 2010, p. 67-70.

Cartea poate fi downloadată de aici:

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/04/epilog-la-lumea-veche-i-2/.

pașoptistă și la Eminescu[39]. Faptul în sine ne demonstrează că Emil Botta era atent la *tradiție*.

Poetul își asumă nuanțele *sumbre* ale versurilor sale. El însuși se închipuie un Dionysos *exaltat și nebun* pe care fauna pădurii nu îl mai recunoaște: *„Să trimitem ștafete în a veacurilor umbră/ să întrebe dacă Dionysos avea o privire așa de sumbră”* (*Proverb*).

Celor care doresc să-și anuleze condiția, visând la ceea ce nu pot atinge, Dumnezeu le pare *„un făgăduitor”* care nu-Și respectă promisiunea: *„Fapta Lui pentru ambițioși e tăgadă/ și spusa e ademenire, e încercare, e nadă”* (*Fabulă*).

Poezia aceasta, *Fabulă*, ajunge în esență la o concluzie identică celei din balada lui Ion Barbu, *Riga Crypto și lapona Enigel*.

Din poemul *Vizite* am reținut un vers care ne trimite la *Psaltirea în versuri*, și anume: *„**Să ne soarbă** ca pe un vin **buza** însetatului larg”*. Versurile lui Dosoftei sună astfel: *„Vivorul apei să nu mă tragă,/ Să mă-nghiță genunea cea largă,/ Nice smârcul **buza** să-ș deșcheie/ **Să mă soarbă** și să să încheie* (Ps. 68, 47-50). De altfel, după cum

---

[39] Idem, p. 197-206 și Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș, *Antim Ivireanul: avangarda literară a Paradisului. Viața și opera*, Teologie pentru azi, București, 2010, p. 387-388.

Cartea poate fi downloafată de aici:

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/10/antim-ivireanul-avangarda-literara-a-paradisului-viata-si-opera-2010/.

vom vedea, Botta ne va arăta că a cunoscut mulți scriitori ai literaturii vechi, pe lângă Dosoftei, și că nu i-a fost indiferentă *stilistica* acelor pagini.

Încă de pe acum, dacă putem spune astfel, Emil Botta pregătește *intrarea în scena* literaturii române a lui Nichita Stănescu.

Iată un prim exemplu elocvent în acest sens, și anume strofa întâi a poemului *Din senin*:

Tristul, sofistul, *al meu alter-ego*
bătu la *scorbura* sihăstriei mele:
era *un Faust* cu un ochi de uliu,
o voluptate cu ochi de uliu.

Însă doar *formula poetică* e apropiată, pentru că personalitățile lor sunt distincte.

Alter-egoul este numit, puțin mai departe în poezie, *„goliat al dezolării”*. El pare un *demon*, căruia poetul îi adresează cuvintele: *„Te-oi urma prin anateme,/ spre fricile care-ți sunt destinate”*.

Urmează răspunsul acestuia ce reprezintă, totodată, o probă de autoscopie severă și o autocaracterizare în aceleași tușe întunecate, cu care ne-a obișnuit deja autorul:

„Ai mâini prea avide pentru harfele noastre,/ foame boltită peste azima pământului./ Rămâi în pădure și scrie stihuri,/ livid făuritor de catastrofe”.

I se reproșează, deci, prea multa alipire de *materie*. Alter-egoul *demonic* ar putea să derive dintr-o înțelegere *eronată* a motivelor eminesci-

ene, dar care, totuși, era specifică epocii. *Post-romantismul* multora din aceste *poze*, specifice versurilor sale, este, credem, evident. Eugen Simion vorbește de „imaginație romantică spiritualizată și voit teatralizată”[40].

De asemenea, multe poeme se desfășoară urmând modelul unui *dialog imaginar* sau al unei *false intrigi* dramatico-narative.

Unele poezii par că frizează absurdul:

Dincolo de linii,
în pădurea cu vulpile-infantele
și Granzii de Spania – moș martinii,
în grandiosul castel,
stă piticul chel.

Stă ce stă printre frunze cafenii
neîntrecutul în isteții.

Și ce mai vis,
ce mascarade, ce parodii.

Văzui o evă, frumoasă coz, miss Anabell,
fluturând negrul drapel,
Cap de Mort, grațios fluture!

(*Ordine, dezordine*)

[40] Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. I, ediția a doua revăzută și completată, Ed. Cartea Românească, București, 1978, p. 79.

Dacă nu cumva e *delirul* unui personaj *dramatic*, al unui Don Quijote care trăiește în basme și în reverii. Ar vrea să trăiască – se subînțelege – într-o astfel de lume, a inocenței copilărești și a basmului, care face din *pădure* o lume fantastică, mai degrabă decât în lumea imposturii și a ipocriziei omenești.

Compozițional, poemele au o *structură* complexă, însumând ecouri din *stiluri* poetice și artistice foarte diverse și părut *incompatibile*. Acest lucru îi conferă un mare grad de *originalitate*.

Poemul *Fantasmagoria* imaginează o întoarcere a lucrurilor în matcă:

Stele ascunse în telescop,
întorceți-vă-n cer.
Douăzeci de ani astronomul miop
o să vă caute ca pe mioare un oier.

Priviri, la matcă vă-nturnați
ca ploaia, ca izvoarele.
Orbul care v-a pierdut cere să-i redați
luna și soarele.

Melci, reintrați în cocioabe,
cenușă, revino în focuri și-n vetre,
copaci, întoarceți-vă în muguri, în boabe,
și voi, oameni, în pietre.

Întoarcerea aceasta *la origini* nu are însă motivații *fantasmagorice*, ci foarte reale și dureroase.

Stelele trebuie să se întoarcă *în cer* și să nu se lase văzute și studiate de om, pentru că modul lui de a cerceta este *insidios* și lipsit de reverență față de *tainele* lumii. Este o temă care apare și la Blaga sau la alți poeți.

De altfel, multe dintre aceste teme și idei sunt comune epocii, doar modul de *transmitere* este profund personal.

Stelele ar trebui să se lase *descoperite* și *observate* doar atunci când astronomul le va căuta precum *păstorul* își caută mioarele. Anume: cu dor și cu dragoste.

Cunoașterea umană trebuie să fie întemeiată pe contemplare iubitoare și pe studiu care să îmbrățișeze universul, nu să-l distrugă.

Privirile ar trebui să fie *ca izvoarele* de limpezi, de curate. Sau *ca ploile* pline de revărsări ale iubirii și înțelegerii față de tot ceea ce există. Pentru ca omul *orb* să învețe să privească *„luna și soarele”*, pe care le vede cu ochiul banal al irelevanței și al dezinteresului.

Toate ar trebui să revină la *vatra* lor, să se reîntoarcă la punctul de plecare întru existență, pentru că la un moment dat s-a întâmplat ceva *anormal* și această existență nu și-a urmat parcursul corect. Iar pricina e deslușită în ultimul vers: sunt *oamenii* care au deviat mersul lumii de la destinația ei prestabilită.

Dorința lui Botta ca oamenii *să revină în pietre* se poate înțelege ca protest la adresa *dezumanizării* lor. Originea lor nu e *în pietre*, dar comportamentul lor este de așa natură, încât indică mai degrabă faptul că sunt *născuți din pietre*, decât că sunt făpturi raționale ale lui Dumnezeu.

Obsesia *morților violente* revine în poemul *Jaf*. Poetul nu mai poate contempla natura cu aceeași ochi, natura în care s-au produs *drame*, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

E o *sensibilitate* pe care nu am întâlnit-o la alți poeți.

Astfel, el nu mai poate vedea *marea*, din cauza *înecatului*, și nici *noaptea* cu *„prețioasele stele”*, din cauza *spânzuratului* care a luat cu el, în buzunar, *„recile juvaeruri”*.

Frumusețea cosmică pălește în fața suferințelor umane. Ele nu o *degradează*, dar ființa sensibilă nu poate face abstracție.

Botta nu este poetul *pastelurilor optimiste* de tipul celor alecsandriene. La el *drama* umană e întotdeauna pe primul plan. Ea ține *prima pagină* a acestui jurnal poetic cu multe seisme și rarisime ape line.

O știre *de senzație* ar fi că: *„Înecatul a cuprins marea în brațe,/ a înfășurat-o în uragan ca-ntr-un șal de mătase/ și s-a tot dus sub zodii mai norocoase”*. Sau alta: *„Spânzuratul a luat noaptea pe umeri,/ a îndopat buzunarul cu recile*

juvaeruri/ și a tulit-o ca un ogar cu limba scoasă prin ceruri”.

Cum observam și undeva mai sus, Botta nu se ferește de amănuntele care fac parte din *garderoba* teribilă a morții.

Poetul răstoarnă perspectivele: cei morți *rechiziționează* lumea *în* și *prin care* au murit și nu invers. Pentru că ei *nu pier*, ci poartă cu ei *ceva de valoare* mergând *„sub zodii mai norocoase”* și *„prin ceruri”*.

Ei iau ce poate fi mai prețios în această viață. Iar oamenilor rămași în urmă le este restricționat accesul la o contemplare *ignorantă* a lumii acesteia, unde frumusețea este *împletită* cu durerea.

Lumea e *teatrul* unor drame de care s-ar cuveni *să fim conștienți*, chiar dacă nu se petrec întotdeauna sub ochii noștri:

Prin al iepurilor somn speriat,
au trecut ogarii în lung și-n lat.
În fruntea lor vânătorul
împărțea din belșug omorul.

Prin somnul profund al stejarilor
au trecut ca hoardele tătarilor
o mie de toamne despletite
și o mie de ierni, care de care mai cumplite.

(*Nuanțe*)

Urmele acestor triste evenimente se află, desigur, numai în mintea celui care *poate* să reflecteze asupra lor, care vede și ceea ce *nu se vede* imprimat în realitatea imediată.

Celui care înțelege, însă, ce înseamnă istoria acestui pământ și a umanității, i se deschid în fața ochilor *marile cicatrici* pe care oamenii vor să le uite. El vede *cataractele* nevăzute pe care le poartă pământul pe care locuiește.

Lumea e plină de *stigmate*. Și dacă ar putea să fie conștientă de toate suferințele abominabile care s-au petrecut în ea, ar trebui să *tresară* în fiecare clipă dintr-un coșmar inepuizabil.

Poetul se simte chiar *vinovat* că nu trăiește această *tresărire*:

Doar prin somnul meu Cel Rău nu aducea
nici spaimă, nici urgie, nici aprigă nea.
Până și perlele nopții dormeau
în cer, ca-ntr-o scoică.
Ssst! Vorbește încet,
să nu le deștepți, doică.

Se simte vinovat că doarme somnul unui *prunc* inconștient de nenorocirile lumii.

Aici nu pot să nu mă opresc și să nu fac o comparație cu acea *reflecție*, până în străfundurile sinelui și ale lumii, care este cerută celor care practică *asceza* ortodoxă, mai ales pe cea *lăuntrică*.

Una dintre fundamentalele aspirații ale creștinului ortodox este să contemple universul și să ajungă să înțeleagă atât frumusețea creației în inocența ei originală, cât și *adâncul* inimaginabil al *răului corosiv*, care erodează ființa umană și distorsionează fața lumii.

Dacă *nu vede* care sunt consecințele *răului* în dimensiunea lor adevărată, catastrofică, nu își poate curăți inima și nu poate *dori* Frumusețea și Nevinovăția mai presus de vederea celor imediate.

De aceea, deși – la fel ca în cazul altor poeți români – versurile lui Botta nu conțin *în mod explicit* o confesiune creștin-ortodoxă, în majoritatea cazurilor nici *nu o contrazic*.

Se știe că Părintele Nicolae Steinhardt admira lirica lui Botta și nu mă mir de ce. Iar el îl vede astfel pe Botta:

> „Poate că-mi este permis a mi-l închipui, în final, nesigur de Iad, nesigur de izbăvire [...]. Dacă nu cumva, înfrânându-se de la amărăciune, își va fi grăit – reluând cuvintele crăiescului poet din vechime – astfel: «Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului; așa va înflori. Că vânt a trecut peste el și nu va mai fi și nu se va mai cunoaște încă locul său», și, depășindu-și angoasa: «La loc de pășune, acolo m-a sălășluit; la apa odihnei m-a hrănit»”[41].

---

[41] N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și

Însă *viața lăuntrică* și neliniștile sau căutările ei disperate sunt sau *ar trebui* să fie conținutul unor discuții sau relatări duhovnicești. Din păcate, acest lucru nu prea s-a întâmplat nici în interbelic și nici în prezent. Pentru că *redescoperirea Ortodoxiei* a fost și este *confiscată* de unii spre a fi reorientată spre aspecte *exterioare*, sociale și mai ales politice. Adică spre aspecte ușor digerabile și în stare să nască *fanatici*.

Pe când *viața interioară* a fost și este lăsată *uitării*, adică vederea de sine și constatarea *consecințelor ultime* ale păcatului în oameni și în univers. Tocmai aceea din care se naște înălțarea deasupra dezideratelor futile și a vanităților vremelnice. Însă Dumnezeu ne-a avertizat că nu toți cei ce-I zic Lui *„Doamne, Doamne"* vor intra în Împărăția Cerurilor. Și aceasta este realitatea, din păcate, și în cazul poeziei românești, în care mulți care spun *„Doamne, Doamne"* în poezie nu scriu lucruri mari și demne de o lirică creștină, ci lucruri mici și neînsemnate, reducând Creștinismul la *sentimente ușoare*.

Și multora li se pare că Nichifor Crainic sau Vasile Militaru sunt *mari poeți creștini* sau că versurile și cântecele de la *Oastea Domnului* ar fi cine știe ce *capodopere*. Se pare că n-au citit niciodată imnurile Sfântului Grigorie de Nazianz sau ale Sfântului Efrem Sirul, ca să facă o *comparație* și să vadă dacă *seamănă* cumva

---

indici de Florian Roatiș, repere biobibliografice de Virgil Bulat, Ed. Mănăstirea Rohia și Polirom, 2011, p. 298-299.

versificările copilărești ale celor dintâi cu teologia și poezia copleșitoare ale celor din urmă. În fine...

Revenind la Emil Botta, el își asumă o expresivitate părut ludică, chiar...*populară*, în spatele căreia ascunde însă *multă dramă* și multă reflecție. Pe când alții încercau să-și deghizeze *vulgaritatea* în versuri *prețioase*.

Poezia lui Botta nu este însă deloc *facilă*. Sub pretextul *autohtonizării* și a *adaptării* la ritmuri și la o imagistică tipic românească a unor mari teme universale, Emil Botta ascunde o *individualitate* lirică foarte puternică. El este însă *poetul* care, din pudoare sau din umilință, face pe *actorul* în poezie și se ascunde în spatele *rolurilor*.

Moartea are multe ipostaze, *schimbă* multe fețe. În poemul *Apoteoză*, Botta și-o imaginează ca pe o îmbrăcare *„în ale nopții straie/ un opac în opacitate”*. Deși nu atât de *opac* încât să nu fie recunoscut. Îi e temă de întuneric, de a nu mai avea personalitate și a se contopi cu *opacitatea*, de a nu se *risipi*...

S-ar dori un *rege al cosmosului*, în ipostaza tradițională, ca să nu fie *năpădit* de moarte și înhățat de *duhurile* de care se teme: *„copacii mi-or spune: „Maiestate”!// Lupii să nu-mi sfâșie vestmântul,/ corbule, dă-mi pace /.../ Priculiciul,/ să lase biciul./ Și inima sus! Înălțarea!/ Ducă-se duhul asfodelelor/ la ruginosul scaun al stelelor”*.

Foarte puține din poeziile lui Botta sunt *citadine*. Poetul hălăduiește într-un univers larg, natural, departe de civilizație, având pururi un

orizont deschis spre transcendență sau spre cosmosul mare, cu lună și stele. El reiterează cazul lui Eminescu, refugiindu-se într-un univers în care predomină elementele naturale, reconfigurate. Ion Pop apreciază că, și în fața *cărții universului*,

> „poetul se comportă...ca un bibliofil, atras atât de înțelesurile ascunse și, ca atare, tulburătoare, cât și de frumusețea paginației și a literei, de eleganța ilustrației și a legăturii”[42].

În *Vedeniile pădurarului*, *„Mândra cu coasa îmi face semne/ semne tainice dintr-un lan aerian”*. Urșii se duc să se joace *„în stafia vaporoasă a pădurii”*, iar luna are *degete reci* care *„se încaieră*[43] *prin fuiorul copacilor”*.

Strofele reproduc un *coșmar* sălbatic. O maladie *fără nume* provoacă această *febră* care transformă pădurea într-un univers straniu, înspăimântător. De fapt, e o viziune *crispată* de spaima morții:

Arborii torturați de friguri
delirau sub *cerga stelelor*.
Noroadele nopții emigrau spre auroră,

---

[42] Ion Pop, *Jocul poeziei*, ediția a doua, revăzută și adăugită, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006, p. 173.

[43] De la *caier*.

cortegii zdrențuite, cârtitoare.

Arborii stufoși, cu părul vâlvoi,
evadează din ospiciu, țipând.
Ei rătăcesc prin *tundrele somnului*
și vânează visătorii cu arcanul.

Dintre metaforele acestor versuri, *„cerga stelelor”* și *„tundrele somnului”* sunt cele mai pătrunzătoare. Ele indică însă și o anumită obsesie a *nordului* împădurit sau a întinderilor reci, *înfrigurate* sub cerga stelelor.

O *impresie* în ceea ce privește existența unor elemente de *mitologie nordică*, cu răul nedefinit dar persistent al unei realități semi-schimonosite, se desprinde parcă din această construcție poetică. Cineva, poate poetul, doarme un *somn scandinav* sub un cer *maramureșean* și visează răcorile morții și pre-fantasmele ei agonice.

„Spusu-mi-a odată moartea/ că sunt cel mai nebun paj al ei” (*Acel „eu însumi”*), admite poetul. Un *paj* (personaj eminescian), căruia moartea vrea să-i fie *mireasă*: *„nu e un supliciu să fii holtei?”*.

Însă această *nuntă* este dureroasă: *„Dar un fum de piatră/ și un vânt de granit/ ca un văl șăgalnic/ m-au învăluit”*. Între *inefabil* și realitatea cea mai cruntă, moartea este cea care nu are *chip*, ci doar *multe fețe*.

Aceeași metaforă, a *nuntirii cu moartea*, apare și în *Mireasa Carpena*: *„Un aleluia deci acestui mire solemn,/ o lămâiță miresei de lemn,/ lemn de carpen pe tăcuta alee,/ carne din carnea ta, dulcinee”*.

Acest poem conține însă și o *definiție* sublimă: *„Inima e pasărea calamității/ care nu mai poate zbura”*. Minunat *haiku*…dacă ar fi luat în sine.

Și poetul se întrebă, anti-heraclitian: *„Izvorule, unde ți-s apele,/ ale căror unde le aud?”*. Aud *izvorul* pe care nu îl văd. Presimt ceea ce încă nu este. Iar poetul, ba *„față de cenușă”* (*Acel „eu însumi”*), ba *„Palidă Rază”*, așteaptă *„zmeul tristeții”* (*Mireasa Carpena*).

Știe că de *calvar* nu poate scăpa nicidecum: *„Nu mi-e teamă de rugul amurgului,/ de arcanele nopții, de calvar, de cruce,/ Sibylla mi-a spus într-un dor, într-o zi,/ nu cules, ci smuls că voi fi”*.

Părintele Nicolae Steinhardt amintea undeva, în *Jurnalul fericirii*, despre un personaj care se aștepta să fie condamnat la moarte și care își ocupa răstimpul, până la acel moment, imaginându-și toate torturilor posibile și toate morțile cumplite. Astfel nu avea *să mai se teamă* de ce putea să urmeze.

Exercițiile poetice ale lui Botta par să aibă același scop. Fiorii morții sunt neanticipabili în adevărata lor cutremurare, dar o anumită *pregătire* este totuși posibilă.

Pădurea și *moartea* se regăsesc împreună și în poemul *Toma Necredinciosul*. S-ar părea că moartea ia forma unei *traversări* printr-o pădure plină de copaci *în delir*, cum spunea mai devreme:

Spune-mi în șoaptă cine-i jupânița
căreia îi tace pururi gurița?
Asta e *sora moarte*,
care *ne adună după ce ne desparte*.

Dar aceste zvonuri, dar aceste murmùre?
O, pădure, Toma, o pădure.

O aluzie livrescă a acestui poem este cea la *„Por-împărat cu cei zece mii”*, adică la *Alexandria* populară.

De asemenea, poemul *Aventura* începe cu aceste versuri: *„Ceasuri agonice trec peste pădure,/ fagii somnoroși se gătesc de culcare,/ gnomii și-au tras cușmele pe ochi, ursul în bârlog suflă-n lumânare”*.

S-ar părea că *societatea* pădurii e mai aproape de poet decât cea umană.

Pentru *cea umană* are poezii pline de sarcasm:

Elita luase loc la parter
și proștii sus, aproape de cer.

În lojă stătea o întâmplare cam abătută

și un năprasnic destin în mare ținută.

Un dezastru tare cât zece
tot spera că totul va trece.

Un naufragiu dormita în fotoliu
înfășurat în linţoliu.

O răceală
vagabonda prin sală.

O inocență
strălucea printr-o totală absență.

Piesa era o răfuială
între virtute și greșeală.

Scena era un sanctuar
prin care adevărul trecea foarte rar.

Actorii își îndrugau rolul,
dar, încet, îi înghițea nămolul;

în pauze, tăcute aplauze,
la finale, tăcute urale.

Și când căzu cortina
toți se-ntrebau cine poartă vina

și cine-i autorul
care-a făptuit omorul,

în cinci acte, cu sete,
ca o crimă pe-ndelete, etc.

Nu sunt multe asemenea poezii în opera sa, dar sunt *grăitoare*.

Poemul intitulat *Și fauna* imaginează un fel de antecameră a morții, în care se înfățișează *„leii, paraleii”* acestei vieți – adică cei care se cred astfel –, *„minotauri, centauri”* și alte caricaturi umane care s-au crezut: *puternicii zilei*.

Acum, militarii au *„mâinile roase de carii”*, iar civilii, *„fanții cu flori veștede la butonieră”* sunt *„mâncați de molii”*.

Și toți mor *„scuzându-se: fără să vreau”*.

Curtează cu toții o ultimă *doamnă*, cea...*cu coasa*. Se înghesuie la un ultim bordel, *„hruba Frumoasei”*, de unde nu se mai întorc înapoi cei cei care au crezut că vor fi veșnic plini de vigoare.

Moartea e înfățișată ca o tânără *curtezană* care *îi primește* pe toți: *„Și Frumoasa cu buzele pale/ își lega curelușa la sandale”*...

Scriitorii adunați la *Cenaclu* se pregătesc să se prefacă *surzi* când va veni Judecata lui Dumnezeu. *Premeditează*, altfel spus, ca să rămână impasibili, să nu răspundă niciodată pentru *calitatea morală* a scrisului lor:

Huliții cu piei tărcate
la *bariera luminii* s-au adunat.
Ei premeditează miracole și jafuri

sub clinchetele unui cer dezabuzat.

Trântorii, neghina, codoșii
(nici c-am văzut mai rea răutate),
iată ce gânduri gândeau
huliții cu piei tărcate:

„Darabanele Judecății când vor vesti,
să ne prefacem că nu știm.
Aprodul va căpia strigându-ne,
și noi surzi să fim”.

Poezia ne aduce aminte de cuvintele lui Miron Costin:

> „scrisoarea ieste un lucru vecinic [...] Eu voi dea seama de ale mele, câte scriu”[44].

E frumoasă și semnificativă metafora prin care numește Judecata de Apoi drept: *„bariera luminii”*.

Protocol e un poem argheziano-eminescian, pe tema căutării marilor mistere de către *omul-vierme*, dar pe un ton ludic:

„Cântați, cete, din ceteri, din oboaie,/ să mă încingă a stelelor văpaie./ Amețit sufletul de atâta slavă/ să se legene ca rimbaldesca navă.// Cheia farmecelor îmi deschide,/ una câte una, ușile

---

[44] Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, ed. cit., p. 243.

vechilor piramide. /.../ Enigmele stau bosumflate/ ca la dans domnișoarele neinvitate./ Dar eu, cavaler-gândac, vierme-cavaler,/ când începe cadrilul, mâna le-o cer”.

E condiția poetului, exprimată șăgalnic, dar enunțând realitatea unei *căutări* dureroase, a unei vitejii îndârjite.

Găsim o adevărată artă poetică, prin care *viermele-cavaler* se disociază de *„huliții cu piei tărcate”*, care plănuiesc să facă pe surzii la Judecată. Dar prin aceasta Botta se (auto)înscrie pe linia Eminescu-Arghezi, pe linia unei poezii aflate în căutarea *marilor răspunsuri*. Aceasta, așadar, în ciuda intenționatei expresivități *naive*, nu e un *joc*, o pură fantezie fără semnificații metafizice.

Un *vagabond printre îngeri*, cum va insinua în alte versuri, Botta îi avea printre *modele*, neîndoielnic, și pe Villon[45] și Rimbaud[46].

Sugerează faptul că *depășește* afectarea unui *artist* oarecare: *„Flautul meu are un ton arhitrist,/ de aceea poate nu sunt artist”* (*Gravitațiuni*).

O strofă din același poem (***„Zi și noapte mă lamentez,/ singur, singur ca un huhurez***[47]*./ Clipele trec pe lângă mine/ ca furtuna* ***printre ruine”***) reactualizează un motiv psalmic, repro-

---

[45] A se vedea: https://en.wikipedia.org/wiki/François_Villon.

[46] Idem: http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Rimbaud.

[47] *Huhurez* = pasăre răpitoare nocturnă, asemănătoare cu bufnița.

dus în mai multe feluri de edițiile biblice românești:

„Asămănaiu-mă cu pelecanul pustinic, făcuiu-mă ca corbul de noapte în jăriște” (Ps. 101, 7, *Biblia 1688*).

„Asemănatu-m-am cu pelicanul de pustie, făcutu-m-am ca corbul de noapte în loc nelăcuit” (Ps. 101, 7, *Biblia 1914*).

„Asemănatu-m-am cu pelicanul din pustie; ajuns-am ca bufnița din dărâmături” (Ps. 101, 7, *Biblia 1988*).

„Devenit-am asemenea pelicanului pustiei,/ ajuns-am ca o bufniță într-o casă dărăpănată” (Ps. 101, 7, *Biblia 2001*).

Ca și Arghezi, Botta se pleacă spre lumea *lucrurilor umile*:

Pe temelii de rouă
zidi-voi viața cea nouă.

Omizile
să care cărămizile,

ciocârliile
să aducă mistriile,

plopul
să ardice târnăcopul.

Cărăbușii
să fie cărăușii,

și zgârie-norii, cocorii,
să fie salahorii.

(*Vita nuova*)

*

Prințul florilor, Tatăl florilor, Adonai
a vizitat la miez de noapte albastrul pământ.
O, cum ondulau brațele margheritelor
și câmpia...

Adonai S-a oprit la cocioaba urzicilor
și trufașul munte a încremenit.
Jivinele cu botul pe labe
au articulat câteva silabe.

Vântul ca un sclav își rupea degetele
ca ele să nu mai treacă prin lira copacilor,
doar ulciorul șchiop aduse apă,
și au mai venit un codru de pâine, un drob de
sare și o ceapă.

Adonai mulțumind lucrurilor umile
S-a urcat la cer, peste fire.
Cocioaba urzicilor era un trandafiriu rai

și ulciorul și pâinea și sarea și ceapa cântau:
„Adonai, Adonai”.

(*Prinos*)

Arhitristețea lui Botta pare un indiciu al scepticismului și, deși mai există și versuri în care exprimarea frizează blasfemia, în altele (ca în mai sus citata poezie *Prinos*) nu se află nicio impietate.

Dimpotrivă, faptul că Dumnezeu Se revelează *în umilință* poate fi arătat poetic și în felul în care a făcut-o Botta. Dumnezeu nu uită nici urzicile, nici ceapa, nici codrul de pâine și nici ulciorul șchiop...oricât de nesemnificative ar părea. Mai mult, aceste elemente ar putea fi doar *simbolice*, poetul sugerând că cei vizitați de Dumnezeu sunt, de fapt, *săracii Lui*, pe care El nu-i uită niciodată.

Botta este printre puținii poeți care scriu despre *greutatea conștiinței* sau despre *povara gândurilor*. Tema este în sine una religioasă, chiar isihastă, deși versurile par să nu aibă nimic *metafizic* în ele. Nu sunt neliniștile existențiale ale lui Blaga exprimate filosofic, ci probleme mult mai concrete, mai *dostoievskiene* am putea spune.

Omul pe care *îl afundă* mulțimea de gânduri întunecate așteaptă mereu o nouă zi, mereu un alt anotimp, care să le șteargă, să le înmormânteze. Existența devine o așteptare neîncetată

a unei ierni care *să înghețe*, cu frigul ei extrem, furtunile lăuntrice, sau, dimpotrivă, a unei veri ca să le *domolească* cu arșița sa.

E nevoie de acest *disconfort* provocat de frig sau de zăduf, ca să tacă suferințele sufletului, să fie astupate durerile lăuntrice. Sau strălucirea soarelui poate să *orbească* aceste gânduri vociferante, pe care *noaptea* mai mult le lasă *să se audă*:

Toamna mi-a scuturat pe frunte
noian de gânduri veștede, arămii, mărunte.
Iarnă, să le iei te implor,
și să așterni altele în locul lor.

Primăvara mi-a turnat în pahar
un *vin dătător de vedenii, de coșmar*.
Vară, te rog vino-n pripă
și primește-mă sub arzătoarea-ți aripă.

Nu mai plânge, stea, nu mai jeli,
noapte, nu mă dojeni.
Bădie soare, fă tu dreptate
și-am să-ți fiu frate.

(*Recolta*)

„Noian de gânduri” ne amintește de versurile lui Eminescu: *„O, Maică Sfântă, pururea Fecioară,/ În noaptea gândurilor mele vină.// Speranța mea tu n-o lăsa să moară/ Deși al meu e un noian de vină”* (*Răsai asupra mea*).

Voiculescu a scris și el o poezie pe aceeași temă, *În pădurile de gânduri*, pe care am comentat-o în volumul anterior al acestei cărți[48].

Insomniile sunt *„arzătoare tunici ale lui Nessus”* (*T. B.*). Și se imaginează ucigând, într-o noapte, *Melancolia*, *„ca Saul omorând vrăjitoarele”*. Așa încât: *„din oroarea crimei va rămâne o metaforă”* (*Ca Saul…*). Dar și la Eminescu: *„melancolia-mi, /…/ se face vers”* (*Singurătate*).

Obsesia morții revine în *Schiță pentru infernul meu*, iar în *Armada*, cea a trecerii timpului.

Aici aflăm din nou versuri cu aer profund… nichitian: *„De când îl vorbesc, de când îl tac,/ o, verde se făcu acest copac”*.

Dar, din același poem, inedită este și metafora mâinilor care au crescut ca niște pâini: *„De când le port ca pe niște pâini,/ o, cum au crescut aceste mâini”*. Pentru că mâinile îi sunt foarte *folositoare*, dar în același timp, le simte ca *unelte* străine. Corpul uman, care *se schimbă* în timp, dă mărturie despre *înstrăinarea* omului de sine însuși. Această perspectivă o vom regăsi exprimată adesea de către Nichita Stănescu.

Ființa umană e *disociativă* și acest lucru este de neînțeles sau de neacceptat, pentru că omul a păstrat conștiința *unității* sale indestructibile și

---

[48] A se vedea: Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 4, Teologie pentru azi, București, 2012, p. 46, *cf.*

http://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/22/epilog-la-lumea-veche-i-4/.

nu poate primi ușor realitatea *descompunerii* sale treptate:

„Lucrurile să-și amintească de mine/ ca maniacul de vechile figurine./…/ Un ciclon îmi trece prin plete ca o răsplată,/ adierile mă împresoară și mă îmbată./ Și fața serafică, tristă/ se destramă ca o batistă”.

Categoric, Botta e creatorul unei expresivități poetice *novatoare*. Iar poezia lui e un *jurnal de idei* în versuri, de gânduri și sentimente.

Într-o *tragedie* fără nume, e inserat romantic *„un sihastru”* locuind pe un munte, *„părăsit ca regele Lear”*. Și totul se petrece într-un decor cosmic demn de a se derula în el drama *regelui lumii* (a omului, adică): *„Din volbura cuvintelor s-a născut un munte/ și o pădure și un vaier și o vale”*.

Acesta este, chintesențiat, habitatul cosmic al dramei umane. Sihastrului îi lipsește însă, biblic sau mioritic, *„un fluier la chimir”*, cu care să își însoțească *singurătatea* care se lovește de văi și de stele.

Nu i se poate da fluierul, pentru că: *„singurătatea nu-i o stână, mi-au spus/ răii tragedieni cu voci dogite./ Și ursuzul sihastru nu-i un păstor,/ el n-are nici turme, nici Sulamite”*.

Poate fi o aluzie la condiția omului contemporan, care s-a îndepărtat de modul de viață patriarhal și care nu mai are *imensul univers* ca loc de tânguire și nu mai are nici *credința* și ingenui-

tatea Patriarhilor Sfinți, nici a Împăraților Profeți și poeți David sau Solomon.

Singurătatea omului modern *nu e stâna* la care păstorul poate să o transforme în *cântec din fluier*. El a pierdut conștiința locuirii în mijlocul unei *scene cosmice*, unde durerea lui se putea vedea în adevărata ei dimensiune, stârnind *participarea* și *compasiunea* universală.

Este o viziune care nu e proprie *baladelor populare haiducești*[49], cum s-a susținut multă vreme la noi, ci literaturii patristice, care a subliniat *regalitatea* omului, demnitatea lui, precum și comunicarea/ comuniunea lui haric-rațională cu întreaga creație și participarea acesteia la drama lui. Acest tip de *nostalgie* e

---

[49] Pașoptiștii au fost cei care au impus în conștiința publică o *imagini idilică* a baladei populare haiducești. A se vedea Mihaela Grancea, *Haiducul și tâlharul – o dilemă culturală? Schiță de imagologie istorică și literatură comparată*, în vol. coordonat de Andi Mihalache și Alexandru Istrate, *Romantism și modernitate. Atitudini, reevaluări, polemici*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009, p. 522-523:

„Balada/ *cântecul haiducesc* (această definire a fost preferată, de multe ori, de Alecsandri, deși denumirea tradițională era aceea de *cântec bătrânesc*) transmite, în primul rând, date/ descrieri despre natura rebelului, personaj care presupunea, cel puțin la nivelul manifestărilor publice, un amestec arhaic, precreștin aproape, de superstiție și ferocitate. [...] Cântecele epice care nu conveneau mito-genezei romantice, au fost, de regulă, eliminate din proiectul care viza culegerea și publicarea celor mai reprezentative creații folclorice".

propriu literaturii romantice și moderne. E o temă pe care a dezvoltat-o și Arghezi...

Versurile lui Botta sunt o formă de *catharsis*, de eliberare de obsesiile și motivele care îi apasă conștiința. Trecerea timpului și așteptarea înfiorată a morții sunt subiectele lui predilecte. Timpul și spațiul se dilată și se contractă, se atomizează sau se condensează pentru a forma *partituri* existențiale mirobolante:

Ore, încingeți o *horă*
tăcută, vastă, incoloră.
Minute ca păpădiile,
veniți cu miile.
Clipe capricioase, clipe cu toane,
Veniți în milioane. /.../

Lună, ia-mi ochii
cu strălucirea frumoaselor tale *rochii*.
Umiliți-mă ceruri, constelații
Cu ale voastre *steme*, *tronuri și spații*.

(*Petrecere*)

Atomii incolori temporali (orele, minutele și clipele), formează o lume incredibilă, contemplată cu surprindere. Ea e *tăcută* și *incoloră*, dacă e privită de departe, din afara fascinației ei caleidoscopice.

Toată această existență este privită ca o aglomerare sau ca o *avalanșă* de ore, minute și clipe, descompusă așadar în secvențe temporale din ce în ce mai mici. Și totuși aceste *particule* de timp părut haotice, *„cu toane”*, găzduiesc lumi stelare care nu sunt la voia hazardului, ci în formă de *„steme, tronuri și spații”*.

Și profilează o lună *suavă*: o prințesă într-un roman cavaleresc *proiectat* prin simboluri constelate. Poate fi și aici o *reformulare* prescurtată a viziunilor eminesciene. Evanescența și splendoarea incalculabilă ale lumii sunt reproduse concomitent, oximoronic.

Interesant este că poetul pleacă de la *inconsistența temporală* pentru a zări *consistența cosmică* și rațiunea ei exemplară, fascinantele ei înlănțuiri logice și *narative*.

Structura *fluidă* a timpului, cu insesizabilele secunde care se destramă ca *păpădiile*, susține perplexant *tronurile* celeste, uriașa materie cosmică organizată armonic în nenumărate...*legende* stelare.

Și de această realitate mirifică dorește să fie *bombardat*, la nivelul rațiunii contemplative, de acest cortegiu ebluisant al coerenței micro și macro-cosmice.

Sub aparența surprinzătoare a unui joc de cuvinte/ cu cuvintele, *copilăresc* aproape, Emil Botta ascunde probleme de o severă gravitate. Iată și poemul *Pact*:

Pâlcuri, pâlcuri, la podul calicilor
așteptăm să treacă alaiul rândunicilor
ce să duc la cer în ambasadă
cu flamuri sute și muzici o grămadă.

Ala, bala, portocala,
Doamne, unde Ți-s tunetele,
unde chimvalele,
unde cele patru puncte, cardinalele?

Învoitu-s-au cu singuratecul om,
rătăcită frunză prin al nopții dom.
Frunții lui să-i împrumute divinul nimb
și el să renunțe la plimbare, în schimb.

Situat între *enigmatic* și *infantil-derizoriu*, acest tip de exprimare poetică pune cititorul, fără îndoială, în nedumerire. Este *poezia* de acest fel expresia unor stări fulgurante, a unor sentimente volatile, sau țintește semnificații mult mai profunde?

Lecturate rapid, frunzărite, versurile sale lasă impresia mai degrabă a fi rezultatul unor experiențe și idei febrile, momentane.

Sub magma unor formulări care exprimă tensiuni liminare, pare totuși că adastă un complex de semnificații și înțelegeri stabile, o *luciditate* căreia îi displace *retorica* limpede și îi place, dimpotrivă, *să îngâne* concluziile cugetărilor sale.

Mai degrabă credem că poetul conjugă cele două constante ale operei sale, *instantaneitatea* și *prelucrarea reflecției* îndelungi asupra propriei experiențe existențiale sau asupra literaturii parcurse.

De aici rezultă o poetică ingenioasă, de factură *nouă*, un colaj neobișnuit între *naivitate/ superficialitate* și *profunzime*.

Dar poate că e mai mult *jucată* această naivitate, în descendența unor modele ca Eminescu, Arghezi sau Ion Barbu (cel din *După melci*). Și atunci vorbim de foarte puțină *instinctivitate* în versurile sale, deși încearcă să ne lase impresia *notației* sub impresia evenimentului.

Însă tocmai *circumstanțele* concrete sunt foarte neclare în lirica sa, fiind transformate în *poveste simbolică*, eliptică.

Uneori, printre versuri include și insolite formule sentențiale sau afirmații care îl definesc în mod profund. Așa este și *definiția* din poemul amintit anterior, cu referire la *omul singuratic*, care este o *„rătăcită frunză prin al nopții dom”*.

Reconstruită într-un limbaj modern, această sentință poartă însă *conținutul* unei perspective străvechi în literatura și cultura noastră. Chiar termenul *„dom”* are o istorie îndelungată la poeții romantici, francezi și români.

Esențial pentru interpretarea poeticii lui Botta este însă și următorul vers, oarecum *banal* și *neobservabil* în contextul poemului *A vedea,*

vedere: *„vreau să văd lucruri neobișnuite”*. Deși această dorință în sine *plutea* în ambianța epocii moderne, *lucrurile neobișnuite* sunt mereu altele, pentru fiecare poet în parte. Și acest fapt le asigură *originalitatea*, în pofida dezideratului comun, altfel firesc, specific curentului.

Întotdeauna *moartea* e, la Botta, un liman *nedeslușit*, chiar și atunci când pare că o dorește: *„Ah, plăcută, plăcută e boarea/ care-mi duce nava în golfurile ceții!”* (*A vedea, vedere*).

Cu sau fără *„lampa lui Aladin”*, presimte o *„nefastă dreptate”* care îl așteaptă: *nefastă* pentru erorile și păcatele sale. Însă această *conștiință* este ortodoxă, spre deosebire de cea care se consideră *fără vină*.

Granița între realitate și fabulație este foarte subțire, ca în poemul *O nouă planetă*:

„Odaia mea se plimbă prin infinit/ lucitoare ca un soare la zenit.// Din când în când vine o fată/ într-o rochie cu trenă, cam demodată./ Geniul odăii îmi spune: «E o stea:/ vezi, poartă-te frumos cu ea»”.

Amintirile de neșters ale copilăriei sunt evocate în poezia *Vestigii*. E vorba de memoria afectivă, care imprimă și reține *amănuntele* care au contribuit cel mai mult la formarea caracterului viitorului poet.

Și, deși spune că *„mi-aduc vag aminte”*, acest vag este mai important decât cele despre care afirmă că *își aduce aminte bine*. Pentru că ceea ce

denumește drept *vag* izbucnește, de fapt, din străfunduri sufletești mult mai adânci:

Mi-aduc vag aminte
de Spaima-Pădurii, care nu avea nici un dinte.
Mi-aduc vag aminte
de *aspra mătase a gliei*, Părinte.

Mi-aduc vag aminte
de mâinile mamei, care veneau din ceruri să mă
alinte.
Mi-aduc vag aminte
de basmele care începeau așa: *„Luați aminte”*.

Dar ce bine mi-aduc aminte, *vai mie*,
de a nopților vijelie.
Cum ne amintim, *vai nouă*,
de a nopților sângeroasă rouă.

Din nou, deși nu se face nicio mențiune despre *virtute* sau *patimă/ păcat*, aluziile versurilor sunt destul de transparente.

Poemul este un reproș adus sieși, pentru că a uitat neprihănirea copilăriei, ceea ce îi era sfânt și iubit atunci, și s-a lăsat în voia *pasiunilor* care păreau o *rouă* pentru suflet, dar pe care ulterior le-a regretat.

Așa încât se aseamănă singur cu acei eroi din basme care n-au luat în serios *avertismentele*.

Sub alte forme, aceeași dezamăgire au confesat-o și Bolintineanu, Eminescu, Arghezi, Barbu, etc.

La Emil Botta întâlnim un alt mod de a exprima un *crez tradițional* într-un limbaj poetic *modernist*.

În *Craiul Amurg* descoperim un peisaj proiectat ca o narațiune fantastică, având un aer de baladă.

Este printre puținele *peisaje pure* din lirica sa, în care interesul este de ordin *descriptiv/ pictural*:

Craiul Amurg, *ucigașul macilor*,
a scăldat câmpia într-o baie de sânge.
L-am văzut cum *ștergea spada*
pe copacii care porniră a plânge.

Paserile din cuibul incendiat
aveau aripi de *diamant* și *cărbune*.
Și aruncau, săgeți, către ceruri
priviri săgetătoare nebune.

Singur în *rădvanul negru* treceam,
și cum galopa năzdrăvanul amurg!
Pe *aleile pavate cu umbră, printre răcori*,
suiam spre castelul Craiului Amurg.

E adevărat că nu lipsesc nici *sugestiile* tanatice, mai evidente în ultima strofă.

Dar, în primele două strofe, valențele simbolice se întrevăd mai mult retrospectiv, prin prisma acelei perspective definitive, din strofa finală.

Privite separat însă, ele formează un *tablou* convingător (deși puțin suprarealist), în nuanțe de roșu și negru, cu scăpărări stranii, ireale/ fabu-loase.

Botta realizează, în altă poezie, și o scurtă *schiță* a răsăritului, în maniera care l-a făcut cunoscut pe Blaga: *„Lebedele aurorei dalbe/ au trecut prin somnul grădinilor”* (*Eres*).

Dar el nu este un poet al *tainei*, ci al *disperărilor* exclamate ca *tușe vii* aruncate pe pânză.

Remarcăm faptul că descrierile lui sunt mereu *dinamice* și că are o predilecție pentru *proiecția* unor imagini vaste, fantastice.

Ca și conștiință terifiată de așteptarea *ultimelor consecințe* ale faptelor sale, vizitată adesea de *coșmaruri*, Botta are însă multe în comun cu Blaga și cu Arghezi. Temerile sale sunt *sfredelitoare*, iar perspectiva morții se profilează neîndurător:

Terorile mele, fiți mai blajine
cu *arlechinul* speriat de moarte. /…/

Copilăria *nu se mai aude*,
a rămas printre *relicve*, printre amulete.
Zâmbetul *a scăpătat*, a pălit,

ochii apun în cearcăne violete.

În genunchi, pe brânci, spre Canossa,
bronzat de lună ca un arap,
cu frica-n sân, cu noaptea pe umăr,
cu cenușa stelelor pe cap.

(*A VII-a indulgență*)

S-ar părea că o *apropiere* de Dumnezeu se produce totuși, chiar dacă este exprimată cu multe ocolișuri sau este relevată secvențial în contexte *nu foarte limpezi* în expunerea acestei confesiuni.

În poemul *Copilul nostru*, spune: „*Hohotul meu va forma o piramidă a desperării/ și Dumnezeu în persoană veni-va să-mi aline pătimirea*”.

Iar în *Mântuire* se referă la o *baladă* ca un recviem:

Te rog, baladă, spune cuvinte frumoase
celor ce la racla mea se vor opri,
fii brățara mâinilor evlavioase
care viața-mi vor frunzări.

Convoacă foșnetul arborilor dragi,
paserile să îngâne un prohod
pentru cel care a dezertat
din armata regelui Nimrod.

Faptul că a fugit din armata lui Nimrod[50] se poate interpreta prin aceea că a renunțat să mai *lupte* împotriva lui Dumnezeu. De aceea, păsările ar putea să îi cânte un *prohod* și arborii să-l plângă cu *foșnetul* frunzișului lor.

În baladele populare (*Miorița* și *Ciobănașul*) apare, într-adevăr, această *slujbă* pe care universul o face acelora care se întâmplă să moară accidental, departe de oameni și de posibilitatea de a fi *prohodiți* creștinește.

Ca și înaintașii sau contemporanii săi (de la Eminescu la Pillat și Maniu), Botta apelează la limbajul *bibliei cosmice*.

Motivul invocat de el este acela că nu mai poate înțelege *„predica cerurilor”*. Că – altfel spus – textul *uman* s-a degradat, vocabularul/ cuvintele omenești nu mai prezintă încredere, și e nevoie de o întoarcere la *natural*, la literele și textul cosmic:

Din predica cerurilor nu înțeleg o boabă:
Să-mi traducă arborii, vântul *să-mi fie interpret*,
iarba poenilor să colaboreze și ea.
Licurici, să-mi dați luminițele voastre!

Umbre, penumbre, seninuri,
lăsați *să oficieze liturghiile*, privighetoarea-n *sutană*,

---

[50] A se vedea: https://en.wikipedia.org/wiki/Nimrod.

un *cuc ermit* deie răspunsul *din strană*;
aleanuri, tantalice chinuri.

(*Confidență*)

Se poate spune că, pe omul modern, desacralizat, o singură *scriere* mai poate să-l impresioneze: cea în care este întipărită *frumusețea universală*.

E nevoie de un altfel de *limbaj* care să-l conducă pe om la Dumnezeu: e o temă fundamentală – dacă nu cumva *tema fundamentală* – a modernismului.

De la *poezia cosmică* a lui Eminescu până la *necuvintele* lui Nichita, această neliniște esențială brăzdează poezia română.

De aceea invocă și Botta această *interpretare* a cuvintelor dumnezeiești prin intermediul *naturii*. Este foarte interesant acest aspect, pentru că el nu reprezintă o *inovație teologică* sau o *erezie*.

Sfinții Părinți ai Bisericii, din Răsărit și din Apus (Sfântul Augustin nu face excepție[51]) au

---

[51] Sancti Aurelii Augustini, Hipponensis Episcopi, *De Trinitate*, PL 42, col. 845: „non ero segnis ad inquirendam substantiam Dei, sive per Scriptura Ejus, sive per creaturam. Quae utraque nobis ad hoc proponitur intuenda, ut Ipse quaeratur, Ipse diligatur, Qui et illam inspiravit, et istam creavit”.

În traducerea noastră: „nu voi fi leneș pentru *a cerceta* [despre] firea lui Dumnezeu [substantiam Dei], fie cu ajutorul *Scripturii* Lui, fie cu ajutorul *creației* [Lui]. Care, *amândouă*, sunt puse înaintea noastră spre

susținut întotdeauna existența acestei *duble revelări* a lui Dumnezeu: prin *Scriptură* și prin *natură/ cosmos*.

Doar că poeții romantici și moderni au arătat o predilecție pentru *cea de a doua*...

Ba chiar, la Botta, în comprație cu textul cosmic ilizibil/ neinterpretabil pentru cei care au pierdut conștiința și cunoștința, cele originare, ale omului, „discursul liric apare mereu la o oarecare distanță de obiectul vizat – text «apocrif», ne-autentic [...]. *Jocul poeziei*, joc al imaginației, nu înseamnă astfel doar o eliberare a eului...ci și o pierdere a comunicării originare dintre cuvânt și obiect”[52]. Mai bine zis: o constatare a acestei pierderi.

Această constatare va genera o temă esențială pentru lirica lui Nichita Stănescu.

Poemul *Ciclu* e o artă poetică, în care Botta exprimă dorința de a elabora – oarecum arghezian – o poezie a *revoltei*:

„Pe lume de mă voi întoarce,/ să fiți mai drăguțe, Parce./ Nu-mi puneți în mâini creanga de măslin/ și nu vreau pace câtuși de puțin. // Dați-mi o spadă, o țeapă, o grapă,/ să nu creadă pădurea că de mine scapă./ Dați-mi furiile drept lozincă/ și nu îngăduiți să mai cânt din astă dezacordată caterincă”.

---

contemplare. Pentru ca pe El să-L căutăm, pe El să-L iubim, Care și pe aceea [Scriptura] *a inspirat*-o și pe aceasta [lumea/ universul] *a creat*-o”.

[52] Ion Pop, op. cit., p. 185.

Finalul ei este apoteotic și prin el poetul își afirmă *aspirația* spre...tradiție: *„stăpâni să-mi fie cei doi rumâni,/ Dor și Neliniște”.*

Un fior *expresionist*, înrudit cu cel specific lui Blaga sau Rilke, străbate poezia *Liniște*: *„Stele suverane, în această noapte,/ cădeți sătule ca fructele coapte”.*

Întunecatul April a reprezentat un moment de cotitură în existența poetului: *„El vine pentru a mă tămădui/ de febra numită* ***a trăi****”.*

Imaginarul poetic al lui Botta este – după cum am văzut și până acum – construit adesea din metafore surprinzătoare, în care inefabilul se plasticizează și concretul se inefabilizează.

Prin aceasta, *cosmicul/ cerescul* se apropie tot mai mult de *pământesc*, iar *naturalul sălbatic/ ingenuu* de *omenesc*.

Așa și aici: *„Vai, stelele, cum l-au tatuat/ pe acest apostat”. Tatuajul stelar* este desigur un *stigmat* imprimat cu fierul roșu al luminii siderale. Însă e o *imprimare* redemptorie, petrecută spre *trezirea* celui însemnat în felul acesta.

Stigmatul se va transforma în *sigiliul* poetului. Cotitura existențială, deși dureroasă, pare să fi avut totuși o urmare benefică, caracterizată chiar de poet ca un fel de *renaștere a conștiinței*:

Mulțumesc, Întunecat April,
că mi-ai arătat în oglindă icoana unui copil,
că m-ai învățat *știința ciocârliei*
care trece vămile veciei. /.../

Și pentru deșertul acestui caiet
în care *a călugărit* un descreierat poet.

În *Post ludum* scrie că: *„mi-e inima pedeapsă, mustrare, nuia./ Și de gândurile crude care m-au bătut foarte sălbatec/ mi-e un somn de jăratec”*. E o confesiune a unei stări spirituale, înregistrată cu exactitate.

Mi-e somn de gânduri înseamnă că: mi-e dor să adoarmă gândurile, să tacă. Un somn *de jăratec* semnifică un dor aprins de *liniște interioară*.

Volumul *Pe-o gură de rai* apare șase ani mai târziu, în 1943, și cu doi ani înainte, așadar, de a se încheia războiul.

Botta nu se dezminte, practicând același stil și concepție poetică. La care, de altfel, nu va renunța nici mai târziu, în ciuda faptului că *multe* s-au schimbat (inclusiv) în poezia românească, de-a lungul acestor decenii.

Primul poem poartă titlul volumului. E o artă poetică, *dorul fără sațiu* fiind ușor de identificat cu *dorul de poezie*:

De un dor fără sațiu-s învins
și *nu știu ce sete* mă arde.

Parcă mereu, din adânc,
un ochi răpitor de Himeră

ar vrea să mă piardă.

Și pururi n-am pace,
nici al stelei vrăjit du-te-vino în spații,
nici timpii de aur, nici anii-lumină,
izvoare sub lună, *ori dornică ciută*,
nimic *nu mă stinge*, nimic nu m-alină
și parc-aș visa o planetă pierdută.

E *atâta nepace* în sufletul meu,
bătut de alean și de umbre cuprins...

Un dor fără sațiu *m-a-nvins*,
și nu știu *ce sete mă arde* mereu.

Oare Doinaș n-ar fi putut preface, peste câțiva ani, această *alegorie* în...*baladă*[53]?

Mai departe, va spune: *„Și mi-a dat Domnul neliniștea setei nebune,/ rubedenia vulcanelor crăpate de sete,/ simpatia stâncii, a focarelor bete,/ purtam pe buze munți de cărbune”* (*Briareu*).

---

[53] A se vedea și articolul meu de aici: http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/07/cateva-probleme-legate-de-mistretul-cu-colti-de-argint/.

Acesta a intrat în cartea mea, *Studii literare*, vol. I, Teologie pentru azi, București, 2014, p. 411-422, *cf.* http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/.

Un cerb i se pare o *„arătare noptoasă”* care coboară tocmai *„din vremea lui Gelu”* (*Cerb*). Cu coarnele prinde luceferii și are *„umedul bot înse-tat de izvoară*[54]*”*.

Se vede că Botta încearcă să contruiască un *univers românesc* în poezie, *autohtonizând* alegoriile care privesc însă, mai mult, o experiență lirică subiectivă.

Pe urmele lui Heliade, Macedonski și Ion Barbu, poetul încearcă să fie creator de eufonii și aliterații onomatopeice, în poezia *Trif nebun*.

Poemul e, de altfel, un fel de *Noapte de mai*[55] a lui Botta, în care se străduiește să reproducă trilul privighetorilor:

Trif nebun! Vi, og, vi,
privighetori, vrăjitori, într-o zi,
vi, og, vi, i, og, vi,
privighetori, în păduri de alun,
vi, og, vi, i, og, vi, Trif nebun!

O, sfinte Soare! Și aruncai
deoparte cartea. Ce magic Mai!
Alei, păsăruie, nu amuți,
cântare cântă-mi în homerica zi,
zi-mi-o, cântarea, din cuib, din alun,

---

[54] *Izvoară* e un plural arhaic, regăsibil la Dosoftei, pe care Eminescu l-a încetățenit ca termen poetic.

[55] A se vedea: http://ro.wikisource.org/wiki/Noaptea_de_mai_(Macedonski).

vi, og, vi, i, og, vi, Trif nebun!

Și cade amurgul. *Mi-e umbra ușoară*.
O, pierde-m-aș pierde în multul albastru! *etc.*

Remarcăm încercarea de a se apropia mai mult de *peisajele* tradiționale, sau, mai degrabă, de *a construi* poezia pe *simboluri* perene, străbune: codrul, cerbul, privighetoarea, ciocârlia...

Sunt elemente ale naturii regăsite, *învigorate* de poet, și pe care dorește să le *reinventeze* în versuri.

Așteptând *„oaspeții în vestminte de friguri”* (*Anotimp*), poetul contemplă același cer spre care își ridică foarte adesea ochii.

S-ar putea spune că cerul cu lună și cu stele e tot atât de frecvent în versurile sale ca în opera lui Eminescu.

Numai că *panorama celestă* a pierdut, între timp, din epoca romantică până în cea modernă, anumite atribute – fapt despre care am mai discutat. Dar împrumută, în schimb, o anumită blazare umană, conștiința *ruinelor spirituale*.

Astfel, în același poem al lui Botta, *„de himerice bolți se anină/ armele nopții, stelele-n ruină”*.

Astrul nopții este însă: *„frunte a lucrurilor, luna mea, proră”*.

Declamațiile sunt oarecum *firești* pentru Botta...

Puțin mai departe, totuși, ne întâmpină o cu totul altă viziune nocturnă: *„Ești al nopții miez putred,/ lună verzuie!”*. După care, ne vom întoarce din nou la concepția tradițională despre cerul înstelat ca *„al nopților sublim policandru”* (*Clipei*)...

Peregrinarea aceasta între atitudini și concepții, *indecizia*, așa cum afirmam și altădată, este un simptom al erei moderne.

În luna lui brumar, *„de aur oseminte văd prin geamuri”* (*Brumariul*). Versul reprezintă o sinteză peisagistică autumnală cu adânci semnificații. Toamna are *culoarea* Sfintelor Moaște.

Doar că Botta nu rămâne niciodată la *pastel*, ci evoluează spre narativ, spre o schiță de poveste, ca odinioară Alecsandri, dar și spre semnificații profunde.

În *Muza tragică*, toamna e picturalizată... sonor: *„Superb/ instrument de muzică toamna-i/ când bruma cădea”*.

Noaptea e o *Electră*, codrul un *Oreste infelice*, iar *„umila micsandră”* pare o *Casandră*. Pădurea e, altfel spus, o lume cel puțin la fel de profundă și de complexă ca și tragedia antică.

Să asculți muzica *brumei* când cade înseamnă, de fapt, să asculți...simfonia nostalgiei.

În alt poem, *Oberon*, scrie că: *„simfonica moarte-n pădure mă cheamă;/ ci vin' odată, vin' să murim”*. Aici numește pădurea *„cimitir al primăverii mele,/ pajură-pădure cu amarnică față”*. E

„pădurea fantomă” care poate fi interpretată în multe feluri. În mod esențial, însă, înțelegem că substanțialitatea ei poate fi reală sau simbolică/ alegorică.

Sunt două fețe ale pădurii – *cap* și *pajură* – una pozitivă și alta negativă. Reversul *nefast* e o proiecție subiectivă a tuturor frisoanelor poetului, concentrate într-o imagine faunescă și coșmarescă.

În *Măiastra*, pădurea e un *rai*, de data aceasta, în descendență vizionară eminesciană. Ea este un spațiu securizant, un loc în care nu încape nefericirea sau damnarea:

„În păduri, în rai,/ nu se mai aude grai de cucuvai,/ nu se mai aude glasul rău-augure,/ în pădure, în rai”.

Aici a văzut-o pe *Măiastra* – privighetoarea sau ciocârlia – pe care o numește *„soția lui Înger”* și *„lujerul de floare”*:

„Ochii de Măiastră, doi luceferei,/ le-am sorbit lumina pân’ mă îmbătară /…/ brățare de lună au cuprins mijlocul/ seninei Măiastre, lujerul de floare”.

Botta își construiește o mitologie poetică proprie într-un spațiu plin de *arhetipuri* românești. Și cum *pădurea* e unul dintre simbolurile fundamentale ale românității, poetul și-l însușește fără rețineri. Păsările – mai ales privighetoarea și ciocârlia – sunt de asemenea simboluri în această heraldică *esențială*.

Poetul realizează și un scurt tablou alegoric, format din numai două versuri, dar care ar putea

ascunde semnificații metafizice mai profunde: *„Pierea fără larmă înțeleptul soare,/ aștrilor-discipoli lăsându-le focul”*.

E un peisaj celest compus dintr-o istorie lapidară. De altfel, Botta a creat nenumărate *scenete* siderale, a asociat panoramei cosmice morfologii diverse.

Aici însă, tabloul poate fi interpretat ca fiind sugerat de Evanghelii: Soarele-Hristos moare, înviază și Se înalță la cer *„fără larmă”* și lasă/ dăruiește Ucenicilor-aștri *„focul”* harului pentru a-l însămânța pe pământ.

E o viziune ce corespunde asocierilor simbolice *tradiționale* dintre Dumnezeu și soare și dintre Sfinți și aștrii cerești.

În ritmuri de baladă, Botta imaginează o *nuntă cosmică*, în care introduce, aluziv, și alte *motive* cunoscute.

De fapt, poezia lui e o *pictură modernă*, care în loc de contururi clare și de culori individuale, cultivă clar-obscurul, echivocul, vagul, straniul, șocantul.

Încât o temă străveche este *tratată* astfel de poet:

Izvoare petrec
în locuri vrăjite,
acolo unde stelele,
clare, vestite,
își schimbă inelele.

Izvoarele sar,
hohotind ca nebunele,
când o lună de vis
și stelele, unele,
parcă moarte mi-s.

Izvoarele spun
că-i nuntă în cer.
Al mirelui mers,
pasul său sever,
prefacă-se-n vers.

Izvoarele cântă:
„Veniți, surioare,
în alaiul lui;
noi fete-izvoare,
scumpe soarelui!”.

Ca în vis ascultam
cum izvoare șoptesc...

Și m-a prins un dor,
să fiu negru nor,
nunta s-o umbresc.

(*Nunta*)

E, în aceste versuri, un amestec *straniu* de Eminescu, Miorița, limbaj biblic...în tonuri alterate.

Nu suntem siguri dacă e o atmosferă nupțială, *tonifiantă*. O adiere de *incertitudine* interioară străbate pe alocuri versurile.

Stranietatea e însă o poză arhiprezentă în lirica lui Botta. Poetul recurge la *sintagme-simbol*, care, pentru cei care cunosc marea literatură, conțin o sumă de semnificații absconse: *„izvoarele sar”*, *„izvoarele spun”*, *„lună de vis”* (expresii poetice eminesciene), *„nuntă în cer”* (titlul unui roman al lui Mircea Eliade, din 1938), *„al mirelui mers”*, *„veniți, surioare, în alaiul lui”* (ecouri biblice) etc.

Operează așadar cu o contragere *în cuvinte* a unor *povești* mult mai lungi...

Cuvintele sau *metaforele* devin astfel niște *personaje* sau niște *enigme ambulante* prin pădurea versurilor sale.

Impresia de *pastișă* e depășită de originalitatea acestui tip de colaje ideatice și literare.

Uneori poetul e foarte atent la splendoarea ambientală:

„Aerul, tremurătorul, copilul, clarul,/ în aurii pânze ne înfășoară.../ În caleașca trasă de fluturii săi/ a venit de cu seară.// Noaptea întreagă a lunecat,/ pe vioara divină, arcușul divin./ Oprește-te! Stai! Asupră-ne stai iară și iar,/ cer adamantin!” (*Aerul, tremurătorul*).

O căprioară, o ciocârlie, un cocor i se par *îngeri* prin frumusețea și elasticitatea elanului lor. Doar oamenii sunt: *„ostatecii, înfierații, butucii,/*

ne ia zălog lutul pe vrute, nevrute.../ Soarta ne bate cum noi batem nucii” (*Râzi de noi...*).

Botta are o viziune grandioasă a *cerului* și a *mărilor*. E obsedat de ele și de *codru*, ca și Eminescu, lucru observat și de critica literară[56]. Grandoarea nu constă însă, paradoxal, în *imensitatea* peisajelor cosmice, ci în sugestia unei prețiozități și a unui simbolism aparte.

Imaginile cosmice, el le încrustează în *giuvaeruri* metaforice.

Din literatura veche și de la Eminescu putea să rețină motivul *cerului* ca o *carte* scrisă cu *litere de stele*. În poeziile la care ne vom referi mai jos, pecetea *vizionară* a lui Eminescu este inconfundabilă:

Carte de aur
cu *inscripții* nepieritoare
în *cerul sculptat*! /.../
Oh, rătăcesc prin meandrele acestui *in-folio*
cu *magistrul* ce mă protege.

(*Glosse*)

Ne amintim de zborul cosmic al *prințului* eminescian, însoțit de *magul-maestru* călător în stele...

Ion Vinea utilizează același termen, *infolio*, pentru a desemna *cartea* celestă: *„Ce lună veche astă seară/ pe cerul de atlas uzat./ Tăcerea și-a*

---

[56] A se vedea Ion Pop, op. cit., p. 172.

desfășurat/ ***infoliul indescifrat****/ prins în pecetea lui de ceară”* (*Nocturnă*).

Am vorbit din destul, în volumele anterioare ale cărții de față, despre *biblia cosmică* în tradiția noastră literară, începând de la cronografe, trecând prin *Cazanii*, prin didahiile Sfântului Antim Ivireanul și scrierile literare ale lui Dimitrie Cantemir și ajungând la pașoptiști, Eminescu și poeții moderni.

Toposul este însă la fel de prezent și în literatura apuseană. Iată, spre exemplu, câteva versuri ale lui Rilke:

În desăvârșita noapte
când ridic privirea din carte,
din numerabilele clare rânduri,
o, ce stelar de limpede se-mparte,
ca un buchet de rustice flori,
îngrămădirea de gânduri:

Tinerețe a sprinten legănatei prore,
cu șovăieli, duioșii, mângâieri. –
Pretutindeni bucuria de-a fi mână-n mână,
dorință însă nicăieri;
prea mult univers și destulă țărână

(*În desăvârșita noapte*)[57]

---

[57] *Cf.* Rainer Maria Rilke, *Versuri*, EPLU, București, 1966.

De altfel – ca stil poetic, dar nu numai – cei doi poeți par să fie apropiați, dacă ne uităm mai ales la *Elegiile duineze* și cu precădere la *Elegia a zecea*[58].

Mai departe:

...fluier de arbori *desface Selene*.
Și mlădiile săbii și lancia dreaptă,
și mult plinele de grație, avântatele arcuri,
și murgi trepădând, și ulii cu ochi de zamfiră,
și Bărbatul cu plete de noapte,
dezrobiți din mileniu veniră
în poiana ce freme de șoapte.
Vă deșteptați!
Tilincele morților sună,
cornul învierilor sună,
și *până la mine veșnicia străbate*...

O, clinchet de arme din alte vieți
și sfintele chipuri și pajura lună,
și vedenia codrului frate.

(*Bărbat Voevodul*)

Aluziile la *Scrisoarea III*, *Scrisoarea IV* și *Peste vârfuri* sunt destul de evidente.

Interesant este modul cum *îmbină* și *amplifică* Botta receptarea foarte personală a poeziei lui

---

[58] A se vedea: Rainer Maria Rilke, *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*, Ed. Univers, București, 1978.

Eminescu. Cum *transformă* sentimentele și ideile lui Eminescu în *ale sale*, imprimându-le alte mesaje sau conotații.

E aici și o intersectare cu optica epocii sale, cu filosofia autohtonistă a *Gândirii* sau a lui Blaga. Un vers precum *„și până la mine veșnicia străbate”* deține aceeași semnificație cu celebrul *„veșnicia s-a născut la sat”*, al lui Blaga.

Numai că, la Botta, nu satul, ci *trecutul voievodal*, elogiat mai înainte de Eminescu, este cel care poartă până în prezent *adierile veșniciei*.

Alte poeme:

De-aș fi noapte! În *mare* să bat,
frunte bătută-n stigmate de aur... /.../
iubito, iubito, nu e nici moartea,
nici *smaraldica mare* prin stânci când *deliră*.

De-aș fi noapte! Candoare ce sunt!
Visule, spune-mi că *trezia e vană*
și mă ia cenușiul, și sunt *copia umbrei*
și toarnă-mi divinul, *vinul uitării* în cană.

(*Hecate*)

*

Pe *reci întinsori* se mișcau
ale stelelor ordii cumplite...
Și în fruntea lor cine-mi sta,
Căpetenia oștilor cine-mi era?

Luna și fețele aurite.

Ah, mă orbești cu torța ta,
Lună, Fortună! Tu, călătoare
pe troianele căi, prin povești,
pe bătutele de stele drumuri crăiești,
peste *mări în declin*, *murmurătoare*.

Și voi împărăteselor, stele de ger,
zeități argintii ale firii,
magice *trupe*, fiți îndeajuns
de îndurate pentru cel ajuns
la *țărmuri*, în pragul muririi.

O tristă virtute, un crai erai,
o înfiorare,
în brumata manta de Brumar,
un crepuscul ce-mi cade pe frunte, un stol
funerar,
de ape o sunare.

(*Seraphita*)

Sunt foarte multe imagini și expresii *culese* de la Eminescu, în versurile de mai sus.

La Eminescu, lumea e o raclă sau un sicriu *„țintuit și ferecat cu stele”* (*Demonism*). La Botta, marea e o *„frunte bătută-n stigmate de aur”*.

Marea delirantă sau *„în declin”*, *murmurătoare*, a lui Botta ne rememorează alte versuri eminesciene:

„Lucească cer senin/ Eternelor ape,// Care din văi adânci/ Se-nalță la maluri,/ Cu brațe de valuri/ S-ar atârna de stânci – // Și murmură-ntruna/ Când spumegând recad” (*Nu voi mormânt bogat*).

Despre *vanitatea* vieții și despre *umbră* la Eminescu...am scris foarte mult[59].

„Vinul uitării”, de asemenea, îl găsim în finalul poemului *Memento mori*, din care bea Eminescu: *„Din agheazima din lacul, ce te-nchină nemuririi,/ E o picătură-n vinul poeziei ș-a gândirei”.*

În același poem, de altfel, se află și *trupele* sau *ordiile de stele*: *„oștiri de flori pe straturi par a fi stele topite”*; *„Stelele-n oștiri se mișcă?”.*

Întinsorile reci ale cerului pe care se mișcă stelele le întâlnim în *Călin nebunul*: *„pe-ntinsori de catifea / Sunt cusute-n umed aur ici o stea, colo o stea”.*

Sunarea de ape este de asemenea o sugestie eminesciană: *„În curgerea de ape, pe-a frunzelor sunare”* (*Codru și salon*) etc. Intertextualizarea lui Eminescu este, prin urmare, *de proporții*, în aceste poezii.

De aceea spuneam că Botta iese din cadrele epocii sale și *anunță* sau *pregătește* poezia modernă postbelică (pe Nichita Stănescu și oniris-

---

[59] A se vedea cartea mea, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 2, ediția a doua, Teologie pentru azi, București, 2015, *cf.*

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/05/16/epilog-la-lumea-veche-i-2-editia-a-doua/.

mul[60]) și chiar pe cea postmodernă, deși *intertextul* său este diferit de cel postmodern.

Iluminarea nopții sau *clarul* nopții sunt cântate în poemele: *Veniți, adieri* și *Mozart*. Din nou, unui peisaj vesperal i se imprimă semnificații alegorice, biblice: *„Treacă paharul acesta,/ potirul amurgului plin de otrave!”* (*Veniți, adieri*).

Înserarea este aici un ceas al conștientizării a cât de *încărcată* a devenit conștiința de lungul zilei sau *al zilelor*. De aceea e un *pahar* cu otravă.

Noaptea e timpul reculegerii, al avântării *dorului de nemurire*, în care se scutură de praful cotidianității:

Iluminare și noapte! Un înger își trece
aureolele de pe un umăr pe altul.
Se preoțește verdele codru
Și prin frunzime se arată *înaltul*.

Veniți, adieri *negrăit de blânde*,
în ale visărilor crenge și lunce! /.../

Oh, sufletul mi-e plin și ars de dor...
El noaptea se îmbată cu himere,
visându-se nemuritor
pierdut printre *clare sidere*.

În celălalt poem:

---

[60] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Onirism.

Claritate a nopții! *Liră*
pe care se întrec maeștrii îngeri!

Florile toate se inspiră,
în ora de muzică,
ascultând, fredonând.

Claritate a nopții! Undă
Tremurătoare ce mă poartă...

Se desprinde din aceste versuri percepția de *taină universală,* în asentimentul lui Blaga și al tradiționaliștilor mai mult, dincolo de unda specifică de neliniște sau de atmosfera mai stranie.

Și gândul la moarte este exprimat într-un mod apropiat de stilul care l-a făcut *inconfundabil* pe Lucian Blaga:

„Dragă mi-e libertatea/ de a visa în lan /... de a visa moartea, de a mi-o imagina/ ca un desfrâu./ An cu an,/ clipă cu clipă va crește,/ mă va cuceri./ Tot cuprinsul, întregul, tâlhărește,/ regiunile acestea singuratece,/ cad în mâinile morții sălbatece” (*Fericirile*).

În poemul *Dă-mi freamătul*, cerul înstelat al nopții îi pare o *risipă de lacrime* (*„Risipa-ți de lacrime o cer”*), viziune inspirată tot din Eminescu (*Călin Nebunul* sau *Călin (file din poveste)*):

Stele rare din tărie cad ca picuri de argint,
Și seninul cer albastru mândru lacrimile-l prind;

Dar dacă ar cădea toate, el rămâne trist și gol,
N-ai putea sa faci cu ochii înălțimilor ocol.

(*Călin (file din poveste)*)

*

E frumos pe când din cerul plin de-o sântă bogăție
Cade-o lacrimă frumoasă în adâncă vecinicie /.../
Stea ce cade taie lumea ca o lacrimă de-argint,
Pe seninul cer albastru frumos lacrimile-l prind...

(*Călin Nebunul*)

Din Eminescu *s-a hrănit* toată poezia noastră modernă. Pare-se însă că Botta e un fervent consumator de poezie și de *viziuni* eminesciene, pe care le resemantizează în propriile versuri.

Tot aici, *„moartea cea grea”* este *„minunăția”* pe care o așteaptă: *„Și vântul a jale când s-o tângui,/ duiosu-ți păr când l-o clătina,/ ah, moarte, nu mă ocoli,/ arată-mi-te, stea!”*.

Conjugând eminescianismul (*freamătul pădurii* și *lacrimile stelare*) cu balada populară, intenția poetului era probabil să ajungă la un fel de *esență* a românismului.

Doar că astfel de juxtapuneri poetice, preluate de ideologii comunismului, vor deveni, peste nici un deceniu, *exerciții facile* în procesul de construire a unei...*poezii socialiste*.

Bineînțeles, comuniștii nu erau atenți la *subtilități* și poezia lor militantă va fi în speță o *parodie grotescă* a poeziei și a intențiilor predecesorilor.

Totuși, nimic nu îi va împiedica, pe cei ce vor încerca să conceapă *noua literatură* socialistă, să se inspire *copios* tocmai din ceea ce susțineau că detestă. Adică din tendințele manifestate anterior la *Gândirea* sau de către poeții *tradiționaliști* în general.

Și acest lucru este oarecum de înțeles, pentru că poezia populară oferea un model *eroic* (mă gândesc la cântecul de haiducie), dar și *prozodic*, ușor de adaptat de către comuniști. Încât le-a convenit de minune.

Iar modul acesta – cam forțat și *doctrinar* la rândul lui – de *a asocia* tipare lirice a căror substanță poetică e totuși greu de conjugat, așa cum face Botta mai sus, le-a oferit *alt model* comuniștilor, pe care aceștia l-au exploatat masiv. Cu exagerările grotești *de rigoare*.

Cam același lucru se poate afirma și despre poemul *La moartea lui Paul Popescu*.

Botta îl intertextualizează aici pe Miron Costin: *„Spun cuvintele din bătrâni/ că viețile stau în clipita ochiului /…/ și zilele omului sunt bătăi delicate de pleoapă,/ și totul, odată, se curmă”*.

Dar exagerează apăsând pe coarda lirismului patriotic până la o exaltare cam deșănțată:

Paule, Paule,

ferice de tine, viteazule,
te aud în adierile frunzei și-n munți,
în izvoarele patriei te aud,
dar ce spui a traduce nu-s vrednic
fiindcă nu cunosc
vorbirea exaltată a îngerilor.

Pământul spune: *„Luați, mâncați!”*
Și mușcat-ai țărâna,
și acum știi ce dulce-i
glia României,
dulce ca o azimă dospită în miere,
turta din miere și fiere a tatălui nostru
care ești în ceruri, Bălcescu.

Poezia *patriotică* din epoca socialistă *va musti* de astfel de formulări. Inclusiv aluziile religioase *blasfemice* vor fi *împrumutate* de *noua direcție* căreia, de asemenea, îi convenea blasfemia. Nu ofer exemple în acest sens, dar cine dorește să le caute, le va găsi.

Poemul *Preistorie* apelează la același tip de intertextualitate:

Cum ascultam un glas preacunoscut,
al *codrului jelind că-i moare frunza*
– un freamăt lung și *arhicunoscut* –
Din sânul focului, din afumata vatră,
o sânziană se arată
și prinde a cânta.

Ciudat rapsod! În aer se înfiripau
mărețe stânci și țărmuri sublunare,
mări de mărgean, clocotitoare spume,
frumoase foc, de-un farmec fără nume.

Din cer înalt, cu recea lor mustrare,
ochii stelelor, ascuțiți de visare,
mă priveau.

Și auzeam, din adânc de memorie,
ca dintr-o misterioasă preistorie,
auzeam *ditirambice paseri în ramuri,*
și cucul, Doamne, ce-mi cânta bețiu,
și apele cu susurul zglobiu.

Mă înfășurau cu *dulcime*
primăverile *din vechime*…

Același Eminescu și aceeași poezie populară, *sublimată*…

Între imaginile poetice preluate de la Eminescu se află și *„ochii stelelor, ascuțiți de visare”*. Eminescu însuși a împrumutat-o însă de la Antim Ivireanul. Dacă nu se acceptă că ar fi putut ajunge să citească vreun manuscris al *Didahiilor*, atunci le-a cunoscut prin intermediul lui Piuariu-Molnar[61]. Acesta copiase *fragmente poetice* întregi din *Didahii* în *Retorica* sa, publi-

---

[61] A se vedea: http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ioan_Molnar-Piuariu.

cată la Buda în 1798, deci și pe cel din predica la Sfântul Nicolae, în care apăreau *ochii stelelor de argint*, care *se închideau* și *se deschideau* pe ceruri.

În ceea ce privește substantivul *„dulcime”*, el este un derivat de la epitetul *dulce*, destul de mult solicitat în literatura veche. Îndelunga și *semnificativa* lui utilizare au remarcat-o însă, înaintea lui Botta, și pașoptiștii (cu precădere Bolintineanu), dar mai ales Eminescu.

Versul al treilea al poemului pare mai degrabă un...*comentariu*. Poetul însuși l-a marcat prin linii de pauză. E vorba de un freamăt al codrului *„arhicunoscut”*. Ar putea fi interpretat ca o prozaică imixtiune de tip postmodern, dar cred că astfel de *referințe* la *poezia trecutului* nu aparțin doar postmodernității.

Versurile lui Botta indică mai degrabă dobândirea unei conștiințe acute a *clasicizării* acelei poezii. A conștiinței că a devenit un reper literar *imuabil* și că, indiferent de evoluția literaturii și culturii, ea rămâne *exponențială* ca fenomen artistic.

De aceea, Botta – ca și alți confrați – încearcă să stabilească un anumit tip de *raportare* față de acest *clasicism* valoric. Este totuși adevărat, pe de altă parte, că Botta e în bună măsură un poet livresc, care își construiește...*lumi interioare fantastice*.

El *a grefat* pe propria simțire și personalitate *sensibilitatea* poetică românească și străină care l-a impresionat puternic. Este ciudat însă că influențele cele mai pronunțate vin din partea *ro-*

mantismului. Și, în această privință, Botta pare, la un alt nivel, un continuator al lui Șt. O. Iosif sau al lui G. Coșbuc. Într-o cu totul altă *manieră poetică*, însă, și lărgind *orizontul de receptare*.

Ecourile *romantismului* s-au întins mult și s-au stins greu la noi. Și asta i se datorează lui Eminescu, dar numai în parte. Credem însă că *redescoperirea* ideologiei romantice a avut chiar o mai mare importanță în *reluarea* acestui fir poetic, în epoca modernă a *căutării tradiției* și a *descoperii autohtonismului*.

Și totuși, există și poeme în care *confesiunea* este transparentă. Din unele ca acestea răsare *amănuntul biografic*:

Iubirea mă apără,
de aceea port
fruntea sus, *în exil printre oameni*.

Când ziua decade și când, spre apus,
cumpăna liniștită se-nclină,
o, atunci, de sus,
primesc o tristețe senină.

Ochii mei în extaz rătăcesc
spre adâncul fântânii unde stelele scapără.
O, de al stelelor dor mă topesc
și m-aș duce la ele,
dar Iubirea mă apără.

Ce graiuri nebune mă cheamă,

în lunci, cântătoare Undine.

Și când să le ajung, Piaza Rea
mă trage la dânsa: la mine, la mine!

Dar mă însoțește acel Cineva,
Iubirea, pururi cu mine.

(*Scut*)

„În exil printre oameni” ar putea fi titlul unui roman autobiografic, dincolo de faptul că reprezintă un motiv foarte vechi, al *pământului* ca exil al oamenilor alungați din Rai.

Înțelegem că e vorba de *tentația sinuciderii*, de acele chemări spre ceva care pare *mirific*, dar e *malefic*.

Recunoaștem și aici un *construct romantic*, în sensul în care închipuirea este înșelată de *aparențe fantastice*, inspirat din Goethe și din fantasticul popular. Mai ales că *Ondinele* existau și la Eminescu.

Mai evidentă este această influență în alte două poezii, tot din acest volum, *Intermezzo* și *Duo*, despre care am mai vorbit cu altă ocazie[62].

Versurile *„Ochii mei în extaz rătăcesc/ spre adâncul fântânii unde stelele scapără”* ne amintesc indubitabil de Blaga: *„Sapă numai, sapă, sapă,/*

[62] A se veeda:
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/07/cateva-probleme-legate-de-mistretul-cu-colti-de-argint/.

Până dai de stele-n apă" (*Sapă frate, sapă, sapă* din vol. *Vârsta de fier*).

La Botta au însă alt înțeles. Aici ele sunt mai degrabă o *mreajă* eminesciană, luminoasă ca *mreaja de văpaie* a Luceafărului, care l-ar putea însă înșela și scufunda în moarte pe cel ce le privește *topit de dorul* lor.

Undeva, pe drumul împlinirii acestei dorințe, apare *Piaza Rea*...fapt care îl avertizează cu privire la scopul și finalitatea negative ale acestui *miraj*. Însă există *„acel Cineva, Iubirea"*, Dumnezeu, Care îl scapă din plasa acestor tentații.

Promenadele romantice sub lună se preschimbă, la Botta, într-o controversă aprigă, dintre...*iubire* și *lună*. E un scenariu fantezist, prin care poetul concepe un *decor* fantastic, invocând o posibilă shakespeariană *dramă*, cu personaje cosmice.

Iubirea-n cer cu luna se certa
că-n frumusețe nu-i chip s-o întreacă.
Înfiorate cuvinte și-au spus. A pierduților stea
dincolo, dincolo încerca să mă treacă.

Neștiind a trăi, ascultam
cum bate novembre pădurile moarte,
întunecat, neștiind a trăi,
sufletul se-mbătase de moarte.

Iubirea-n cer cu luna se certa...
O, masca ei cumplită, de Gorgonă,

și părul auriu care cădea,
un fum, un foc, dintr-o lunară zonă.

(*Solilocviu*)

Însă e doar un *decor*, o scenă în fundal, cu elemente de dramă romantică sau de tragedie antică, al cărei subiect sau derulare, însă, nu interesează. Prin evocarea ei, poetul *insinuează* numai care este motivul pentru suferința sa și dorul de moarte.

În centrul acestui teatru – în strofa *centrală* – se derulează însă un conflict lăuntric, o controversă personală. Zbuciumul interior îmbracă, la rândul lui, forma alegorică a *pădurilor moarte* bătute de *novembre*.

Sugestia e una creștină și romantică deopotrivă: aceea că *drama interioară* e mai importantă decât universul întreg și decât *scenetele mitologice* pe care arătările lunare sau stelare le-au putut inspira autorilor antici/ clasici.

Aici *scena cosmică* nu este cea eminesciană, ci aceea în care fantezia mitologică proiectează conflicte generate de rațiuni vane. Numai sufletul *îmbătat cu dor de moarte* este eminescian, încadrat de rame *clasice* ale unui tablou insignifiant pentru durerile lăuntrice, pentru *pădurile murinde* ale lumii dinăuntru.

Am putea considera poemul o *artă poetică*, înfățișând sugestiv...*cearta modernilor cu anticii*[63].

Am putea numi poemul *Elegie* o variantă modernă de...*bolintineanism*:

Ca *firul trandafirului* te pleci,
tinerețe în soartă,
ca *umbra unei umbre* te pleci,
tinerețe moartă.

Mi-e gura încă fierbinte
de sărutul tău, Suvenire,
de nebune văpăi, de mari jurăminte,
mi-e gura încă fierbinte.

E clarul de lună ce văd,
dănțuind în *al nopților teatru*,
e clarul de moarte ce văd...

Ah, luminosule ochi idolatru,
ah, tinerețe de-a pururea moartă,
lunateca moarte ce-mi cere la poartă?

Ca firul trandafirului te pleci,

---

[63] A se vedea:
http://fr.wikipedia.org/wiki/Querelle_des_Anciens_et_des_Modernes.
Sau:
http://en.wikipedia.org/wiki/Quarrel_of_the_Ancients_and_the_Moderns.

Tinerețe în soartă.

Pot fi invocate multe poeme ale lui Bolintineanu, ca ilustrare a unui mesaj aproape identic și utilizând apelul la o imagistică similară, recuperată, de fapt, din recuzita *străveche* a lui *vanitas vanitatum* și, respectiv, *fortuna labilis*.

Însă versul *„Ah, luminosule ochi idolatru”* e... nichitian avant la lettre (a se vedea poemul *Cântec de iarnă*, din vol. *Sensul iubirii*: *„doar sorii albi se rotesc liniștit, idolatru”*...). Pentru că Nichita va miza pe abstactizare/ conceptualizare și va conferi unor astfel de formulări o aură de mister poetic inelucidabil. De aceea ele sunt reținute mai mult din poezia lui Nichita.

Ochiul idolatru este aici acela care face din *tinerețe* și din vigoarea ei o *idolatrie*. Din generația interbelică, Mircea Eliade a ilustrat cel mai bine, în romanele sale, această problemă, a idolatrizării *tinereții* și a *forței*.

Doar că *tinerețea* devine foarte repede... *„tinerețe de-a pururea moartă”*. Și aici *motivul* se întâlnește, cum spuneam, cu mult mai vechi *retorici* (multe din ele *poetice*) pe această temă.

Există strofe sau poeme, în opera lui Botta – după cum am avut prilejul să observăm deja –, care ilustrează reutilizarea unor structuri poetice romantice în versuri moderne.

Anumite *unde* romantice curg în matca unor efluvii sentimentale și ideatice moderniste. Auto-

rul le utilizează ca pe un fel de elemente *retro*, care dau senzația de *clasicizare* a propriei creații poetice, de confluență cu *marea operă* a lumii. Sigur, păstrând și un *specific românesc*...

Poetul e un erudit care știe a construi *colaje* care solicită cititorul afectiv și cognitiv. E un *déjà vu*[64] care invadează discursul poetic modern, făcându-l *familiar* și lăsând impresia creării unei căi mai ușoare de întâlnire cu autorul.

Poate fi, cu adevărat, un mod de *facilizare* a mesajului. Sau, dimpotrivă, un *trompe l'œil*[65]. Ceva de acest gen întâlnim în poemul *Atunci, acolo*, în care observăm felul în care ni se modifică percepția – cum *ni se curbează vederea*, am putea spune – de la un tablou *aproape* romantic spre unul alegoric-modernist:

Sărac de speranțe când trec
uimit prin lumea cu fețe uimite,
când fruntea grea o aplec
peste pădurile desfrunzite,

când, în flăcări, danțând mă-nconjor
suferințele ca de torțe o horă,
atunci îmi aduce *un dor*
aminte de tine, *Pandoră*.

E un *frig tropical* în amurg,

---

[64] A se vedea:
https://en.wikipedia.org/wiki/Déjà_vu.
[65] Idem:
https://ro.wikipedia.org/wiki/Trompe_l'œil.

mă strânge, în cercu-i polar, aurora...
Un semn! Și te voi ajunge în ceruri,
Primăvară, Pandora.

Dificultatea poeziei lui Botta tocmai în aceasta constă: în faptul că el e un poet *livresc* la nivelul construirii limbajului și al imaginilor poetice, dar care nu poate fi *interpretat* integrându-l într-un *curent poetic* anume. Sau raportându-l *strict* la o epocă și la o atitudine lirico-filosofică. E cazul multor poeți români. Dar despre această situație am discutat și altădată.

Între poeții *moderniști* (sau *modernisto-tradiționaliști*), e mai degrabă un poet *solitar*. În sensul că nu urmărește parcurgerea unor *etape tematice*.

Poezia lui urmează un *flux interior* de idei și de sentimente, oricâte aluzii livrești ar amalgama în procesul creativ. *Forma* poetică e mai mult o *deghizare*.

Și nu este lumea însăși un *teatru imens*? Atunci de ce nu ar apela la orice *costumație poetică* dorește, pentru a-și interpreta...*personajul*? Uneori *rolurile* te pot ajuta să te definești, dacă te pun în contexte neprevăzute și te obligă să îți descoperi *subteranele* psihologice și spirituale. Arta a avut de multe ori acest rol, al relevării *profunzimilor* sufletești.

În poezia la care am făcut referire, mesajul este cel al așteptării unei *primăveri edenice*. *Pandora* e un simbol negativ, dacă e interpretată

mitologic[66]...și atunci *„Primăvară, Pandora”* e un oximoron.

Dar e posibil ca acest simbol să fi fost reconvertit și din el să nu mai rămână decât ideea de *redescoperire treptată* a unor daruri – *pan dora* înseamnă *toate darurile*, în greacă.

Sau aceea de *spațiu* în care sunt încuiate toate frumusețile.

Tonul profund eminescian al poeziei ne îndrumă însă spre a o interpreta ca o poezie de dragoste. Pandora e o alegorie a feminității care ascunde în ea *toate relele*, dar și...toată *primăvara*.

Femeia e un oximoron provocator de stări oximoronice: *„E un frig tropical în amurg,/ mă strânge, în cercu-i polar, aurora”*.

O nădejde a *învierii* și a regăsirii *„în ceruri”* închide poemul. Conjugarea semnificațiilor, pentru a crea o stare de confuzie sau un *simbolism complex*, e de regăsit adesea în versurile lui Botta.

O melancolie prelungă și o tristețe *metafizică* se ascunde în versurile sale. E o durere de durerea lumii, o sfâșiere născută de un dramatism uman care depășește istoria personală, chiar dacă exprimat foarte personal, sfâșietor:

Dulciule, ascunsule-n tăcere,
pământe, pământe, vere,
fă-te *cristalin*, și morții tăi
vedea-i-aș *ca florile-n văi*.

---

[66] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Pandora.

Geme frunza! Vai, geme ea.
Și cade veștedă, cade frunza.
Ah, *Orfeu al codrului verde*,
spune-mi Cântecul. Mi-e dor a mă pierde.

Ah, se scutur tineri anii mei,
în *băltoaca lunei*, palidei.
Mistuie-mă cu sărut sălciu,
altissimă lună! Fă să nu mai fiu!

Sfâșiați-mă odată, *dulci vedenii*;
iată corbii, furii mei, muntenii!
Toamna e! Asupra-mi se abate,
Bruma ei mă bate greu, mă bate.

(*Dulciule, ascunsule*)

Viziunea pământului *„cristalin”*, transparent, prin care s-ar putea vedea morții *„ca florile-n văi”* arată, de fapt, un dor de învierea generală și o dorință de transfigurare a întregii umanități.

De aici, alunecă la *un dor de moarte* personal, exprimat eminescian și romantic.

Simbolurile sunt arhicunoscute și de aceea nu sunt greu de descifrat. Însă Botta chintesențiază o întreagă poezie românească, cu proiecțiile și ideile ei fundamentale, metamorfozând-o în sevă poetică proprie.

Luna, codrii sau corbii sunt *steme* ale universului poetic care ar părea că nu mai suportă o

nouă invocare în lirica de la jumătatea secolului al XX-lea.

Și totuși această rescriere a *istoriei poetice* românești într-un *flux* propriu nu este deloc agasantă, nu irită printr-un patetism *patriotard*. E o asumare firească și onestă a unui *trecut* care devine *ființă poetică* prezentă.

Acest lucru ne determină să afirmăm că, dintre poeții considerați tradiționaliști, care *și-au propus* recuperarea trecutului într-o poezie nouă, Emil Botta a reușit *cu adevărat* această metamorfoză deloc facilă.

Ceea ce dovedește, cum spuneam și altă dată, că nu *modernismul stilistic* impune atitudinea iconoclastă, că forma poetică sau artistică *nu determină* conținutul, ci dimpotrivă, poate să accepte *orice conținut*.

În cazul lui Botta, nu trebuie însă a cădea nici în extrema de a considera că aceste imagini poetice, prin care pare să iradieze nucleul poeziei mai vechi, nu sunt rezultatul eruperii unui vulcan de sentimente personale care *se exprimă numai* într-un veșmânt cu imprimări deja cunoscute.

Există și *construct* în acest tip de poezie, dar, în mod paradoxal, este și multă *notație directă*, care se folosește de asimilările livrești, într-un fel în care ne putem da seama că poezia iubită de Botta i-a devenit *mediu interior personal* și constituie o formă expresivă indispensabilă a *realităților lăuntrice*.

Simbolurile de care vorbeam mai sus, arhicunoscute, sunt restilizate, fără să se producă

o resemantizare spectaculoasă. Astfel, în *„Orfeu al codrului verde”* recunoaștem compactarea a două mărci esențiale ale poeziei eminesciene și romantice, în general.

Eminescu însuși nu le-a asociat în felul acesta și nici pașoptiștii, înaintea lui. Dar sintagma lui Botta devine astfel un simbol abisal, un *mise-en-abîme*, prin suprapunerea celor două efigii.

Cunoaștem faptul că *pădurea* sau *codrul* a fost definit prin *cântarea frunzelor*, prin simfonia care își are prototipul în armonia edenică.

Am arătat altădată că, în cărțile ortodoxe de cult, *foșnetul frunzelor* era considerat de Adam o rugăciune pentru restaurarea sa în Rai. Spuneam, de asemenea, că Eminescu era, în opinia noastră, conștient de tradiția bizantină. Tocmai de aceea, *„Orfeu al codrului verde”* capătă semnificații foarte profunde, atunci când cercetăm firul tradiției poetice.

Jalea lui Orfeu, în *Memento mori*, reprezintă durerea unei lumi care *alunecă* spre final, o lume care nu mai aude *Cântecul* care a adus-o întru ființă, „al Vrăjitorului care vrăjește cu iscusință” (Ps. 57, 5), al Celui care spune: „v-am cântat din fluier și n-ați jucat; v-am cântat de jale și nu v-ați tânguit” (Mt. 11, 7; Lc. 7, 32).

De asemenea, *frunza veștedă* care *geme* și toamna târzie, cu *bruma* care *bate greu* devin hieroglife personale, în versurile lui Botta, în ciuda îndelungii lor utilizări și a unei simbolistici referențiate adesea.

Pentru că *dorul de moarte*, deși împrumută o expresie clasicizată de Eminescu, presupune un fior *inimitabil* în oricine îl trăiește.

În această direcție, Botta și după el Nichita Stănescu se vor face *instrumentele* unui suflet național și chiar universal.

Dacă înaintașii – cu prisosință Eminescu – au gândit și au scris în simboluri/ hieroglife greu aprofundabile, cu trecerea timpului, imersiunea către ele este din ce în ce mai complicată și adâncurile de străbătut sunt tot mai mari.

Într-un poem dedicat lui Eminescu și intitulat *Neființei* (nu *neființei* budiste și nihiliste, ci *celui* care a dăruit acestui concept – creație a scriitorilor bisericești – valoare poetică extraordinară în literatura română), Botta își exprimă, ca și Pillat, reverența față de acesta și neputința de a-i sta în apropiere:

„Ca un argint ce scris a fost să-mi scape,/ imaginea ta în tremurătoarele ape/ căzu. /…/ Vai, umilitoarea stea care mă sărută pe mine,/ purpură n-are, nici aur, nici gloria,/ gloria mândrelor stele regine”.

Recunoaștem, desigur, aluziile la *Epigonii*[67], unde poezia e *„strai de purpură și aur peste țărâna cea grea”*, și la *Ondina*[68], în care luna este regina stelelor: *„Regina albelor nopții regine”*.

Interesant că, în acest poem, Botta reiterează ceea ce a mai afirmat și în alte poeme (*Confi-*

---

[67] A se vedea: http://ro.wikisource.org/wiki/Epigonii.

[68] Idem: http://ro.wikisource.org/wiki/Ondina.

dență, Glosse), și anume că *scriptura cosmică* îi este indescifrabilă: *„mută ești pentru mine, imensitate,/ călăuză vicleană ești, cu rele priviri în adâncimi plecate,/ dușmancă ești!/ Dar frumoasă ca nimeni alta”*.

Cosmosul este pentru moderni o *călăuză*… neînțeleasă.

Această perspectivă pare a fi reluată și în *Mattinata*, în care lumea de jos, simbolizată de metafora *văii* (de origine *psalmică*, reprodusă însă de nenumărate ori în poezia noastră până la Botta), este receptată în opoziție cu lumea siderală, cu frumusețea cosmică.

Numai că rezultatul comparației este *inversat*, splendoarea universului stelar părând *palidă* pe lângă cea a lumii pământene:

În cerescul fapt al dimineții
văile trec, imperiale…
Sunt frumoase văile mele,
mai frumoase ca *stelele pale*.

Vale ocean, vale-n furtună,
sufletul meu cu tine se cunună,
cu roua ta, Cosânzeană, Ileană,
vale făr' de prihană.

Dacă sui *dealul*, cu mine te-oi lua,
de n-ai putere, te-oi ajuta,
clară povară, *pe umeri* te-oi duce,
vale, neliniște, cruce.

O primă privire, neatentă, ar putea interpreta acest poem ca un gest iconoclast al autorului. Este însă un poem *hristologic*. Aici e ilustrată, în mod abscons, atitudinea Fiului lui Dumnezeu, Care *a plecat cerurile* și S-a pogorât ca să rezidească acest pământ în frumusețea și sfințenia lui originară.

Nu e mai puțin importantă, în fața Lui, această planetă în care l-a așezat pe *om* (macrocosmos în microcosmos, rezumatul creației și chipul Său), decât toată imensitatea cosmică.

Dimpotrivă, cum arăta odinioară Sfântul Antim Ivireanul în didahii, din tot universul, pământul pare a fi *în centrul* atenției lui Dumnezeu, Care *învârtejește* soarele în jurul lui:

îndrăgește
și iubește mai mult
pre smeritul acesta de pământ /…/

spre dânsul
luminează cu razele sale,
spre dânsul
împodobește cu toate feliurile de copaci,
spre dânsul încununează cu florile,

spre dânsul îmbogățește cu rodurile,
pre dânsul hrănește cu lucrurile sale.
Și, pentru ca să nu se depărteze
de la el niciodată,

face purururea
o învârtejire împrejurul lui
cu un umblet necontenit[69].

Întorcându-ne la Botta, poemul său înfățișează o perspectivă ortodoxă, scripturală.

Acest pământ este „valea plângerii” (Ps. 83, 7) și „valea Judecății” (Ioil 4, 14), însă este și *valea* în care a venit Hristos și pe care o va transfigura în veșnicie:

> „Ce frumoase sunt casele tale, Iacove, corturile tale, Israele! Ca niște *văi* împădurite, umbrite, ca niște paradise pe lângă râuri și ca niște corturi pe care le-a împlântat Domnul ca cedrii lângă ape. Va ieși *om* din sămânța lui și va fi Domnul multor popoare”(Num. 24, 5-7, *LXX*)[70].
>
> „Eu – floarea câmpului, *crinul văilor*” (Cânt. Cânt. 2, 1, *Biblia 1688, cf. LXX*).

La Botta: *„În cerescul fapt al dimineții/ văile trec, imperiale”*...

---

[69] Antim Ivireanul, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, București, 1972, p. 211.

[70] Traducerea ne aparține. Textul în greacă este următorul: ὡς καλοί σου οἱ οἶκοι Ιακωβ αἱ σκηναί σου Ισραηλ ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι καὶ ὡσεὶ παράδεισοι ἐπὶ ποταμῶν καὶ ὡσεὶ σκηναί ἃς ἔπηξεν Κύριος ὡσεὶ κέδροι παρ’ ὕδατα ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καὶ Κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν.

Văile ar putea deține în cel mai mic grad atributul de a fi *dinamice*, de a…*trece* ca niște galaxii în cosmos. Și iată că un ochi pătrunzător – în mod *dumnezeiesc*, doar așa – poate să le sesizeze…*imperialitatea*.

În zorii nașterii acestei lumi, *„în cerescul fapt"*, adică în *cereasca/ dumnezeiasca facere* a universului, în *dimineața* creării ei (dosofteian vorbind: *„Demineață când ieș[i], Tu dai rază" (*Ps. 64. 25*))*, s-au născut aceste văi imperiale.

Dumnezeu le-a creat *„frumoase"*, *„mai frumoase ca stelele pale"*. Că ele au devenit *„ocean"* și *„furtună"*, aceasta este o situație survenită ulterior, din cauza păcatului omenesc.

Însă, privite *în adâncime*, în reflectarea frumuseții lor nealterate, ele își recapătă inocența primordială: *„Cosânzeană, Ileană,/ vale făr' de prihană"*.

Ultima strofă este, de fapt, cea care ne dă cheia paradigmei în care trebuie înțeles poemul: Hristos, *crinul văilor*, este Cel ce a luat *„pe umeri"* această vale a plângerii și a suit cu ea *„dealul"* Golgotei pentru a o face din nou *vale făr' de prihană*, fiindcă a văzut-o mai frumoasă decât *„stelele pale"*.

Împăratul și *Crinul* văilor (*floarea de crin*[71] a devenit simbol heraldic în Imperiul Bizantin, preluat ulterior de Carol cel Mare și apoi de casa regală franceză) este cel care le îmbracă *imperial*:

---

[71] A se vedea: http://fr.wikipedia.org/wiki/Fleur_de_lys.

„Luați seama la crinii câmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu torc. Și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia” (Mt. 6, 28-29).

„Priviți la crini cum cresc: Nu torc, nici nu țes. Și zic vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia” (Lc. 12, 27)[72].

Putem crede oare că Botta nu a avut în vedere aceste semnificații?

Dimpotrivă, considerăm că, din această perspectivă, poetul, *cununat* cu lumea din dragoste și compasiune pentru ea, este unul care urmează modelul cristic, rolul lui fiind acela de a-i dezvălui frumusețea *de Cosânzeană*, în poezie.

A scrie poezie înseamnă a-și asuma această *„clară povară”*, când viața aceasta este *„vale, neliniște, cruce”*.

Dacă o *porți* astfel…

În alt poem:

Prind să geamă
harfele adormitelor văi;
sunt strigările Domnului,
valurile Someșului,
valurile-mironosițe foarte de dimineață la
mormânt.

[72] Am utilizat *Biblia 1988*.

(*Ape și vis*)

Universul poetic al lui Botta se învârte și pe mai departe în jurul acelorași teme și obsesii, pe care le-am semnalat până acum și le-am analizat.

Credem că e timpul unei sistematizări. Vom încerca să definim *esența* acestui tip de poezie. Ea poate fi considerată *pur și simplu* modernistă și tratată în consecință. Dar, am văzut că există însă și un înalt grad de *noutate* pe care îl aduce lirica sa, tocmai prin recuperarea unor *tușe vechi* de limbaj și de gândire.

Se poate spune că Emil Botta realizează o extraordinară *stilizare* a expresivității poetice românești și totodată a unui număr foarte mare de motive poetice, reinventate și colajate la el în poezie într-un mod cu totul original, în care tipare expresive *foarte vechi*, ale literaturii noastre medievale, stau lejer lângă altele romantice și moderne.

Forma poeziei sale e baladesc-romantică. Poemele stau sub semnul unui *romantism tutelar*, și acesta reinventat, înțeles în mod fundamental ca *idee genială* de contopire a trecutului îndepărtat, elegiac și idilic, cu trecutul mai apropiat și cu prezentul, într-un strai de poveste și cântec popular, de basm și poezie modernistă.

Ca în aceste versuri:

Ai o viperă în păr, ia seama!

când te-ai înclinat să bei
din lucindă cupa crinului,
am văzut căpșorul viperei.

Codrul, cu armele-i, ne înconjoară.
Tiran e codrul. Să fugim.
Aruncă oglinda, înfățișarea,
o, vie în murmure, tulbure, marea,
noi seninele Zodii să fim.

Tu Lebăda, floarea genunei albastre,
Arcașul sunt eu, cu strălucii săgeți;
o, decât munții pletoșilor geți,
mai înalte-s iubirile noastre.

Și viscolul bate a vis, a părere...

Aruncă și gresia, în țara-i n-om mere...

Oh, vântul ne minte cu farmece muzici,
cu șoapta mistralului, a palmilor sudici,
cu heruvicu-i viers de vioară.

Lup voi fi, Meșter Lup, călătorul,
fi-vei tu frageda Jupâniță Mioară,
și sărutări aprinse cu carul ne-om da.

Filipica stelelor n-o asculta
o, nu, nu care cumva
în unda-le clară frumusețea să-ți spurci;
că stelele vor să ne vadă
ori topindu-ne ca o zăpadă,

ori ca păcătoșii în furci.

Așterne-te dorului, până la moarte.
Moartea, de fapt, nu ne-o lovi;
dar s-ar putea ca într-o bună zi,
îmbătați de ceruri și dragoste,
să uităm din somn a ne trezi.

(*Anacreontica*)

*

Tot colindând am înnoptat
sub Ursa Mare, de lume departe
când, ce să vezi, o haită de îngeri.
Cu o sublimă ferocitate
ne dă târcoale, adulmecă,
șleahta bizarilor, haita de îngeri.

Ah, m-aș întoarce la religia Lunei!
Să adorm, să visez o apă bântuită de lună,
ca doar atunci Domnul să-și plimbe
înstelatele degete, în mine să-și plimbe.

(*Adorația Lunei*)

Poate că unii ar fi tentați să privească operațiile poetice ale lui Botta ca pe un gen de *intertextualitate postmodernă*, dar o să ne oprim la conceptul de *sinteză poetică* dintr-o rațiune

foarte precisă, aceea că s-a aflat în intenția autorului.

Fuziunile pe care le operează Botta sunt surprinzătoare, atât în plan lingvistico-poetic, cât și conceptual-poetic.

Poetul este cu adevărat un maestru al *costumelor* și al *decorurilor* poetice. Din câteva mișcări geniale recreează un ansamblu excepțional, un *Shakespeare redivivus*, un *Hamlet* interpretat modern.

Doar că subiectul lui nu e *Hamlet*.

Subiectul lui e...toată *poezia românească*, nerezumată, cum au susținut și alții, la producțiile în versuri.

Poezie românească reprezintă, de fapt, pentru el, un ansamblu de atitudini spirituale și de proiecții vizionare, specifice literaturii și cugetării românești.

Aducerea sub aceeași *cupolă* a tuturor acestor semnificații, revărsate într-un perimetru întins de timp, reasamblate pentru a fi capabile să fuzioneze într-un mod nesperat de bine, se face, cum spuneam, sub auspiciile romantismului, ba chiar ale unui *adesea sugerat* eminescianism tutelar.

Multe poeme sunt *balade moderne*, povești simbolic-eliptice, epopei/ legende contemporane cu aer medieval-romantic, reduse la *esență* și transpuse în *regie* modernă:

De mult visez că Roland e pe aici...

Și vântul când suflă prin ramul arinului,
ascult înfiorat și suspin:
E Olifantul, e cornul Paladinului!

Iarna, în iarna cea grea,
când viscolul bate în ram fără milă,
strig nebun, ca de luptă: Montjoie[73]!
Și revin apoi la viața-mi umilă.

(*Epopee*)

*

Ascultă. E luntrea vikingilor!
Cadența lopeților ce clar se aude!
Și al goelanzilor țipăt fantastic
ne smulge din vis.

Acum sunt la poartă. Ei vin
din fiordul de gheață, din lună;
au navigat multe nopți pân' s-ajungă la noi,
albiți de-nspumarea meteoricei mări.

(*Noapte din Andersen*)

Povestea *baladei romantice* am depănat-o într-un alt articol...[74]. Dar nu putem să nu

---

[73] A se vedea: http://www.newadvent.org/cathen/11306a.htm.
[74] A vedea aici:

realizăm că această *baladă*, a cărei *resurecție* o vor proclama alții, era deja un *deziderat* foarte vechi al liricii românești.

Cerchiștii se vor declara doar deziluzionați de eșecul *tradiționaliștilor* în această privință, dar *scopul* în sine era, de fapt, de multă vreme urmărit. Căci *balada*...plutea în aer. Emil Botta e (încă) o dovadă în acest sens.

Însă el este și o dovadă a faptului că *nu recursul la tradiția românească* este în sine *steril* din punct de vedere estetico-poetic, ci cauza eșecului amintit mai sus trebuie identificată, așa cum a făcut-o în mod foarte corect Mircea Scarlat, în „lipsei unei autentice vocații poetice la reprezentanții mișcării”[75]. Scarlat se referă la *neosemănătorism*, dar concluzia poate fi extinsă...

Botta, de altfel, considerăm că le-a oferit *sugestii* cerchiștilor – despre unele am mai vorbit[76]. În spatele *construcțiilor* sale, al *colajelor* multiple, stă însă un autor *în mod real* măcinat, el

---

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/02/17/posteritatea-literara-a-lui-dimitrie-cantemir-1/.

Articolul a intrat în cartea mea, *Studii literare*, vol. 1, op. cit., p. 171-235, *cf.*

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/.

[75] Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, vol. IV, cu un *Argument* de Nicolae Manolescu, ediție de Dora Scarlat, Ed. Minerva, București, 1990, p. 96.

[76] Mă refer la articolul meu, pe care l-am indicat și undeva mai sus:

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/07/cateva-probleme-legate-de-mistretul-cu-colti-de-argint/.

însuși, de melancolii, care își îmbracă iconologic tristețile în vestigii medieval-romantice, pe *ritm interior* de baladă.

Maximul paradox este că sentimentele sunt foarte personale, și acest lucru face poezia *vie*, o scoate din zona artificialului, a artefactului:

Nu sunt pe placul inimii mele
domișoarele roze,
ce mi-au sfâșiat obrajii
cu sărutările lor
în taverna celor Două Roze.

M-au asemuit poate cu eroul faimos,
cu nostimadele, cu baladele, cu palavrele sale;
deși n-am strai de fir și purecii m-au ros,
deși n-am la pantofi aurii paftale,
o, deși beau cel mai prost vin,
domnișoarele roze,
în taverna celor Două Roze,
datu-mi-au chin peste chin.

(*Humoresca*)

*

Mă încearcă un demon
la căderea serii;
cugete, fii liniștit,
cugete, fii împietrit
la căderea serii.

O noapte de paradisuri

văpaie asupra-mi așterne. /.../

Se făcea că intrasem ca iarba în secera lunei,
se făcea că murisem din cauza lunei
de inimă rea.

(*În munți*)

*

Întristare care cuprinzi
mijlocelul florilor,
Întristare care așterni pe buzele
florilor, surorilor,
un ușor, mistuitor sărut /.../

Întristare și Amurgire,
întâmplări ale sufletului meu,
ritmuri ale inimii mele,
să încremenesc între voi
ca între două furii aș vrea,
asemenea apei fermecate, între pământ și cer.

(*Documente asupra melancoliei*)

Volumele de după război [*Vineri* (1971)[77] și *Un dor fără sațiu* (1976-1978)], nu arată o modificare substanțială a opticii poetice a autorului. S-a

---

[77] Volumul a apărut cu titlul *Versuri* în 1971, dar în ediția de *Poezii* din care cităm se menționează că „titlul *Vineri* apare însă în *Gazeta literară* odată cu primele poezii publicate în revistă la reintrarea poetului în viața literară, în 1967”, p. 232.

apreciat însă că volumul care l-a impus definitv este *Un dor fără sațiu*.

De aceea am preferat să-l studiem în mod nefracturat. Iar *sensibilitatea lui poetică* – privind acum retrospectiv – ni se pare că aparține mai mult postbelicului decât perioadei anterioare.

Botta nu se deplasează spre alte *orizonturi* ale poeziei, nici nu își înnoiește foarte mult *garderoba lirică*. Poate doar la nivelul stărilor de spirit...ceea ce era firesc.

Poemul care deschide întâiul volum postbelic[78], ne face o mărturisire care poate fi considerată o definiție a întregii lirici bottane:

totul
părea o viziune cumplită
a unei minți rătăcite.
Rătăcite
într-un dor
de o infinită măreție.

(*Pământ*)

Tot o artă poetică poate fi considerată și poezia următoare (*Muzeul*), în care autorul pretinde că își vede *portretul de tinerețe* ca pe un alter necunoscut (*„un extraordinar de frumos portret,/ portret din tinerețe al meu,/ al Necunoscutului”*), atârnat într-un muzeu.

---

[78] În ediția pe care o urmez.

Evident, e vorba de *muzeul* literaturii române, de faptul că avea senzația că ajunsese un *exponat*.

Idealurile artistice (și existențiale) ale tinereții erau totuși erodate. De aceea, *„am spart sticlosul perete,/ acea dimensiune care mă fascina,/ am spart zidirea care mă sufoca/ și am fugit/ din închisoarea hermetică”*.

Această *închisoare hermetică* a poeziei o denumește: *„acel Louvre*[79] */.../ acea Lupărie”*. Numai că schimbă o *închisoare hermetică* pe altă *închisoare hermetică*.

Chiar dacă *muzeul frumos* ale poeziei interbelice s-a baricadat/ s-a închis undeva în trecut... autorul nu a făcut niște pași decisivi într-o altă direcție. Dimpotrivă, își *reamenajează* poetica anterioară...

Poate că, la nivel *lăuntric*, alta e *așezarea* poetului...și poate că detașarea lui de trecut, în termenii experienței personale, e una *reală*.

Ca *formă* a discursului poetic însă, lirica sa conservă foarte mult datele esențiale ale *distincției* care l-a impus.

E de discutat dacă poetul *nu a vrut* să modifice această conformație poetică...Dar eu cred că această *poetică* este cea care îl reprezintă *în afară*. Cea despre care a simțit că *i se potrivește*: o robă pe care nu vrea s-o mai schimbe.

Din această perspectivă, evoluția lui nu e *spectaculoasă*. Rămâne de văzut dacă interior au avut loc combustii semnificative.

---

[79] A se vedea: http://www.louvre.fr/.

După autodefiniri poetice și *declarația* renunțării la o anumită perspectivă *trecută* asupra poeziei, al treilea poem (*Lucrarea ta*) reprezintă reliefarea unui ideal...*poetico-ascetic*.

El vorbește despre *„scribi umili”* ai *Domnului* care: *„pe movila încrustată de lună,/ în sfințenie învăluita movilă,/ acolo ne-am rugat, ne rugăm”*. Pe acești *„scribi umili din cancelariile sale”*, El *„ne-a izgonit aproape”*.

Atitudinea învederează același *medievalism-romantic* despre care aminteam mai devreme. Enunțările poetice par niște reproduceri după un *Letopiseț* laconic, un fel de...Ureche tradus în poezie modernă.

Continuarea poemului ne determină să credem că Botta a înțeles ceva esențial despre *confuzia* nopții romantice, a lui Eminescu în speță:

Lucrarea ta, Noapte, se numește confuzie;
fost-a luna, oare? Poate că nu,
ci tu, *Iubire*, poate că tu.

Am arătat, în mai multe rânduri, în cărțile mele, că *luna* lui Eminescu este de fapt un simbol al *ultimelor iradieri de lumină* ale Soarelui dumnezeiesc în noaptea lumii. Descifrarea, dacă ne uităm mai bine, o oferă chiar poetul în *Memento mori*. Și, de altfel, *simbolul lunii* cu această semnificație exista în literatura noastră, înaintea pașoptismului.

Versurile lui Botta, fiind poezie *obscură* modernistă, lasă loc de interpretări, dar parcă aceste semnificații sunt mai clare în acest context, în care *scribii-poeți* se roagă pe o movilă *încrustată de lună* și se simt *izgoniți aproape* de Dumnezeu.

I-a devenit mai limpede, lui Botta, rolul *poeziei*?

Pe urmele interpretărilor lui Unamuno[80], într-o alegorie la fel de livrescă, în poezia consecutivă:

„Fiți foarte atenți/ cu acest manuscris./ Fiți atenți cu literat ***T****,/ cu înțelesu-i profund, cu fragila-i structură./ Eu evoc un secol de aur,/ un instrument de tortură:/ între eroare și teroare/ stă subtila, suava literă* ***T****./ Pe o cruce în formă de* ***T****, a fost răstignită Himera:/ Nuestro Señor/ Don Quijote/ EL Cristo español* (*Cervantes*).

Răstignirea lui Don Quijote poate să echivaleze cu ideea de *artă spiritualizată*.

Himera poeziei poate să sufere...crucificare dacă poetul însuși, creatorul acestei himere, al ficțiunii poetice, este cel care trece prin experiențe care îl mortifică.

Nu mi se pare însă că se îndepărtează de o anumită optică modernistă, care a fost totuși îndelung teoretizată și ilustrată în poezie. Desigur, există coarde foarte personale ale acestui

---

[80] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Miguel_de_Unamuno.

lirism și o respectabilă tentativă de autohtonizare a unor *prestigioase* idei și *fenomene* culturale și poetice.

Însă, cel mai adesea, poeții noștri care încearcă *să asume* tradiția, nu prea au pe ce să grefeze erudiția lor în materie de poezie/ literatură/ cultură europeană și universală, pentru că nu cunosc decât experiența *relativ recentă* a tradiției lor.

Din păcate, așa cum constatam și altădată, în comparație cu Eminescu, poeții noștri, care se vor *tradiționaliști*[81], pică la examenul cunoașterii *în profunzime* a tradiției lor literare *vechi*.

Așa încât, primele poeme din primul volum postbelic al lui Botta reprezintă încercări de *redefinire* poetică. Deși, oricât de mari i se par poetului *transformările*, nu vedem o reinventare de sine de-a dreptul surprinzătoare.

Marea *reformă* a poeziei, însumând, însă, sugestii însemnate (ca stil și atitudine) din lirica lui Botta, o face Nichita Stănescu.

După acest grupaj de arte poetice, care fac *introducerea* primului volum postbelic, Botta continua cu o altă *serie* de poeme ce rețin atenția printr-o temă comună: evenimentul foarte dureros pentru el al morții fratelui său, Dan Botta[82].

Meditațiile despre moarte și despre condiția umană nu au lipsit niciodată din versurile sale –

---

[81] Nu folosesc termenul în accepțiunea lui *limitată*.
[82] A se vedea: https://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Botta.

dimpotrivă, constituie un *fond ideatic* aproape permanent – însă un astfel de prilej dramatic le revigorează.

Poezia lui Emil Botta e prin excelență un exemplu de lirică ce se structurează ca un *univers interior*. La el pădurile, stelele, mierlele, incursiunile eroice de tip medieval, evocarea poeziei românești și universale etc...toate sunt reunite într-un *spațiu interior* al înțelegerii și al simțirii.

Poetul recurge la o *sinteză* prin *juxtapunere*, în care elementele constitutive ale acestui univers poetic lăuntric își păstrează fiecare, în bună măsură, trăsăturile *fizionomiei* originare. Chiar dacă sunt evocate eliptic sau simbolic, adică *poetic*.

Dar aceste elemente defilează pe un câmp poetic care e o imensă scenă, cu niște personaje în care se deghizează sentimentele și gândirea poetului. Nu e o strategie poetică nouă, o utilizase și Eminescu, făcând din *personajele* sale actori care să înfățișeze un *dialog al gândurilor* sau o polemică de idei.

La Botta, în schimb, rolul de *personaje* îl primesc mult mai multe *elemente poetice*, inclusiv cele pastișate din poezia lui Eminescu. Deși e adevărat că, încă de la Eminescu, elementele cosmice, spre exemplu, nu mai făceau doar *figurație*, ci erau adevărați *actori* într-un dialog sau *comunicare cosmică* mult mai extinsă (și care, de fapt, pe cât pare de modernă, pe atât de arhaică era, fiind ultraprezentă în literature bizantină și românească veche).

Într-un interviu, întrebat despre păsările și animalele din poezia sa, Botta sugerează: „ca într-o minoră *Istorie ieroglifică* vreau să spun cu totul altceva, vreau să înfățișez cu totul altceva”[83].

La Botta, așadar, se desfășoară un teatru *modern*, cu personaje inedite, cu scene care destructurează formula clasică a teatrului. Acest tip de *poezie dramatică* (în ambele sensuri ale caracterizării) îl individualizează foarte mult pe Emil Botta între poeții români moderni și face dificilă receptarea și definirea *esenței* sale.

Nu e o poezie *filosofică*, după cum nici a lui Eminescu nu era, în sensul de a susține un *sistem filosofic*. Pentru că *filosofia* lor se manifestă într-un mod tradițional bizantin și românesc: ca animare a unor dezbateri interioare esențiale, care vizează parcursul existențial uman și tot sensul vieții.

Literatura bizantină și postbizantină a respins *tragedia antică* și *reprezentația clasică*, dar nu a anulat *conflictul interior* de idei, nici scena conștiinței ca un teatru al dezbaterilor de cea mai mare gravitate.

Astfel, sentimentul morții îi apare lui Botta, în poemul *Împresurarea*, ca un copac ce a crescut în mijlocul odăii (sufletului) și pe care nu poate să îl taie, pentru că îl asaltează o pădure de simțiri:

---

[83] *Cf. Emil Botta. Interpretat de...*, prefață, note, tabel cronologic și bibliografie de Doina Uricariu, antologie de Paul Drogeanu, Ed. Eminescu, București, 1986, p. 76.

La violență,
cu violență răspund copacii,
seniori, juniori, fac un grup,
totul acela, pădurea.

Ce credeți?
Ce s-a întâmplat acum, în Iulie.
Crește copacul colea
în odaia-mi pustie,
crește o făclie gălbuie,
cu frunze ca focuri gălbii.

Dar mie nu copac,
ci Teroarea un monstru
îmi pare.

Cine îl vede exclamă:
Ciudat! De ce nu te scalzi
în *apele-i dulci*,
în dulcea sa *umbră*?

Oaza-i aici! Hic Rhodos, hic salta![84]
Sau: Pedante,
ce nu scrii un hai-kai[85],
în buna ta japoneză,
un hai-kai
despre umé[86] și mumé[87],

---

[84] În latină: Aici Rhodos, aici jocul/ dansul!
[85] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Haikai.
[86] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Ume.
[87] Idem:
http://en.wikipedia.org/wiki/Prunus_mume.

adică despre copaci?

Și mă privește a milă zâmbind
oratorul.

Eu am vrut să-l tai,
să-l retez, copacul,
cu foarfeca mică.

Dar copacul gălbui,
învolburat, mă lovi.

Și, ca în cele mai aprinse imaginații,
în ajutor i-au sărit sute,
leghioane, centurii,
silvestre oștiri,
toată suflarea,
toată pădurea.

Și iată-mă, ia, silit de nevoi,
să îndur un asediu,
împresurarea,
aici, în odaie.

E și o realitate duhovnicească cea la care se referă Botta, pe lângă cea elegiac-livrescă. Pentru că lupta interioară cu un sentiment sau cu un gând este cât se poate de dificilă.

Din intenția de a tăia *gândul obsedant* ca pe un copac, poate rezulta o...*pădure de gânduri*, care te asaltează.

Ceea ce pare un joc de cuvinte și de imagini la Botta, o joacă erudită cu referințe livrești diverse, ascunde un impas psihologic și spiritual dramatic.

Ambientalul poetic al acestei poezii poate părea excentric, cosmopolit, exotic. Însă apelul la referințe culte implicând alte meridiane literare susține, în fapt, dezvoltarea unui traiect ideatic *tradițional,* chiar a unei problematici spirituale care apare simptomatic în pagini vechi sau moderne și care au (într-o măsură mai mare sau mai mică) relevanță ascetico-mistică.

Poezia lui Botta pornește mereu de la *național* spre *universal*. Mai mult, *universalul* este invitat să devină...*autohton*. Pentru că oricum *se metamorfozează* atunci când intră în tezaurul de cultură *personal*.

Problema *împrumuturilor* care își pierd din semnificațiile originale, pentru a primi altele, atunci când sunt circumscrise altui spațiu spiritual și de gândire, a fost, de altfel, enunțată deja, de multă vreme.

O mierlă paradisiacă *îl omagiază* pe poet ca pe un țăran care lucrează *țarina* sa, poezia: *„Țărane, mă omagiază mierla frumos,/ frumos de nespus./ Rusticane, țărane, mierla mi-a spus,/ eu nu disprețuiesc țarina ta”.*

Țarina are și un ecou biblic. În interpretarea ortodoxă a *Scripturii*, ea reprezintă pământul pe care trebuie să îl lucreze omul, după căderea din Rai, dar și *țarina inimii*, pe care, de asemenea,

trtebuie să o *cultive*. Termenul apare și în pildele evanghelice. Înțelesurile versurilor lui Botta pot fi, așadar, complexe.

Poetul se regăsește din nou într-un Ev Mediu ideal, într-un *timp fără timp*, paradisiac, cu tușe medievale:

„Mierlele Franței au primit/ încă de la Charles Martel, de la Clovis,/ pentru fapte de arme,/ pentru eroice fapte/ onoruri înalte,/ amețitor de înalte/ Și țărane, tristane, să știi,/ acolo mierlele dorm/ în cimitirul eroilor”...

Mierlele Franței – poeții Franței – *„au o fantastică groapă comună”* și pe mormântul lor scrie: *„au murit pentru patrie”*.

Țăranul/ rusticanul/ tristanul este omul de țărână sau cavalerul de lut, Don Quijotele poeziei.

Botta dialoghează cu un imaginar poet francez, care a devenit *mierlă* în cer (de altfel, poezia se numește: *În cer, în alt sat*).

Dialogul are loc în spațiul închis al odăii (același, ca și în poezia precedentă): *„Și fiind zise aceste/ s-a înălțat/ în azurul odăii mierla,/ în slăvi a pierit mierla”*.

Iar poetul nu încearcă să ascundă faptul că, cel mai adesea, sau aproape întotdeauna, el scrie din poziția de *claustrat* din punct de vedere social și *spațial*, de retras într-un orizont sensibil diminuat ca și condiție fizică. În timp ce, din punct de vedere intelectual și spiritual, evadează în lumile care constituie propriu-zis substanța poeziei sale.

Poate părea *un fapt banal*, dar nu mulți poeți îl enunță, nu mulți îl lasă să se vadă. Mai ales

dintre *poeții moderni*, care evită precizarea, care li se pare de tip alecsandrin, a *poziției* lor în odaie.

Botta reintroduce în poezie măsura *distanței* dintre realitatea fizică și realitatea psiho-spirituală, ultima nefiind limitată de zidurile odăii. Un element *clasic*, dar care poate fi interpretat și ca anticipativ postmodern. Depinde, ca întotdeauna, din ce unghi sunt privite lucrurile.

Lirica lui Botta este *adânc reflexivă*. Este puternic marcată de experiența lecturii și a cugetării intensive la semnificațiile lecturii.

Citind și comentând versurile lui, se descoperă nu numai experiența sa personală, ci și înțelegerea și interpretarea experiențelor poetice ale tradiției, cu ajutorul cărora și-a săpat o matcă stilistică și a construit un univers propriu și totodată *inter-textual*.

E un poet care își construiește *casa poeziei* folosind *bucăți de univers* din alte lumi poetice/literare. Aceasta reprezintă *un fel* de...critică literară exprimată însă tot prin *poezie*. Cred că am mai spus-o și altă dată: poeții *se înțeleg* mai bine între ei și adesea apreciază și valorifică ceea ce critica ajunge să deprecieze.

Construiesc din *clișee* refolosibile sau chiar din *deșeuri literare* (din ceea ce este considerat astfel de către contemporanii „prea evoluați”, care le-au *consumat* și le-au înțeles pe toate și au mereu nevoie de *ceva nou*), fără frică de vulgaritate sau desuetudine. Pentru că schimbă caseta

limbajului…dar nu uită să spună că nu au părăsit *odaia*.

Critica literară e mereu avidă de *noi interpretări*, de *noi* perspective și căi de pătrundere în analiza unei opere. Poeții răspund adesea acestei neurastenii a contemporanilor printr-un atavism *bine temperat* stilistic, deghizat în forme literare *hodierne*.

Spre exemplu, între obsesia *căilor lactee* care sunt *hieroglife pe veci ferecate* și a *eolienelor harfe* acordate de *seraficul vânt* (*Amintirea fratelui meu*) – teme și motive ale literaturii vechi (din cronografe și psalmi[88]) actualizate de Eminescu în poezia sa – și expresivitatea modernă a sentimentului modern, nu există *linie de demarcație* în poezia lui Botta. Linia de demarcație e trasată imaginar de receptarea scolastic-modernă care *separă* (irectitudinal) între vechi și nou/ actual, între *permis* și *interzis*.

Limbajul *criptic* încifrează și poezia de dragoste, atunci când poetul vrea să arunce, peste amintiri, un văl de pudoare și uitare. Episodul amoros (probabil pasager și ca semnificație în plan personal) este *anagramat* astfel:

Tu erai apa care doarme,
eram *țărmure înmărmurit*.

---

[88] Mai precis, din *Palia istorică*, din *Cronograful* lui Danovici și din cel al Sfântului Dimitrie al Rostovului și, respectiv, din psalmul 136, după cum am arătat în cărțile mele.

Și ce brațe de piatră avea
stânca sciților, acel țărmure scit!

Și mă făcui vultur pleșuv,
pasăre de foc ce vulturește căta,
braț de văpăi vulturește îmbrățișa
apa, apa care dormea.

În rătăcire m-am rătăcit,
în ceruri gigante printre nori.
Și în rătăcire eram fericit,
dând uitării acel țărmure scit.

(*L.*)

A fost îndrăgostit...ca vulturul care planează peste ape...

Remarcăm, din nou, expresivități *nichitiene*, pe lângă pastișa eminesciană de început.

Poezia *Mauzoleul* ne exemplifică *lectura* unui tablou, de către un poet:

Un aer crud în peisaj vibra
și eu, mut de spaimă, priveam la eroul
acela căzut,
muncit de săbii,
mâncat de lance,
cu scutul pierdut.

Și degetele fibroase,
acele sârme ghimpoase

mă oboseau.
Istovitele oase, chinuitele flori spinoase,
mă oboseau.

Regimentul se zărea în zare
fantomatic.
Și era o groaznică agitare
în acea groaznică nemișcare;

Comandantul era împietrit
ca un stâlp de mirare
și într-o supra-nemișcare
era țintuit.

Am văzut *prin ochiană* atacul
în tabloul de amurg abătut
și eroul acela căzut
cum aduna os luminos cu os luminos ...

Dincolo de *animarea* pânzei, prin *„ochiana”* emoției poetului, *prozodia* reanimă...*retorica* lui Dimitrie Cantemir, cea (binecunoscută) din *Divanul* și mai cu seamă din *Istoria ieroglifică*[89]. Sau,

[89] A se vedea:

http://www.teologiepentruazi.ro/tag/istoria-ieroglifica/.

Dar și cartea mea, *Creatori de limbă și de viziune poetică în literatura română. Dimitrie Cantemir*, vol. 2. 1 și vol. 2. 2, *cf.*

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/08/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-1/;

în general, *retorica veche* (tiparul omiletic, îndeosebi).

Poetul a aflat *de undeva* că cei care vor fi în Împărăția Cerurilor vor înainta *infinit* în cunoaștere, că acolo Sfinții vor fi *desăvârșiți* în înțelepciune și, în același timp, *se va desăvârși veșnic* dorul lor de înțelepciune...și încearcă să exprime cumva acest lucru în poemul *Cum mortuis in lingua mortua* [*Cu morții în limba moartă*]:

Voi fi tobă de carte
și atunci voi ști
secrete idiome, graiuri stranii,
atunci voi vorbi
despre morți
pre limba morților,
despre civilizațiile morților.

Zâmbești, se vede,
ai dedicat un zâmbet,
a conștiinței floare,
aproapelui tău necunoscut.

Așteaptă, așteaptă,
nu trece mult, *voi vorbi*
cu morții, despre moarte.

Nu trece mult și voi fi
Tobă de carte.

---

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/07/07/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-2/.

Da, *va vorbi cu morții despre moarte*...pentru că morții sunt *vii*.

Este de observat și de pus în evidență interesul acestui poet (al mai multor poeți postbelici) pentru ceea ce depășește *cunoașterea imediată*, pentru ceea ce *transcende* raționalitatea acestei lumi.

Undeva, mai sus, într-o poezie despre care am vorbit deja (*La moartea lui Paul Popescu*), spunea:

„te aud în adierile frunzei și-n munți,/ în izvoarele patriei te aud,/ dar ce spui a traduce nu-s vrednic/ fiindcă nu cunosc/ vorbirea exaltată a îngerilor”.

În sfera acestui interes se înscrie și obsesia *hieroglifelor pe veci ferecate* ale *căilor lactee*, care ar putea să indice: *„unde e raiul”* (*Amintirea fratelui meu*).

Am avut ocazia să observăm recurența interogațiilor sale poetice asupra incapacității modernilor de a mai lectura *biblia comică*, topos literar ortodox exprimat de multe ori în literatura veche: în psalmi (printr-o expresivitate aparte în *Psaltirea în versuri*), în cronografe și în cele două opere esențiale pentru literatura română ale lui Dimitrie Cantemir.

Bineînțeles, în literatura română veche era moștenit din hermeneutica patristică și din istoria bizantină.

„Secrete idiome” e o pastișă heliadescă. Și Heliade, în *Anatolida*, încerca să descrie *limba cu multe dialecte* a cosmosului...

Dar dorința de a cunoaște *limba îngerilor* sau *limbajul cosmic* nu intră totuși în sfera de preocupări a modernilor *dezangajați*...

Cu toată *ignoranța* afirmată și asumată de poet (poeți) în ceea ce privește acest tip de *scrieri* stelare/ cosmice și cunoașterea supranoțională, interesul susținut față de ele, gravitația poetică în jurul acestor teme dezminte definiția *triumfalistă* dată poetului modern ca un *înfrigurat* numai de propriul eu, dezinvolt în privința valorilor religioase și *dez-înfiorat* în fața preocupărilor artei și culturii tradiționale.

Lectura atentă a textelor poetice dezvăluie o cu totul altă situație decât cea pe care o *proclamă* adesea teoria literară. La noi, cel puțin, cu cât îndepărtarea de trecut e mai mare, cu atât îi face pe poeți să caute și să se scufunde în trecutul cât mai îndepărtat.

E o reacție *normală* din partea cuiva care vrea să-și descopere și să-și dezvolte, cu adevărat, *autenticitatea*.

Ca și în volumele anterioare, unele poeme capătă un aer *baladesc-fantastic* (*Lucitoare*, *În luna lui mai*).

Poemul *Note* cuprinde o auto-definire în spirit romantic-simbolist, ceea ce înseamnă o raportare la valori...*clasice*. Astfel, asumându-și postura bacoviană, el a fost *„școlarul durerii”* din *„orașul acela mort”*, căruia uneori *„un înger îmi dădea să beau”*. Dar și, eminescian, cel pe care ceilalți îl priveau *„ca pe un astru mort”*.

O neașteptată punte se întinde între Bacovia și Eminescu. Căci afinitatea primului pentru cel de-al doilea a fost relativ târziu semnalată de critica literară: faptul că Bacovia e, de fapt, *bună parte* din Eminescu în transcriere modernistă. Și anume tocmai acea parte care era *moartă* pentru oraș și pentru care *orașul* era mort.

Din același poem reținem și un vers cu valoare de artă poetică: *„am cules tristețile cele mai rare”*. Acestea sunt pietre prețioase rare.

Îngerii și *demonii* populează încă – și chiar din destul, am zice – poezia lui Botta, oricât de mult ar vrea unii să fie doar *simboluri* desacralizate sau *fantasme ale subconștientului* care bântuie mintea creatorului modern și rămân imprimate în fotografia poeziei.

Vede *„haitele iadului”* încingând aerul și un *Înger* pustiitor, mai luminos decât soarele (*„Lumina lui, lumina soarelui bate”*) cum înconjura pământul (*Am văzut*).

Acesta *spânzură „valea frumoasă”* – despre care, ne amintim, Botta a vorbit în multe poeme. Ne-am oprit asupra unor semnificații profunde, undeva mai sus, în comentariul poemului *Mattinata*. Aici:

Și, Doamne, am văzut
în ceruri cum se legăna
valea frumoasă a mea,
spânzurată.

Credem, totuși, că în ciuda unor *indicatori* (intenționați) spre o interpretare sceptică, *spânzurarea de cer* are sens soteriologic.

Poetul regretă că nu mai e cel de odinioară, băiatul mamii *„cu ochii adânci de vioară”* (*Mamei mele*).

În poemul *Folclor*, Botta încearcă, într-o manieră care îl apropie de Marin Sorescu, o demitizare a alăturărilor literaturii române de cea occidentală, care sfârșesc mai întotdeauna cu reflecții autopersiflante. Și își imaginează cum ar fi să fie...Amaradia[90] afluentul Tamisei:

„...Și veni Amaradia/ jerpelita apă Amaradia,/ nespălata de pe la noi/ în păduchiosu-i suman lichid”.

Concluzia e că nu putem fi *nordici*, nu putem scrie despre podurile londoneze, ca cel *„peste care trece/ între orele 7 și orele 5/ lordul Savile și crima sa*[91]*”.*

Numai că referința livrescă introduce, și de data aceasta, un *joc de...semnificații*, inteligent și subtil, în context. Ca și în cazul operei lui Oscar Wilde, se pune problema dacă e vorba de „implacabilul destin” sau (mai degrabă) de *liberă alegere*. Referitor, desigur, la ce *putem* și la ce *nu putem* să scriem.

---

[90] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Râul_Amaradia_(Dolj).

[91] Idem: http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Arthur_Savile%27s_Crime_and_Other_Stories.

O rugăciune pentru moarte sună astfel: *„Dezleagă noaptea/ că-i spre asfințit/ și întuneric sfânt nu se mai face /…/ Doamne, fă semnul: dezleagă noaptea”* (*Vasco*).

Într-adevăr, când Dumnezeu decide *momentul*, ai conștiința că *mai mult de atât* nu ai fost în stare să faci, că nu ai făcut nimic, de fapt…Sau că nu mai aștepți, în această lume, să se mai facă *întuneric sfânt*. Aici e doar…întuneric.

Iubita l-ar plânge: *„Și tu, iubire, cortegiu de îngeri,/ ești numai plâns, ești o rouă de plângeri”*.

În alt poem, aude *„un stol de clopote/ în înaltul cerului meu /…/ miliarde și încă și încă/ de clopote mii,/ milioane, trilioane, zeci și zeci”* (*Ancestralele*). Ele îi răpesc nu numai tristețea, ci îl lasă *„lipsit și de /…/ setea tristeții”*.

Ca și în alte situații, deși poetul se exprimă ca și cum *s-ar întâmpla ceva rău*, ne gândim că s-ar putea, totuși, să fie și o strategie poetică, menită să îi camufleze bucuria.

Pentru că poezia modernă nu e prietenă cu exprimarea *exaltării*, mai ales când e vorba de motive *transcendentale*. De aceea și poeții *exultă* uneori sub un semn lingvistic cu minus.

Invocație pentru vis pare un exercițiu mallarméan sau barbian sau chiar…neocantemirean (ne amintim de *poemele ermetice* ale lui Cantemir din *Istoria ieroglifică*):

Oră cu sunet profund în minune,

așteptare de stampă cu mâini imobile: pridvoare
pentru vizita Umbrei din turn. Tremurătoare
tăceri aeriene: adorațiune.

Timidă invocație pentru vis. Mireasă
dorită cum pânzele simple de mare
un alcyon. Evantaliu de liniști coboare
pace de cer în retortele morții culeasă.

E seara planturoasă crescută din orbită,
pădurea de cărbune văzută prin cristal.
Sub clopote de umbră, în rochii ca de bal
princese dezolate (ce eros le agită?).

Întoarcere ciudată din somn, aici. Tortură
cu dimineți livide în trupul stins vibrat,
când gestul fără spadă în gol s-a destrămat
și cavalerul tragic se rupe din armură.

Cum lui Botta nu-i stă în obișnuință acest tip de poezie, înclinăm să credem că e o probă de virtuozitate. Sau ceva l-a atras spre a se exprima poetic și în această manieră. În timp ce un alt poem, *El Burlador*, pare a fi ieșit de sub pana lui Nichita Stănescu.

De altfel, din ce în ce mai mult, unele poeme *se aseamănă* ce tiparul creativ nichitian din faza lui ultimă de creație. Sau Nichita, spre sfârșitul carierei sale, va compune mai mult pe această *partitură*:

El Burlador[92], striga un glas,
în decorul stins al stinsei alei,
glasul nestins al iubitei femei.

Pană de cocor! El Burlador!
Și intru în al pădurii cavou,
mă pierd în pădurea,
mă pierd în uitarea
fără ecou.

Sunt acum cel mai trist Don Juan,
m-am închinat cucului,
ce anotimp sur!
Codrul îmi spune: Frunză de mohor...
Ah, șarpele, ah, milostivul!
Ia-n auzi-i râsul:
Pană de cocor, El Burlador!

În *Soledad*, eminescianizează: *„Nu-s aster-n cer câte visez iubi,/ nu-i noapte atâta câtă ard să port,/ departe-s, vai, de-al veșniciei cort;/ în umbra lui regească vrere-aș fi! // Veste s-a dus că nu mai suntem tineri,/ s-a istovit al tinereții pas.../ Din focul clipei stinse ce-a rămas?/ Lacrime doar, ce-s partea crudei Vineri”*.

Însă toate cele trei poeme, deși sunt scrise în manieră cu totul diferită una de alta, mai clasică sau mai modernă, mai mult sau mai puțin erme-

---

[92] A se vedea:
http://es.wikipedia.org/wiki/El_burlador_de_Sevilla_y_convidado_de_piedra.

tică, exprimă aceeași dezamăgire, același sentiment de astenie existențială în urma experiențelor amoroase.

„Iubirile” pasagere nu îl împlinesc. Și, în această privință, Botta se adaugă *corului* de poeți (Bolintineanu, Eminescu, Arghezi, Barbu etc.) care deplâng aceste episoade ca pe un eșec personal, care privește experiența și cunoașterea vieții.

Se declară și el un căutător al iubirii *ideale*:

eu lecția nu o prea știu,
eu despre alt corp auzii,
eu despre alt corp am citit.
Un corp ceresc,
ceresc de frumos șlefuit,
despre Acea iubită eu am citit
în cartea-mi de căpătâi,
Noul Erotocrit[93].

Termenul *astrucat* (înmormântat) aparține limbii vechi: *„Eu, cu aerul meu de astrucat,/ voi juca rolul mortului/ adevărat”* (*Teatrul*).

Dar putem să bănuim că l-a luat tot de la Cantemir, care are un vers „foarte sonor” în

---

[93] Sublinierea aparține autorului.

A se vedea: *Noul Erotocrit*, compus în versuri de Anton Pann, Sibiu, G. de Closius, 1837. Tomul întâi se poate downloada de aici:

http://books.google.ro/books/about/Noul_Erotocrit.html?id=h3AXAAAAYAAJ&redir_esc=y.

Este în română, dar cu caractere chirilice.

Istoria ieroglifică: *„Țărna tiranul, țărna țăranul astrucă”.*

Drama vieții lui Eminescu îl face și pe el, ca și pe Arghezi, să-l considere un *răstignit*:

Vai, revizorul nostru,
revizorul școlar
domnul Eminescu,
a fost tras pe roată.
Când vei auzi creanga trosnind,
Ia seama, spun: e osul lui /.../

Minți, școlare, minți,
am răcnit,
Eminescu a fost răstignit.

Tras pe roată sau *răstignit*...diferența e după preferințele și „rafinamentul” celor care știu să utilizeze tortura.

Cert e că, așa cum spunea Ibrăileanu odinioară, Goethe nu mai era Goethe dacă ar fi avut viața lui Eminescu.

Să ne gândim însă ce ar fi fost Eminescu dacă i s-ar fi creat condițiile de existență ale lui Goethe...măcar în parte...

Multe dintre poemele lui Botta reprezintă fotografia unui sentiment, o stare de spirit *persistentă*, în urma unui eveniment care-și lasă ecourile în sufletul său.

Fiorul morții nu i-a fost niciodată străin, așa cum am văzut, dar, după plecarea la cele veșnice a fratelui său, este cu atât mai intens.

Gândul la moarte, la starea de *dincolo* și la pocăință devine o constantă.

Fără a fi *ermetic*, poetul alege să se ascundă sub măști de cuvinte. Este, de altfel, poetul care a pus cel mai mult *limba română* să joace teatru în poezie.

Niciodată nu este el, *real*, *concret*, ci întotdeauna costumat, *incognito*. Întotdeauna amestecă viața cu teatrul și cu literatura lumii (mai ales cu *poezia* lumii), *coordonatele* sale existențiale, care devin coordonate lirice.

De aceea îi este și greu criticului să se pronunțe asupra *stărilor de spirit*, pentru că Botta face să plutească un văl de obscuritate peste exprimările sale poetice. Nu excludem, însă, nici posibilitatea ca această mișcare *fulgerătoare* între doi poli, unul pozitiv și altul negativ – care se produce permanent în lirica sa – să fie consecința unor frământări și incertitudini interioare.

Astfel, poemul *Un vis* ne atrage atenția – în felul lui mai greu descifrabil de a sublinia *contrastele* personalității umane – asupra modului în care începe să ia în calcul modelul paulin al pocăinței:

Ne duce în Paradis
îngrozitorul meu vis.

Poate unde *nu am urcat*

Sancta Scala în genunchi,
poate unde nu am strigat
Mea Culpa
în patru cornuri de lume,
poate unde nu eram
într-un ev mediu
unde până și tiranii
stau în genunchi.

Pe un câmp vag m-a dus,
incert, imprecis,
îngrozitorul meu vis.

Și un *mărăcine*
cât roata carului
rostogolit de vânt
veni către mine
ca un bolid însângerat.

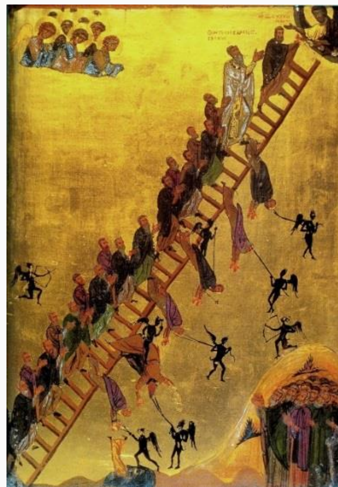
Și *am dat cu piciorul*
o lovitură și ce lovitură,
– oh, teme-te de *mânia Mielului* –
În acel mărăcine ciudat.

Și văzui: era un cap
omenesc, însângerat,
cu orbitele *grele de gol*,
două vacante *lucarne* oribile
din care
lumina fugise.

Atunci abia

Mea Culpa, Mea Culpa,
am strigat
în patru cornuri de lume,
atunci abia m-am frânt,
am căzut în genunchi,
atunci abia,
ca o iarbă rea.

„Nu am urcat/ Sancta Scala în genunchi” e un mod *apocrif* de a spune că nu a urcat *scara virtuților*, despre care se vorbește în Ortodoxie (sau *scara Raiului*[94]) și care este ipostaziată iconografic și pe un perete exterior de la Mănăstirea Sucevița[95]:

[94] A se vedea: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/The_Ladder_of_Divine_Ascent_Monastery_of_St_Catherine_Sinai_12th_century.jpg.

[95] Fotografia fragmentului de pe peretele exterior al Mănăstirii este preluată din locația: http://cosminstefanescu.ro/2010/04/04/manastirea-sucevita-fotografii-cosmin-stefanescu/.

Perspectiva morții i se înfățișează, ca într-un coșmar, sub forma unui cap însângerat și lipsit de ochi, *„cu orbitele grele de gol,/ două vacante lucarne oribile/ din care/ lumina fugise”*. Fugise *lumina vieții…*

Dar, după cum vom vedea și în alte poeme, Botta se confruntă, în conștiința sa, nu atât cu problema încetării din viața aceasta, ci mai mult cu aceea a unei continuități existențiale *dincolo de moarte*.

Faptul că *„am dat cu piciorul /…/ în acel mărăcine ciudat”* nu ni se pare o relatare întâmplătoare, lipsită de semnificații.

Sfântul Pavel este interpelat de Domnul, pe când era încă *Saul*, pe drumul Damascului, prin aceste cuvinte: „Eu sunt Iisus, pe Care tu Îl prigonești. Greu îți este *să izbești cu piciorul în țepușă*” (F. Ap. 9, 5).

Tocmai de aceea amintește și poetul de *„mânia Mielului”*, sintagmă preluată din Apoc. 6, 16 [96].

Atitudinea din finalul poemului indică o aplecare spre penitență, spre recunoașterea vinovăției, în sens creștin-tradițional: *„atunci abia m-am frânt,/ am căzut în genunchi,/ atunci abia,/ ca o iarbă rea”.*

Însă, dacă din găvanele goane *„lumina fugise”*...poetul mărturisește și o altă frică, încă și mai mare, aceea de a se întâlni, precum *Saul* odinioară – dar nu aici, ci la Judecată – cu o altă *Lumină*.

Adică: frica de *a da ochii* cu Dumnezeu, *spectrul* întâlnirii cu Lumina care l-a învăluit și pe Saul și care poate fi și pedepsitoare:

---

[96] Contextul mai larg îl reprezintă un fragment celebru, la care s-a apelat intens și în literatura noastră veche, dar și în secvențele eshatologice eminesciene:

„Și m-am uitat când a deschis pecetea a șasea și s-a făcut cutremur mare, soarele s-a făcut negru ca un sac de păr și luna întreagă s-a făcut ca sângele, și stelele cerului au căzut pe pământ, precum smochinul își leapădă smochinele sale verzi, când este zguduit de vijelie. Iar cerul s-a dat în lături, ca o carte de piele pe care o faci sul și toți munții și toate insulele s-au mișcat din locurile lor. Și împărații pământului și domnii și căpeteniile oștilor și bogații și cei puternici și toți robii și toți slobozii s-au ascuns în peșteri și în stâncile munților, strigând munților și stâncilor: *Cădeți peste noi și ne ascundeți pe noi de fața Celui ce șade pe tron și de mânia Mielului*” (Apoc. 6, 12-16).

Acestui învechit școlar
fruntea i-o șterg
de *sudorile morții.*

Ce gânduri îl bat
pe Școlarul Durerii
de-i alb la față
ca albul ștergar?

Am auzit
despre un Spectru Solar
și tremur de frică
și mă bate, mă bate
sentimentul ciudat
de nefire, neștire... /.../

Și-s rătăcit
în acest osuar
și mi-e frică, *o tainică frică*,
de Spectrul Solar.

(*Ultimul școlar*)

Traversat de frisoanele morții și de *spectrul* răspunderii la Judecata Domnului, poetul face ca aceste turmentări interioare să survină în poezie sub diverse chipuri și...moduri poetice.

Uneori se îmbină traumele amintirilor și ale prezentului, într-un *vis* infernal, iar Botta *palpită*

poetic cu accente când barbiene, când arghezie-ne, *fluturând* el însuși de la o stare la alta:

Ce incendii de vis,
ce vis halandala.
Și ce gavote[97], ce farandole[98],
cucul în opinci
și pătratul în cinci!

Acum te aud,
rapsod al singurătății!
Șuvoaiele vocii, evocatoare,
piatră cu piatră îmi surpă ființa,
zaruri de foc ard în buzunare.

M-am culcat cu amara dorință de ducă,
mi-am risipit creierii pe golgota pernelor, lent.
Nici miezul de noapte nu se despica mai lesne
și nu odihnea pe tipsii mai decent. /.../

---

[97] *Gavotă* = vechi dans francez, de origine populară, cu mișcare moderată, asemănător cu gagliarda; melodia corespunzătoare, care într-o suită instrumentală precedă sarabanda.

[98] *Farandolă* = numele unui dans popular provensal, vechi, cu ritm viu, în care dansatorii, ținându-se de mână în lanț, descriu spirale și cercuri; melodie după care se execută acest dans.

Sau: dans popular provensal, executat de obicei de 10 până la 50 de dansatori. În mișcare rapidă și în măsură de 6/8, *farandola* este uneori cântată dar, de cele mai multe, executată la galoubet [un fel de flaut] și la tamburină. (Ex. celebre de *farandolă* în opera *Mireille* de Gounod și în suita *Arlesiana* de Bizet).

Și *vederile ca furnicile mi-au năpădit fața*,
ochiul cutreieră *o țară de foc*, foc, numai foc,
munți de foc, văi înfocate, înnebunite. /.../

Iată și *reptilele visului*,
Enormi visători prin pustiul de foc al odăii,
Licurici enormi pe un straniu ogor,
Hidoase arătări îmi fac semne. /.../

Visul meu a fost un copac
de îngeri sălbatici locuit,
a fost o movilă, un grui[99],
o groapă a leilor a fost
și eu am fost al nimănui.

Și tristele trestii
în incendiu cum s-au mistuit!
Doar nebunul caută, caută
un Lazăr din morți, din morți izgonit.

(*Leviathan 1935*)

Tot felul de *guri de infern* se deschid în conștiința celui persecutat de propria...conștiință.

Faptul că, cel mai adesea, poezia modernă *și-a găsit liniștea* prin a-și exprima exasperarea și tensiunea maximă a neliniștii în *imagini atroce* și în absența aparentă a *remediilor*, nu poate fi surprinzător decât pentru...postmodernii care au

[99] *Grui* = colină, delușor, furcă, măgură, movilă, pisc.

uitat *problematica* morală și suita stilistică a predecesorilor.

Ca și alți confrați, Botta atinge *ultrasunetele* sentimentului, fără a rămâne cantonat în această deznădejde, care e numai un *climax* al unul ecou sufletesc stins/ epuizat prin reflecție și poezie. Răbufnirea acelor *reptile* ale insomniei, din tavernele sufletului, nu îl calcă în picioare...

Altundeva se vede, arghezian, conștiința modernului flagelată de sentimentul vinovăției, dar și *ascunsa* încredere în *„izbăvire”*:

Trece, trece
Cătana Pădurii, prin sită,
cu furca, la deal...

Oh, ce mirare,
au aprins licuricii
un rug mineral.

Domnește o noapte care nu este,
numai *noapte* nu este,
învăluită și mai și
în aura misterului. /.../

Ca fariseii
ne-om înfășura în pelerinele nopții,
de Sfântul Fugă ne vom ruga.

În genunchi, în genunchi,
Cu genunchii înșurubați în pământ
Ne vom ruga

De fugă, de izbăvire…

(*Ante*)

Confuzia cu fariseii poate să fie o probă de *umilință*. Am încercat de multe ori să atrag atenția că ceea ce poate părea o exprimare *sceptic-modernistă* poate să adăpostească, prin *premeditarea* poetului, înțelesuri vechi și tradiționale.

Uneori iadul e ca un *„ducat”* unde este: *„înfricoșare, înfrigurare”*. Și din care iese o *arătare* purtând *„o coroană de paie/ și fruntea/ și ochiul ca ocna de sare”* (*Nordica*).

Altădată e un *„azil de bătrâni/ mâhnit, mistuit/ de focul cel rece”* (*Ce cauți aici?*). Un *„iad fără flăcări”*…

E un *azil de bătrâni* infernul, pentru că în Rai, Sfinții au viață *neîmbătrânitoare* (așa cum spune o cântare din slujba înmormântării, posibil cunoscută și lui Botta).

De aceea și poetului i se pare că *„decât mine mult,/ mult mai tânăr e tata”*…care îl mustră (în *vedenia* sa) pentru că se află în acel *azil*.

Și pentru că suntem înaintea Crăciunului…[100] un scurt poem al lui Botta face o interpretare aparte a faptului că Domnul Hristos

---

[100] Scriam și publicam acestea pe 22 decembrie 2013, *cf.*

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/12/22/emil-botta-masca-de-histrion-26/.

S-a născut *în iesle* și că – așa cum spun și colindele – *boul și asinul* s-au apropiat de El, I s-au închinat și L-au încălzit cu suflarea lor:

Vitele de povară
în Catedrala din centru
intrară, în acea zi,
în a Domnului casă,
la domiciliul Său, cu albastre ogive.

Cel Născut în iesle
ușor le chema,
ca o adiere,
ca o primăvară:

Vite de povară,
veniți la Mine voi!
...Și ele *îngenunchiară*
și se închinară.

(*Închinarea*)

Nu e dificil de înțeles că este vorba de *oamenii sărmani*, încovoiați de poveri și suferințe.

Poate fi și o aluzie la faptul că, în acei ani ai comunismului, „oamenii de vază" nu îndrăzneau să vină la Biserică, pentru ca nu cumva să fie denunțați și să suporte consecințele. Și veneau tot *vitele de povară*, tot oamenii care duceau greul muncii și al sărăciei.

Faptul că vorbește despre o *catedrală cu ogive* poate fi un simplu artificiu, întrebuințat spre devierea atenției vigilentei cenzuri.

Actrițele sunt *„delicatele tonuri de frescă”*, care, atunci când vine *„Prologul”* – adică moartea – se pierd *„în rotonda ochiului/ predominat de negru”* (*Actrițele*).

Câteva secvențe poetice sună *mai apăsat* a Cantemir, atât în ceea ce privește *prozodia*, cât și libertatea creatoare, care zidește o arhitectură mirabilă sau peisaje fantaste:

Vezi ce-mi făcu dolenta moarte,
cu ce răni mă pecetlui,
ca pe nimic mă dobândi!

(*Chemarea*)

*

Arbori în asfințit luminat
dorm în cer înstelat,
în cer fermecat,
cu alesele stele pardosit,
în cea de a șaptea singurătate.

...Era un timp al candorilor
când arborii încă aveau
rădăcinile înfipte în cer. /.../

Și, tandrul de mine,
am amurgit,

norii m-au împânzit,
ploaia m-a zăbrelit.

(*Singurătatea a VII-a*)

Ne amintește de *baladele* și *bocetele* lui Cantemir (spre exemplu: *„Eu m-am vechit,/ m-am veștedzit/ și ca florile de brumă m-am ovilit”*...[101]), dar și de motivul *lumii pe dos*[102] (când *„tot muntele înalt cu temeliele în sus/ și cu vârvul în gios/ răsturnară/ și tot copaciul gros,/ înalt și frundzos/ din rădăcină îl dezrădăcinară”*) ori – aluziv – de arhitectura uluitoare a cetății Epithimiei și a templului din centrul ei.

Însă acest *„timp al candorilor”*, din versurile lui Botta, este *anotimpul* morții, când rădăcinile se înfig în cer, când omul se întoarce *cu rădăcinile în cer*, acolo unde e *izvorul* lui – cum spusese mai demult și poetul Grigore Alexandrescu: *„sufletul nostru, ca raza de soare,/ Ce-și are-nceputul mai sus de pământ,/.../ Își află în ceruri izvorul cel sfânt”* (*Reveria*).

Versurile *„am amurgit,/ norii m-au împânzit*[103]*,/ ploaia m-a zăbrelit”* fac trimitere la

---

[101] Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu și I. Verdeș, studiu introductiv de Adriana Babeți, Ed. Minerva, București, 1997, p. 257. Transcrierea textului *sub formă de versuri* ne aparține.

[102] A se vedea Idem, p. 172-174, 298-300.

[103] Cu sensul: m-au acoperit cu pânză.

înmormântarea *cosmică* binecunoscută din balade, deși iau o formă cultă, în maniera *patentată* de Cantemir.

Într-un *„asfințit luminat”*, arborii/ oamenii se întorc cu rădăcinile în cer, unde e un palat *pardosit cu stele*. E ca și cum suferința morții ar *îngheța* într-un peisaj feeric.

Însă durerea trecerii prin moarte nu e minoră...când corabia vieții *naufragiază*: *„Oh, când norii trec/ peste ale mării miragii,/ Doamne, atunci se petrec/ secretele tale naufragii”*.

Această taină a trecerii prin moarte și a întâlnirii cu *realitatea* de *dincolo* îi provoacă întrebări și neliniști. De aceea reproduce această așteptare înfiorată în multe chipuri.

În alt poem, *Sacerdoțiul*, recurge tot la motive tradiționale, făcând aluzie la *moartea-nuntă*:

Răsună un cântec faimos!
În tăcerea de moarte
dănțuiește Isaia cel mut.
Și limba e mută
și *mâna ca o scripcă de oase*
și piciorul e mut
și laba de lut
de tot este mută.

Ne înghite pământul
și tot auzim
ciolanele mute:

dănțuiește Isaia.

Munții cad peste noi[104]
și se frâng în cădere
și ne frângem și noi
asurziți de tăcere.
Și ascultăm, ascultăm:
dănțuiește Isaia.

„Isaie dănțuiește” este un imn ortodox, cântat la nuntă[105].

Permanent, poetul se situează între frica de damnare și nădejdea binecuvântării.

Îl străbat frisoanele infernului, dar există și destule *simboluri* sau *imagini poetice* fascinante care întruchipează speranța nerostită a unei fericiri și frumuseți veșnice.

Infernul și neantul – ca la majoritatea poeților români – nu sunt asumate vanitos, ci constituie motive de frică și de oroare:

„Înhață-mă, Singurătate!/ Bicele tale mă zvânte,/ facă din mine luntre și punte:/ am uitat cifra neantului/ și bat în lespezi ca într-o frunte,/ foarte abruptă frunte./ Nu lua seama că tremur,/ de-mi ard obrajii nu-ți pese./ Așa mă știu: livid, livid,/ cutreierând memoria iubitei. /…/

---

[104] A se vedea Apoc. 6, 15-16.

[105] A se vedea:
http://www.youtube.com/watch?v=Knzs1SfFLeg.
Sau:
http://www.poezie.ro/index.php/personals/210263/Despre_cântarea_Isaie,_dănțuiește!

...Stăpână-i, aici, o tăcere infernală/ pe care doar sobolii argilei o aud./ Oh, mâinile tale/ s-au topit și curg melodioase la vale” (*Magica*).

Botta se consideră *„nebunul profet fără țară/ cu verb de foc”*, care *„suiam, suiam calvarul”* (*În arătare*) sau cel care trebuie să prefacă *„lucruri oribile/ în Poezie Sublimă”* (*Este descripția...*).

Următoare versuri se situează undeva între Cantemir și Nichita Stănescu (ca timbru liric și atitudine meditativă):

Ale Uraniei focuri,
doar de mine știute,
ardeau în cer.
Te îmbracă, Înfioratule,
în tenebra de fier!

Noi suntem, noi,
gândirea stelelor,
suntem aici
din cauza stelelor.

Unor îndelungate meditații ale ilustrelor astre,
suntem noi consecința,
floarea și fructul.

În lăcașul eternilor,
Înstelatule, ca un ciclop stai...

Și eu Verbul tău sunt,
Vai, cuvântul Vai

din logosul tău.

(*Încheierea coloanei*)

*

Alergare și zbor, aici, lângă mine
o cădere pe aproape de mine,
o leoaică ciocârlie, aici, lângă mine,
spintecă zarea.

Ah, alergare și zbor,
Vă iubesc nemișcarea!

(*Leoaica*)

Faptul că *noi*, oamenii, suntem *consecința îndelungilor meditații* ale *ilustrelor astre* ni se pare din nou o exprimare *apofatică*, și anume a faptului că suntem creația lui Dumnezeu (în urma *sfatului* din veșnicie al persoanelor treimice), a Celui pe Care *Îl arată* cerul înstelat, așa după cum (pe urmele *Bibliei*) indică toată literatura veche românească.

Așa numitul *limbaj esopic* (sau exprimarea sapiențială), mai ales în *varianta poetizată* a lui Cantemir din *Istoria ieroglifică*, a constituit o „resursă” importantă, iată, pentru poezia postbelică, cel puțin pentru Botta și Nichita.

Publicată prima dată în 1889, iar într-o ediție critică abia în 1925, *Istoria ieroglifică* a așteptat mult până să fie „descoperită” cu adevărat...Dar,

pe de altă parte, credem că *momentul prielnic* nici nu s-ar fi putut ivi mai devreme, pentru ca ea să dea *roade* în literatura/ poezia noastră.

Mai înainte de 1889, singurul care ar fi putut, cu adevărat, să se folosească intens de editarea ei ar fi fost doar Eminescu.

Recurența imaginilor morții, care îl obsedează, este mare și în volumul următor (și ultimul), *Un dor fără sațiu*[106].

Cu *„ochii umbriți/ de stele destule”* (*Pădurencele*), poetul se teme de a nu le mai vedea.

Reapare *Îngerul exterminator* (*Alei!*), păsările (mierle, privighetori, turturele...) cu care dialoghează, ele fiind un fel de mesageri ai Paradisului. Poezia lui nu poate să existe fără *personaje*. Chiar dacă, de cele mai multe ori, ele sunt doar *măști* ale propriilor sentimente.

Gândul morții e terorizant: *„lunga noapte veghez/ câmpia de os”* (*Monos*). Vedeniile închipuirii se petrec tot *„aici, în odaie”*, după ce *„claruri de lună,/ cu târnăcop, cu berbecele,/ au spart pereții”*, au înlăturat *„temnicerii, pereții cei patru”*.

O nouă „variantă” a *Mioriței* prinde contur în același poem:

Penelul trecut
prin claruri din luna
cu șapte inele,
cum ar fi pictat

[106] Folosim volumul *Un dor fără sațiu*, Ed. Eminescu, București, 1978.

fața lui pierită,
de martirizat!

Negre stele,
mure în chenar de pădure,
drept ochii sleiți
de lumină goliți.

NIMENI să-i șteargă.
Să rupă din cer
NIMENI, ștergare de fier.

Și ocne și steiuri de sare
drept plânsete,
drept lacrimi amare.

Și pene de corb
în stâncă tăiate,
drept plete
fluturând apucate,
drept bocete
la cer înălțate.

Drept stufoasă barbă,
firav fir de iarbă,
grâul care a dat
în spic tremurat.

Poetul devine *acela* care visează mereu că a murit. Iar moartea e acea realitate cruntă care paralizează orice voință a omului, în care omul se

simte *obiect* sau *o conștiință* care asistă la ceea ce se petrece cu sine dar nu mai poate reacționa:

Fiul meu drag,
azi noapte
unde ai rătăcit?
– Mamă,
în Gomora
m-am risipit.
– Fiule drag,
într-o noapte
ai încărunțit,
o noapte doar
și ai învinețit,
într-o singură noapte
de hoinărit.
– Vai, mamă,
a fost un vis rău,
visul în care m-am rătăcit –
și, mamă, în acel vis
de o mie de ori am murit.
– Și mamei
de ce nu i-ai scris
doar un cuvânt
din acele moarte pustii?
– Mamă,
eu mă apucasem de scris,
dar a venit, mamă,
fratele vânt
și mâna care scria
mi-a îngropat-o
în acel vânăt pământ.

(*Ca un strigăt*)

E o *ars moriendi* (de altfel, un poem poartă chiar acest titlu) această încercare de a se obișnui cu moartea, închipuind-o în multe feluri.

Poemele par, la un moment dat, o *defilare de vise*, care mai toate ascund simboluri ale morții:

Eram în vis,
eram frate
al femeii nebune
suind calvarul,
prin cimitirul sărac.

(*Os domnesc*)

*

Și totul se făcea văzut
printr-un ciob afumat, de sticlă.
Și se făcea că este
o eclipsă totală.
Și se lăsau devorate de noapte
și toate piereau.

(*15, în ajun*)

*

Un alb coridor,
uluitor în pădurea cea neagră,
parc-ar fi un tunel

tot din crengi înflorite.
Și mama vine spre mine
din întuneric, pe alb coridor,
mama moartă, lumină a ochilor mei.

Și parcă aud
vocea mamei, cum nu mai e alta,
parcă vorbește
mama, vermină și oase,
subpământești rămășițe:
Ai mâncat azi, băiete?
Dormit-ai azi noapte?

...Și aspru și rece îmi este răspunsul:
Pleacă mamă,
am mâncat, am dormit
și mi-e bine.
Și să nu vii înspre mine.
Ori dacă vii,
numai nu vorbi,
doar ia-ți fiul cu tine.

(*În pace*)

Somnul i se pare *„un simulacru de moarte”* (*Concertul*) și e mereu sfârtecat de gândul plecării din lumea aceasta:

Iar îmi scoate ochii
galbena,
isteria, delirul,

pasărea cu inel de vânzare,
cu inelul în cioc...

(*Non grata*)

*

Chinuiți mi-s ochii
de vedeniile,
dezordonatele plăsmuiri ale minții. /.../

Și ploaia se repetă,
soră cu ploaia precedentă:
luat de un trist entuziasm,
am strigat bis,
în marele teatru al lumii. /.../

– Pe tine, Cer,
de când lumea te cunosc,
ești foarte înalt.
Ție mă rog,
Cer înalt:
o pânză albă
așternută aici.

Și ia Ursa Mare
și Carul,
ia-l de la mine coșmarul
și osia lunii și roata furtunii.

(*Dormind*)

În poemul *Ecourile*, spune că Eminescu suferea de *„mania grandorii”*, pentru că *„Eminescu se credea Eminescu”*.

Ca și Nichita, Botta se referă la un univers banal, cotidian, pe care încearcă să-l înnobileze. Încearcă să aducă în prezent *ecourile* unor lumi de demult. Și de aceea poezia poate părea uneori o combinație de…anacronism și postmodernism. Adică îmbină ideologia postmodernă, despre expunerea evenimentului banal/ nesemnificativ, cu recuperarea gestului *intrat în istorie*.

E un fel de a spune că *istoria* se reflectă în prezent, că e un mod de a-ți recupra…*amintirile universale*.

În mod neașteptat, Botta se întâlnește aici cu Mircea Eliade, cel din nuvelele fantastice, în modul de a amesteca trecutul cu prezentul și de a transfera datele unei realități dintr-un timp în altul:

Mai alb ca peretele
stă lipit de perete
doctorul înrămat,
stră-străbunicul doamnei Lulu.

Și cum din Lulu
nu e în casă,
la ora asta,
decât parfumul,

îmi iau inima-n dinți
și-l întreb pe doctorul înrămat,

doctorul fantasmelor
din Bucureștii de odinioară:
Domn doctor, luminăția-ta,
fă-ți pomană cu mine, fii milostiv...

(*Ecourile*)

*

Pe dumneavoastră, iubito,
v-am invitat
în casa numai oglinzi,
o casă
cum numai la Inzi
ori la țărmii de Tigru
ori fabulos Eufrat
mai se află;
o casă numai oglinzi
cum în basme
fabulosul palat.

(*Oglinzile*)

Poemul din urmă *relatează* un fapt obișnuit: cea de care s-a îndrăgostit poetul n-a răspuns chemării de a se vedea *reflectată* în iubirea lui. Metafora *oglindirii* e veche.

Poetul s-a supărat și *„caii de foc/ i-am sunat,/ hoarda toată de foc/ a lui Han Belzebut./ Și caii aceia năpraznici/ oglinzile/ praf le-au făcut”*.

Adică *a sfărâmat* imaginea frumoasă a îndrăgostirii.

Rămâne magnifică însă această imagine a îndrăgostitului, ca cel ce construiește un *palat de oglinzi*, în stare să rivalizeze cu fabuloasele edificii ale maharajahilor (Taj-Mahal[107] e celebru) sau ale regilor din vechile civilizații orientale (asiro-babiloniană, persană, chineză).

Poemul începe însă cu o secvență *gnomică*[108] (poeții noștri moderni sunt, de altfel, creatorii unui fel de *gnomism liric* sau metaforic, al cărui *pattern*[109] se poate identifica în scrierile vechi – *Istoria ieroglifică* este doar cel mai *evident*, atunci când e pusă în paralel cu această construcție modernă):

Am o casă
numai oglinzi.
În ea mă închid
ca un fermecat
și mor mereu, repetat
în glaciale oglinzi
reflectat.

E și o secvență *ermetică*. Deși continuarea poemului oferă *cheia hermeneutică*, recursul la astfel de *momente* în poezie reprezintă fie un

---

[107] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Taj_Mahal.

[108] *Gnomic* = care cuprinde maxime, sentințe, reflecții, aforisme.

[109] A se vedea: https://en.wikipedia.org/wiki/Pattern.

popas de reflecție *glacială* (de rațiune rece) pe un parcurs tumultos, înflăcărat de sentimente, fie prilejul de a insera un mesaj *mai profund*.

Adesea poetul recurge la acest artificiu, nu foarte ușor sesizabil, pentru că semnificația unor astfel de secvențe (care alcătuiesc un *conținut* în sine) pare să se armonizeze perfect cu *întregul*.

Cum spuneam, numai ciudatul *metaforism aforistic* poate să trezească bănuieli asupra unei posibile *deviații* semantice. Iar aici pare a fi vorba de *îndrăgostiri repetate*, în urma cărora *„mor mereu, repetat”*.

Însă putem interpreta în multe alte feluri această *casă de oglinzi*, loc de recluziune a poetului, loc în care el repetă exercițiul de *ars moriendi*, ca pe o mișcare de balet clasic. Rămâne întrebarea dacă vrea *să atingă perfecțiunea* sau doar înmulțește scenariile în acest *lac al lebedelor*[110] *murinde*.

Oglinzile pot nu numai să augmenteze *egoul*, ci și să-l *risipească* prin multiplicare.

Uneori, în poezia lui Botta se recunosc „acorduri” ce îl apropie de lirica lui Marin Sorescu:

Doar vremea nu trece
de la o vreme. /.../

Și trece o Umbră

---

[110] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Lacul_lebedelor.

de la o vreme:
– Stai, Moarte,
ai vreme,
nu te grăbi!
– Pe ce mă cunoști
că sunt Moartea?
– Te cunoști după semn,
pe rânjetul coasei,
pe sapa de lemn. /.../

Cazul e limpede
ca lumina de zi:
Moartea ești,
n-ai mai fi!

(*Limpede ca lacrima*)

*

A fost odată
o doamnă
și ce mănuși avea,
frumoase mănuși
din piele de suedez.
Nu din piele de Suedia,
ci piele de suedez, ai să vezi. /.../

Și aud
sunete seci, sacadate,
sunete lemnoase,
oasele troznind,
ca și cum un cariu
ar toca *stâlpii lumii*.

Și cad globul-soare
și altele stele,
scrâșnind.

(*Ingrid*)

Îl apropie de Sorescu dezinvoltura cu care pare că prezintă lucruri banale, dar a căror semnificație trebuie căutată în profunzime.

Un poem, *Plus și minus*, interferează cu mesajul poeziei *Altă matematică* a lui Nichita Stănescu[111]:

Da, este adevărat,
o lacrimă
și încă o lacrimă,
pe obraji lunecând,
în potire de crin
tremurând,
fac tot o lacrimă,
una singură,
un limpede lac,
o mare lacrimă limpede.

Un copac
și încă un copac,
de tâlhari abătuți
amândoi,

---

[111] A se vedea comentariul meu: http://www.teologiepentruazi.ro/2009/02/24/anti matematica-si-mistica-iubirii/.

înjunghiați copaci,
îngenunchiați,
la pământ,
fac doi copaci doi,
doi morți neslujiți,
doi morți despărțiți.
– Dar un foc
dacă i-ar bântui,
un foc
dacă i-ar mistui,
cenușa acelor uciși,
a copacilor,
se va contopi.
Într-o îmbrățișare
milosul foc
pe veci i-ar uni.

– Da, este adevărat,
eu nu văzusem
acel foc
și vâlva lui.
În Fizica mea,
elementul foc
nu era, nu era.

La Botta, însă, tema nu este *dragostea*, ci *moartea*. Mereu *moartea*. El fiind poetul care și-a imaginat *moartea* în zeci de feluri.

Rotirea de astre ajunge să i se pară un vârtej de corbi, iar apropiata moarte își cerne *cenușa subțire* pe pleoapele sale:

Astre se rotesc
pe adâncul văilor:
nu-s astre,
sunt corbi
pe adâncul văilor,
în ceresc anotimp.
Dați-mi corbi, liniștea,
liniște, liniștea
cât mai am timp.

Astrele aprind
răzvrătita pădure,
ard cei nalți stejari,
acei crai de ghindă. /.../

Pe pleoape îmi cad
penițele corbului.
Tu, neagră menire,
pe pleoape-mi resfiri
umbra ta subțire.

(*Somnul*)

Spectrul morții transformă cuvintele în *simboluri* și enunțurile în *apoftegme esențiale*:

Muzica sferelor era
după umila părere a mea.
Ceruri cântând,
vitroasele ceruri sunând,
incorporale retorici retorizând

în aerul fără densitate
în extramundana puritate [...].

(*Iberia*)

*

Plop, plop,
am să te spui
cititorilor în stele,
regilor-magilor,
moartelor de multe dinastii,
astrologilor,
caldeenilor,
berzelor-egipțienilor,
să-ți citească din cărțulii
horoscop de plop. /.../

Aici vei petrece,
vei face un stagiu aici,
o penitență aici,
în veștede pagini,
aici în paragini,
în opera mea.
Plop, plop,
cu o mie de pleoape,
o mie de ochi!

(*Ruga fericitului autor*)

*

Ce lină plutire
pe albastre oglinzi,

ce aer albastru era,
cât cuprinzi!
Și înjura Onelei
și arunca la belciuge
și rechini și recife
intrau în coșciuge.

Tot văzutul
nevăzut se făcea
și totul era,
suferința era
și nu exista.

(*Ars moriendi*)

*

Mi-au dat de furcă
Inexistența,
vidul absolut,
neantul absolut
absolutul zero,
mi-ați dat de furcă,
voi, Legendari!

Când armăsari
petrecuți prin urechile acului,
când nor de lăcuste
mana holdelor luând,
când incendiu
în lentila în care privesc
la păduri, la relicve,
la brazi-piramide,

pe scoarța bradului încrustând
hieroglife.

(*Scrisorile*)

*

Ce mi-ai scris de Cetatea înger?
De ce mi-ai spus:
„Cetățile visate sunt în cer”?
De groaza îngerilor,
în somnul de plumb,
în arcanele spaimelor nesfârșite
m-am ascuns. /.../

Era un timp atemporal,
un timp de Haos, de Hades,
în somnul infernal.
Și a fost parcă ieri,
în noaptea ieriului
când ființa imperiului,
ființa Nicăieriului
s-a desființat.

(*Nicăieri*, din *Ultimele poezii*)

Îndrăznesc să susțin că *tiparul poetic* se află la Cantemir, după cum am indicat și într-o carte recentă a mea[112]. Există, în exemplele de mai sus, foarte multe elemente care aparțin unei *perspec-*

---

[112] *Studii literare*, vol. I, op. cit., p. 179-197, 217-227, *cf.* http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/.

tive poetice vechi și pe care Botta le inserează pentru a genera viziunea unei *alte lumi*, cu care este pe cale să se întâlnească.

Această schimbare de *status* existențial îi produce însă o panică ireprimabilă. Pentru că el nu mai are *stabilitatea în credință* a înaintașilor, deși *vede* că se apropie în mod alert de *realitatea* pe care aceștia o descriseseră.

O poezie are ca temă *lupta lui Iacob cu îngerul*, care îl preocupase și pe Nichita Stănescu[113], dar dezvoltarea ei de către Botta este mai curând în sensul *refuzului morții* din unele poeme argheziene:

Steaua era pe sfârșite,
stingerea sunase și ea,
cerurile deschise cântau.

Ce știau despre stingere
cerurile,
ce știau
de lacrimi amare?
Ce știe Primăvara
de lăcrămioare?

Și *fiind obligat*
la spelunca din vale,

---

[113] A se vedea comentariul meu, al poeziei lui Nichita Stănescu *Lupta lui Iacob cu Îngerul sau despre ideea de „tu”*, aici:

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/11/06/reintoarcere-la-nichita-55/.

am spus cuvinte,
am spus injurii,
am cuvântat cuvântări
despre dezolare,
blasfemii, blasfemii,
despre femeia Pierzare.

Și cerurile deschise cântau:
te uită la el, e tot muieratic,
își strigă iubirile
și ce gălăgioase
iubirile sale.

Oh, iubiri,
sărmane iubiri,
în a plângerii vale,
în spelunca
prea plină de jale!

Și vine timp crud
și dulce pedeapsă.

Vine un chip fără chip,
vine o voce fără voce,
un sunet fără sunet,
vine o față fără față,
vine canalia cea luminoasă,
cu aripi mii.

Și ce țesătură,
ce scriere cuneiforma,
ce misterioasă,

ce țepi de arici
în fluturare hidoasă!

Nu mă lupt cu tine
ca Iacob cu îngerul,
nu mă cosi, nu mă secera,
nu mă cheamă Iacob,
sunt altcineva.

Făpturile visului meu
sunt preacurate,
mâinile mele sunt obosite,
la piept așezate.

A sunat stingerea
și se lasă liniște, liniște.
Și numai cristali
și doar minerale
în spelunca din vale.

(*Cu privire la tabloul lui Delacroix: lupta lui Iacob cu îngerul*)

Ne amintește de atitudinea lui Arghezi din poemul *Priveghere*, pe care l-am amintit recent[114].

---

[114] A se vedea: http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/22/dumnezeu-si-arghezi-5/.

Comentariul acesta a intrat în cartea mea, *Studii literare*, vol. I, op. cit., în cap. *Dumnezeu și Arghezi*, p. 359-410, *cf.*

Spaima de *îngerul morții* și de situația în care ar putea fi găsit nepregătit pentru moarte (*„Și cerurile deschise cântau:/ te uită la el, e tot muieratic”*...) îl face să încerce să se prezinte sub o altă identitate, *purificat* de păcatele adunate în timpul vieții petrecute *în valea plângerii, „în spelunca din vale”*: *„Făpturile visului meu/ sunt preacurate”*...

Știe că trebuie să se mute din *valea plângerii*[115] la *veșnicie*. Știe că trebuie să aibă *făpturile visului preacurate*, dacă nu vrea ca îngerul să i se arate *cumplit*, așa cum spun cărțile bisericești, fapt pe care îl traduce poetic prin: *„țepi de arici/ în fluturare hidoasă”*.

Și chiar *spelunca din vale* trebuie să strălucească: *„numai cristali și doar minerale”*. Sau asta ar trebui să vadă un *ochi transfigurat*: metamorfoza *speluncei/ a peșterii* din care nu se vede raza dumnezeiască, într-un loc *sclipitor*.

În câteva poeme, moartea *începe* cu o privire spre cerul înstelat:

Cer înstelat,
lăicer[116] tremurat,

---

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/.

[115] A se vedea articolul meu: http://www.teologiepentruazi.ro/2008/02/14/valea-plangerii/.

[116] A se vedea: http://dexonline.ro/definitie/lăicer.

stelele, ochii de argus[117].
Urșii Trei Ierarhi
au cântat un canon,
de trei ori au cântat
Kirie Eleison[118].

(*Ingenioaso!*)

*

Stelele Ursei[119] stinse erau,
satul arsese
și ursulina se pieptănase frumos.

Nimeni, nimeni ca ea
nici pe departe nu-i semăna.
Vino, Ursulino, în crânguri,
la frunze, la fragi.
...Și privii ochii cei dragi
și ghețarul ochilor mă izbi,
un ghețar de fier mă lovi.

Și mă lovi fără blândețe,
fără iertare,
la bătrânețe.

(*Anii mei*)

---

[117] Idem:
https://ro.wikipedia.org/wiki/Argus_(mitologie).
[118] Idem:
http://ro.wikipedia.org/wiki/Kyrie_eleison.
[119] Idem:
http://ro.wikipedia.org/wiki/Ursa_Mare.

*

Cum începe orbirea?
Iată cum:
la suverane astre
privind cu ochiul liber
și astrele
întorcându-ți indiferente
reci ochii lor,
impenetrabili ochi,
în *misticitate*...

(*De l'infinito universo e mundi*)

Pentru această *direcție a văzului*, în literatura română Botta avea, în mod special, exemplele anterioare ale lui Cantemir și Eminescu. Atitudinii tradiționale el îi adaugă *neliniștea* modernului care nu mai este în stare să *lectureze* aceste *hieroglife*.

Universul întreg și chiar propriul parcurs existențial îi oferă *semne* și *sensuri* într-o paradigmă pe care nu mai știe să o descifreze.

Lumea e un *cod de semne* care duce către o *concluzie finală*, dar pe care nu o poate anticipa și discerne:

„Răspund la numele Cuc,
sunt un subaltern,
pe lume nu am
altă menire,
doar să vă luminez năucindu-vă,

doar să vă fac știută
porunca:
NU RUPEȚI FLORILE!”

Cu migală gravate,
litere moarte, de rară finețe,
din argint și din os,
ca un talisman
la pieptul corbului.
Oh, corb pleșuv, subalternule!
Lumina te-a părăsit,
ești orb, orb.
Nu ești subaltern,
nu ești cuc,
ești un OEDIP al paserilor,
pleșuvule corb!

(*Citiți!*)

*

De neînțeles,
intraductibile,
nu recunosc
Alfa și Omega mierlelor.
Și dicționare nu am,
unul româno sau franco
sau anglo-mierlin,

cu enluminura[120] în aurul mat
ad usum delphini[121].

(*Prostul*)

Asumându-și condiția de *modern*, se simte totuși un *Oedip al poeților*…

În poemul *De l'infinito universo e mundi*, pe care deja l-am amintit, pe un *ton* romantico-baladesc, Botta își face portretul *astrului mort*, plâns de iubita *blondă*:

În seara paradisiacă,
grădină între grădini,
în luna de miere
a mierlei,
unei unice blonde iubiri
am spus,
într-o tăcere posacă,
în verva mea
de promoroacă:
sunt un astru! /…/

Mai spune o dată,
geme blonda, plângând,
jelind ca după mort:

---

[120] Idem:
http://dexonline.ro/definitie/anluminură.
[121] Idem:
http://en.wikipedia.org/wiki/Ad_usum_Delphini.

Sunt un astru,
am strigat în gând. /…/

Ca o molimă,
plânsul
se va lăți,
se va întinde
în șapte județe.

Ochiul tău sceptic,
ochiul tău plâns,
îmi face rău, blondo,
vântul să-l sece,
acela de pe Rarău,
acela ca plumbul de greu
ce cade
peste noi
și cade și cade.

…Și blonda
plânge mereu
în pristolul nopții,
sub cerești arcade.

Aproape toate lucrurile lumii îi *redeșteaptă* gândul la moarte. Nu numai cerul înstelat, ci și *marea* sau *ploaia*:

O noapte din cer,
noapte ca un val,
noaptea m-a lovit
cu bice de alge.

Soare de coral
m-a încercuit.

(*Thalassa*)

*

Rara ploaie cădea.
Era o ploaie
de o calitate rară, vă spun,
fină, ultra fină,
de o rară transparență,
de un aer ușor trist,
de un imens rafinament.

Glin, glin,
ploaia rară cădea.
Poate cad tot așa
critalele de Boemia.
Și ele au acest son cristalin,
glin, glin
intrând în pământ,
la împărat de pământ,
la Greul Pământului.

Și viermii
de o strălucire vâscoasă,
viermii
care au dat de mărul cel bun,
glin, glin
sună a lor cantilenă, vă spun.
Și fulgerul cade așa,
încrucișând sabia.

Și clipa dacă mai trece
ca un soare sumbru
voi asfinți,
vai de mine, mort voi mai fi,
fără amintire, fără istorie,
în castelul meu interior
dezbrăcat de glorie,
în pădurea
dezbrăcată de frunze,
cu palid nimb
în întomnarea iluzorie.

(*Glin*)

Informația livrescă devine, cum am mai spus, în versurile lui Botta, element încorporat în experiența personală. Iar experiența sau sentimentul personal este *aruncat în aer*, expulzat în *cosmicitate* (ca să-l parafrazăm pe poet).

De asemenea, tradiția poetică cultă și cea orală/ folclorică, limbajul familiar și cel pretențios-poetic sau eliptico-simbolic se îngemănează într-un *text* care are *naturalețea* lui – în ciuda faptului că e o ingenioasă *construcție*.

E o *partitură poetică* pe care mizează și Nichita, în „a doua parte" a carierei lui.

Poetul nu este însă un descurajat/ un deznădăjduit și nici nu lasă lucrurile la voia întâmplării. Se cunoaște pe sine cine și ce este, se

cântărește și se caracterizează cu o cumpănă dreaptă:

Licurici,
aprindeți felinarele voastre!
Acum te văd mai bine acum,
floarea mea,
tu, iubire,
tu, sfiiciune. /.../

Nu-mi spune: mi-e groază!
Dă tăcerii
ce-i al tăcerii,
amarnicul preț al cenușei.

Nu sunt o metaforă,
nimic abscons,
niciun tâlc
în adâncul adâncului.

Doar dorul nebun,
o dulce sălbatecă fiară.

...Acuma
licuricii și-au aprins felinarele!
Oh, de-ar avea un amurg luminat,
de-ar fi ca un susur ferice,
săracul de el,
cerșetorul,
înfioratul meu cântec.

(*Încet, lumina*)

Versurile reprezintă o caracterizare cu modestie a propriei opere. A fost mânat de *un dor fără tâlc*, de un dor adânc născând poeme, care nu au nevoie de o hermeneutică *abisală*. Un dor de viață și de iubire...

Își dorește o înserare dulce și un *„amurg luminat”* pentru sine și, implicit, pentru încheierea operei sale poetice.

În *Ultimele poezii* ne întâmpină aceeași *împăcare* cu gândul plecării din această lume:

Dintr-o noapte albă,
într-o noapte albastră
să treci pragul,
să treci liniștit
și nu-ți fie teamă
de aripa morții.

Și ai să vezi
nemaivăzute lumini cerești,
luminile ochilor cei îngerești...

Umbră,
săraci ochii mei,
grei de restriște
la pământ căzură.

Melci în tot locul,
melci pe fața pământului
ochii mei au văzut.
Și, din melci ce erau,
melcii uriași s-au făcut.

Și au dat în vileag uriașii
coarne bourești
în aburoasa lumină. /.../
Nu, să nu te aperi.
De rău să nu te aperi,
dar de uriașii,
de bourești coarne,
fiule, nu te apăra.

Dacă ei te-au ales,
dacă Domn iubit,
dacă-n asfințit
așa te-au numit,
lasă-te învins,
tăiat lasă-te:
vei muri fericit.

(*Herb*)

Le putem socoti *viziuni coșmarești* sau putem căuta totuși un sens acestor imagini *fluide*, care se schimbă de la un poem la altul, prin care Botta se pregătește pentru *marea trecere*, cum ar spune Blaga.

Se poate observa o pendulare între *așteptarea celestă* și cea *infernală*. Știe că *va vedea* ceva diferit de realitatea terestră și nu are vanitatea „apuseană" a încredințării de mântuirea sa, dar nici scepticismul specific ateu, care nu așteaptă să se întâmple nimic *după* sau *dincolo*.

Este interesant faptul că își alege același *herb* ca și Sfântul Antim Ivireanul: *melcul*. În stema

Sfântului Antim, melcul înalță coarnele către o stea, simbolizând smerenia adâncă al cărei țel îl reprezintă ajungerea la cele cerești. Din poeziile parcurse, am înțeles *înfrigurata* privire a lui Botta spre aceeași destinație.

Tot la Antim Ivireanul ne trimite cu gândul și metafora centrală a poeziei *Medalion*: *„m-am spânzurat de gâtul tău/ cu funia de aur/ a pletelor tale./ Și spânzur acum/ de ramura gâtului tău”*. Pentru că Antim rostea această declarație: „de gâtul meu spânzură sufletele voastre”[122].

Botta cere însă *dezlegare* de la femeia iubită, cu sensul de a o îndemna pe aceasta să nu cadă în deznădejde din cauza morții lui:

„Binecuvântato, iubito,/ repede să treci/ prin codrul deznădejdii,/ nu cumva să te ajungă/ delirantul,/ viscolul rău./ Și medalionul aruncă-l [pe sine însuși, adică]/ *și dezleagă-l* [de tine] *pe robul tău* [pe robul iubirii tale]”. Cu toate acestea, nu putem nesocoti *importul metaforic* din opera antimiană.

Un alt poem, *Marea*, îl *actualizează* pe Dosoftei – autorul unei excepționale metafore, în *Psaltirea* versificată, prin care asimila imaginea *mării despicate* cu cea a unei *păduri foșnitoare* (Ps. 105, 31-35)[123]:

---

[122] Antim Ivireanul, *Opere*, ed. cit., p. 28.

[123] A se vedea cartea mea, *Creatori de limbă și de viziune poetică în literatura română*, vol. 1, *Dosoftei*, Teologie pentru azi, București, 2013, p. 184-185, în care semnalam faptul că această imagine *a trecut* în poezia lui Ion Pillat și Adrian Maniu, *cf.*

Abia se trezeau din adormire,
legănarea de frunze abia începea,
clocotitoarele valuri ale pădurii
loveau digul pieptului meu,
talazuri creșteau.

Ce mare furioasă! Și valurile
ce sălbatece creste aveau.

Tu, Dimineață, Zeiță
frumoasă cum nu știu a spune,
nu-mi da nici boarea prielnică,
nu-mi da nici vântul prea lin
pe *marea pădurii*.

Nici busola și nici crucifixul
nu-mi da.
Nici țărmuri nu vreau,
nu vreau să ajung undeva.
Doar uitarea,
de mine să uit,
să mă pierd
pe clocotitoarea, *marea pădurii*.

---

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/15/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-in-literatura-romana-vol-1/.

Comentariul meu, la care mă refer, a fost publicat inițial aici:

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/31/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-in-literatura-romana-58/.

De altfel – tot în legătură cu literatura română veche – acest volum mai cuprinde alte două poezii cu *subiecte* extrase din *Letopisețul* lui Grigore Ureche, cu titluri grăitoare: *Bocetul al lui Ion Vodă Armanul mai numit și cel Cumplit* și, respectiv, *Misail Călugărul și Simion Dascălul*.

În ultimul dintre ele este evocat și Cantemir, cel care, ca și Miron Costin și stolnicul Constantin Cantacuzino, a dezaprobat cu vehemență *basnele* celor doi interpolatori, calomniatori ai neamului lor:

„Să tot fii Principe/ și să scrii, să scrii/ la mescioara de cedru/ așa cum scria Cantemir:/ „Vai vouă Misaile,/ tristeți și bureți...”/ Oh, stinge-s-ar soarele/ și se stinse el./ Și înserarea îmi cade în cap/ și smulg cap nebun de pe umeri,/ dau cu el de pereți,/ vai vouă, tristeți și bureți./ Și târziu s-a făcut/ și târziu/ dat îmi este să știu/ cum o aduse, vorba,/ despre voi/ princiarul Moldav. /Ce fel de călugăr ești Misaile?/ Ce hram porți Misaile?/ Și cum ești?/ Slab [de] înger ori duhul cu doaga sărită?/ Și tu Simioane Dascăle/ ce mutră ai?/ Ce isoane ții tu/ Simioane?/ Voi sunteți fum,/ vai vouă, fum./ Nicidecum Atleții lui Dumnezeu,/ Spionii lui Dumnezeu, nicidecum./ Voi sunteți, vai vouă,/ vânzarea neamului vostru”...

Se pare că *vechile* scrieri ale literaturii noastre medievale erau în atenția poeților moderni, în ultimele decenii ale secolului trecut, dorindu-se nu numai recenzarea istoriei, ci și recuperarea valorilor expresive/ poetice ale unor

opere care, o vreme, au fost puse în acoladă, de o anumită ideologie…

Bibliografie

Antim Ivireanul, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, București, 1972.

Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură, București, 1688, reeditare la Ed. IBMBOR, București, 1988. *Cf.* http://archive.org/details/Biblia1688.

Botta, Dan, *Unduire și moarte*, Ed. Institutul European, Iași, 1995.

Botta, Emil, *Poezii,* cuvânt înainte de Valeriu Râpeanu, text îngrijit, note și variante de Aurelia Batali, Ed. Eminescu, București, 1979.

Idem, *Un dor fără sațiu*, Ed. Eminescu, București, 1978.

Cantemir, Dimitrie, *Istoria ieroglifică*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu și I. Verdeș, studiu introductiv de Adriana Babeți, Ed. Minerva, București, 1997.

Călinescu, G., *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, ediție nouă revăzută de autor, text stabilit de Al. Piru, Ed. Vlad & Vlad, Craiova, 1993.

Călinescu, Matei, *Cele cinci fețe ale modernității*, ediția a II-a, traducere de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Ed. Polirom, Iași, 2005.

Cernat, Paul, *Avangarda românească și complexul periferiei. Primul val*, Ed. Cartea Românească, București, 2007.

Costin, Miron, *Opere*, ediție de P. P. Panaitescu, ESPLA, București, 1958.

Emil Botta. Interpretat de..., prefață, note, tabel cronologic și bibliografie de Doina Uricariu, antologie de Paul Drogeanu, Ed. Eminescu, București, 1986.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești*, ediția a II-a, Ed. Librăriei Pavel Suru, București, 1925.

Istoria literaturii române, Ed. Academiei RPR, vol. I, II, III, București 1964.

Oprișan, I., *Redescoperirea culturii populare. O perspectivă asupra literaturii române din perioada 1944-1970*, Ed. Vestala, București, 2008.

Papadima, Ovidiu, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Ed. Minerva, București, 1975.

Picioruș, Gianina Maria-Cristina, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 2, ediția întâi, Teologie pentru azi, București, 2010, *cf.*
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/04/epilog-la-lumea-veche-i-2/.

Idem, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 2, ediția a doua, Teologie pentru azi, București, 2015, *cf.*
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/05/16/epilog-la-lumea-veche-i-2-editia-a-doua/.

Idem, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 3, Teologie pentru azi, București, 2011, *cf.*
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/08/epilog-la-lumea-veche-i-3/.

Idem, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 4, Teologie pentru azi, București, 2012, *cf.*
http://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/22/epilog-la-lumea-veche-i-4/.

Idem, *Antim Ivireanul: avangarda literară a Paradisului. Viața și opera*, Teologie pentru azi, București, 2010, *cf.*
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/10/antim-ivireanul-avangarda-literara-a-paradisului-viata-si-opera-2010/.

Idem, *Studii literare*, vol. I, Teologie pentru azi, București, 2014, *cf.*
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/.

Idem, *Creatori de limbă și de viziune poetică în literatura română*, vol. 1, *Dosoftei*, Teologie pentru azi, București, 2013, *cf.* http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/15/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-in-literatura-romana-vol-1/.

Idem, *Creatori de limbă și de viziune poetică în literatura română. Dimitrie Cantemir*, vol. 2. 1 și vol. 2. 2, *cf.* http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/08/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-1/; http://www.teologiepentruazi.ro/2015/07/07/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-2/.

Pop, Ion, *Jocul poeziei*, ediția a doua, revăzută și adăugită, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006.

Rilke, Rainer Maria, *Versuri*, EPLU, București, 1966.

Idem, *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*, Ed. Univers, București, 1978.

Romantism și modernitate. Atitudini, reevaluări, polemici, vol. coordonat de Andi Mihalache și Alexandru Istrate, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009.

Sancti Aurelii Augustini, Hipponensis Episcopi, *De Trinitate*, în PL 42.

Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. IV, ediție de Dora Scarlat, Ed. Minerva, București, 1990.

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. I, ediția a doua revăzută și completată, Ed. Cartea Românească, București, 1978.

Steinhardt, N., *Critică la persoana întâi*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Florian Roatiș, repere biobibliografice de Virgil Bulat, Ed. Mănăstirea Rohia și Polirom, 2011.

*

Articole și comentarii literare ale Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș, publicate la nivel online:

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/18/poezia-romaneasca-postbelica-cateva-consideratii-generale-1/

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/19/poezia-romaneasca-postbelica-cateva-consideratii-generale-2/

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/26/emil-botta-masca-de-histrion-1/

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/12/22/emil-botta-masca-de-histrion-26/

https://www.teologiepentruazi.ro/2014/07/08/emil-botta-masca-de-histrion-32/

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/07/cateva-probleme-legate-de-mistretul-cu-colti-de-argint/

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/02/17/posteritatea-literara-a-lui-dimitrie-cantemir-1/

http://www.teologiepentruazi.ro/tag/istoria-ieroglifica/

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/02/24/antimatematica-si-mistica-iubirii/

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/11/06/reintoarcere-la-nichita-55/

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/22/dumnezeu-si-arghezi-5/

http://www.teologiepentruazi.ro/2008/02/14/valea-plangerii/

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/05/31/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-in-literatura-romana-58/

*

Alte resurse online:

https://de.wikipedia.org/wiki/Hugo_Friedrich

http://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Botta

http://ro.wikipedia.org/wiki/Geo_Dumitrescu

http://www.spanishdict.com/translate/orange

https://ro.wikipedia.org/wiki/George_Topîrceanu

http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Minulescu

http://ro.wikipedia.org/wiki/Dimitrie_Bolintineanu

http://ro.wikipedia.org/wiki/Samuel_Taylor_Coleridge

http://ro.wikipedia.org/wiki/John_Keats

https://en.wikipedia.org/wiki/Macbeth

https://en.wikipedia.org/wiki/François_Villon

http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Rimbaud

https://en.wikipedia.org/wiki/Nimrod

http://ro.wikisource.org/wiki/Noaptea_de_mai_(Macedonski)

http://ro.wikipedia.org/wiki/Onirism

http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ioan_Molnar-Piuariu

http://fr.wikipedia.org/wiki/Querelle_des_Anciens_et_des_Modernes

http://en.wikipedia.org/wiki/Quarrel_of_the_Ancients_and_the_Moderns

https://en.wikipedia.org/Déjà_vu

https://ro.wikipedia.org/wiki/Trompe_l'œil

http://ro.wikipedia.org/wiki/Pandora

http://ro.wikisource.org/wiki/Epigonii

http://ro.wikisource.org/wiki/Ondina

http://fr.wikipedia.org/wiki/Fleur_de_lys

http://www.newadvent.org/cathen/11306a.htm

http://www.louvre.fr/

http://en.wikipedia.org/wiki/Miguel_de_Unamuno

https://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Botta

http://en.wikipedia.org/wiki/Haikai

http://ro.wikipedia.org/wiki/Ume

http://en.wikipedia.org/wiki/Prunus_mume

http://ro.wikipedia.org/wiki/Râul_Amaradia_(Dolj)

http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Arthur_Savile%27s_Crime_and_Other_Stories

http://es.wikipedia.org/wiki/El_burlador_de_Sevilla_y_convidado_de_piedra

http://books.google.ro/books/about/Noul_Erotocrit.html?id=h3AXAAAAYAAJ&redir_esc=y

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/The_Ladder_of_Divine_Ascent_Monastery_of_St_Catherine_Sinai_12th_century.jpg

http://cosminstefanescu.ro/2010/04/04/manastirea-sucevita-fotografii-cosmin-stefanescu/

http://www.youtube.com/watch?v=Knzs1SfFLeg

http://www.poezie.ro/index.php/personals/210263/Despre_cântarea_Isaie,_dănțuiește!

http://ro.wikipedia.org/wiki/Taj_Mahal

https://en.wikipedia.org/wiki/Pattern

http://ro.wikipedia.org/wiki/Lacul_lebedelor

http://dexonline.ro/definitie/lăicer

https://ro.wikipedia.org/wiki/Argus_(mitologie)

http://ro.wikipedia.org/wiki/Kyrie_eleison

http://ro.wikipedia.org/wiki/Ursa_Mare

http://dexonline.ro/definitie/anluminură

http://en.wikipedia.org/wiki/Ad_usum_Delphini

Cuprins

Biblioteca
Teologie pentru azi

1. *Acatistul Nunții* (35 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/01/acatistul-nuntii/

2. *Troparul, Condacul și Acatistul Fericitului Serafim Rose al Platinei* (20 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/01/troparulcondacul-si-acatistul-fericitului-serafim-rose-al-platinei/

3. *Lumea postmodernă și depersonalizarea omului* (335 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/01/lumea-postmoderna-si-depersonalizarea-omului/

4. *Viața lui Adam și a Evei* (27 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/03/viata-lui-adam-si-a-evei/

5. *Teologia îndumnezeirii* (202 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/03/teologia-indumnezeirii/

6. *Twitter pentru azi (vol. 1)* (32 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/04/twitter-pentru-azi-vol-1-2009/

7. *Bucuria comuniunii (vol. 1)* (280 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/06/bucuria-comuniunii-vol-1/

8. *Pelerina Egeria și Cultul ortodox* (60 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/07/pelerina-egeria-si-cultul-ortodox/

9. *Biblia Satanică* (157 pagini), ca text auxiliar al cărții: *Lumea postmodernă și depersonalizarea omului*.

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/12/biblia-satanica-editie-exclusiv-online-ro/

10. *Traduceri patristice (vol. 1)* (73 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/19/traduceri-patristice-vol-1-2009/

11. *Bucuria comuniunii (vol. 2)* (309 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/26/bucuria-comuniunii-vol-2/

12. *Fragmentarium (vol. 1)* (126 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/26/fragmentarium-vol-1/

13. *Nichita Stănescu. Fenomenul limbii poezești* (disertație de master) (155 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/26/nichita-stanescu-fenomenul-limbii-poezesti/

14. Sfântul Sfințit Mucenic Irineu al Lyonului, *Contra ereziilor (vol. 1)* (341 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/03/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-ereziilor-vol-1/

15. *Bucuria comuniunii (vol. 3)* (248 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/07/bucuria-comuniunii-vol-3/

16. *Teologia vederii lui Dumnezeu* (252 pagini): introducere la teza doctorală:

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/18/teologia-vederii-lui-dumnezeu/

17. *Vederea lui Dumnezeu în teologia Sfântului Simeon Noul Teolog* (teză doctorală) (287 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/18/vederea-lui-dumnezeu-in-teologia-sfantului-simeon-noul-teolog/

18. Sfântul Sfințit Mucenic Irineu al Lyonului, *Contra ereziilor (vol. 2)* (457 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/23/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-ereziilor-vol-2/

19. *Bucuria comuniunii (vol. 4)* (449 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2009/12/12/bucuria-comuniunii-vol-4/

20. *Bucuria comuniunii (vol. 5)* (366 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/01/02 /bucuria-comuniunii-vol-5/

21. *Fragmentarium (vol. 2)* (270 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/01/13 /fragmentarium-vol-2/

22. *Cuvinte cu amândouă mâinile* (82 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/01/21 /cuvinte-cu-amandoua-mainile-2010/

23. *Bucuria comuniunii (vol. 6)* (144 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/02/11 /bucuria-comuniunii-vol-6/

24. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 1)* (377 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/0 3/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-1/

25. *Antim Ivireanul: avangarda literară a Paradisului. Viața și Opera (teză doctorală)* (561 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/10 /antim-ivireanul-avangarda-literara-a-paradisului-viata-si-opera-2010/

26. *Aspecte dogmatice ale imnologiei ortodoxe. Săptămâna Patimilor și Săptămâna Luminată* (teză de licență) (212 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/23/saptamana-patimilor-si-saptamana-luminata-teza-de-licenta-2010/

27. *Bucuria comuniunii (vol. 7)* (315 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/04/01/bucuria-comuniunii-vol-7/

28. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 2)* (128 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/04/12/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-2/

29. *Bucuria comuniunii (vol. 8)* (382 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/04/29/bucuria-comuniunii-vol-8/

30. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 3)* (191 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/06/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-3/

31. *Epilog la lumea veche (I. 1)* (506 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/14/epilog-la-lumea-veche-i-1/

32. *Twitter pentru azi (vol. 2)* (35 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/25/twitter-pentru-azi-vol-2-2010/

33. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 4)* (388 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/30/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-4/

34. *Epilog la lumea veche (I. 2)* (378 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/04/epilog-la-lumea-veche-i-2/

35. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 5)* (175 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/06/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-5/

36. *Teologia mântuirii la Sfântul Marcu Ascetul* (disertație de master) (154 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/09/teologia-mantuirii-la-sfantul-marcu-ascetul-2010/

37. *Bucuria comuniunii (vol. 9)* (188 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/20/bucuria-comuniunii-vol-9/

38. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 6)* (130 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/27/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-6/

39. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 7)* (76 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/30/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-7/

40. Sfântul Epifanie al Salaminei, *Despre măsuri și greutăți și numere și alte lucruri care sunt în Dumnezeieștile Scripturi* (100 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/07/16/sfantul-epifanie-al-salaminei-despre-masuri-si-greutati-2010/

41. PS. Acad. Melchisedec Ștefănescu, *Viața și Scrierile lui Grigorie Țamblac* (adaptare a textului ed. din 1884) (138 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/08/21/ps-acad-melchisedec-stefanescu-viata-si-scrierile-lui-grigorie-tamblac-versiune-adaptata2010/

42. Sfântul Sfințit Mucenic Antim Ivireanul, *Sfătuiri creștine-politice* (text adaptat) (33 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/08/29/sfantul-antim-ivireanul-sfatuiri-crestine-politice-2010/

43. Sfântul Varlaam al Moldovei, *Răspunsul împotriva Catehismului calvin* (text adaptat) (52 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2010/09/22/sfantul-varlaam-al-moldovei-raspunsul-impotriva-catehismului-calvin-2010/

44. *Traduceri patristice (vol. 2)* (347 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/10/06/traduceri-patristice-vol-2/

45. PS Damaschin Dascălul, *Învățături pentru șapte Taine* (text transliterat și adaptat) (27 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/10/26/ps-damaschin-dascalul-invataturi-pentru-sapte-taine-2010/

46. Dorin Streinu, *Opere alese, vol. I, Despre mine însumi (Jurnal de scriitor. Fragmente)* (526 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2010/12/12/dorin-streinu-opere-alese-vol-i-2010/

47. *Traduceri patristice (vol. 3)* (288 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/02/traduceri-patristice-vol-3/

48. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 2)* (160 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/07/dorin-streinu-opere-alese-vol-2/

49. *Epilog la lumea veche (I. 3)* (256 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/08 /epilog-la-lumea-veche-i-3/

50. *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă (vol. 1)* (237 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/31/ studii-de-teologie-dogmatica-ortodoxa-vol-1/

51. *Cuvintele duhovnicești (vol. 1)* (390 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/02/12 /cuvintele-duhovnicesti-vol-1/

52. *Bucuria vine de departe* (carte dialogică cu Prof. Otilia Kloos) (55 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/03/21 /bucuria-vine-de-departe-2011/

53. *Cuvintele duhovnicești (vol. 2)* (558 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/03/26 /cuvintele-duhovnicesti-vol-2/

54. *A vedea și a fi văzut (vol. 1)* (460 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/04/16 /a-vedea-si-a-fi-vazut-vol-1/

55. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 8)* (549 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/06/0 6/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-8/

56. *Praedicationes (vol. 1)* (199 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/06/20/praedicationes-vol-1/

57. *Twitter pentru azi (vol. 3)* (26 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/07/31/twitter-pentru-azi-vol-3/

58. *Evanghelia după Matei* (112 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/08/11/evanghelia-dupa-matei/

59. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 3)* (214 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/10/30/dorin-streinu-opere-alese-vol-3/

60. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 4)* (129 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/11/05/dorin-streinu-opere-alese-vol-4/

61. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 5)* (283 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/11/21/dorin-streinu-opere-alese-vol-5/

62. *Studii de poezie pașoptistă* (82 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2011/11/28/studii-de-poezie-pasoptista-2011/

63. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 9)* (225 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2011/12/16/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-9/

64. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 6)* (209 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2012/01/14/dorin-streinu-opere-alese-vol-6/

65. *Statistici. Concluzii. Sublinieri. Lucruri văzute de-aproape* (121 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2012/02/18/statistici-concluzii-sublinieri-lucruri-vazute-de-aproape/

66. *Predicile din Săptămâna Mare* (25 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2012/04/13/predicile-din-saptamana-mare/

67. *Despre omul Împărăției* (190 pagini). Este al 10-lea volum și ultimul al *Operelor complete* ale Fericitului Ilie văzătorul de Dumnezeu.

http://www.teologiepentruazi.ro/2012/05/29/despre-omul-imparatiei/

68. *Țiganiada: tradiție și inovație. Aventura scriiturii și canonul literar românesc* (111 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2012/07/19/tiganiada-traditie-si-inovatie/

69. *Praedicationes (vol. 2)* (253 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2012/08/07/praedicationes-vol-2/

70. *Twitter pentru azi (vol. 4)* (30 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2012/10/10/twitter-pentru-azi-vol-4/

71. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 1)* (251 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2012/11/21/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-1/

72. *Praedicationes (vol. 3)* (337 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/10/praedicationes-vol-3/

73. *Epilog la lumea veche (I. 4)* (247 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/22/epilog-la-lumea-veche-i-4/

74. *Praedicationes (vol. 4)* (352 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/01/09/praedicationes-vol-4/

75. *Praedicationes (vol. 5)* (366 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/01/27/praedicationes-vol-5/

76. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 2)* (261 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2013/03/07/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-2/

77. *Praedicationes (vol. 6)* (308 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/03/29/praedicationes-vol-6/

78. *Creatori de limbă și de viziune poetică în literatura română (vol. 1)* (228 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/15/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-in-literatura-romana-vol-1/

79. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 3)* (308 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/07/31/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-3/

80. *Bucuria comuniunii (vol. 10)* (356 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/09/21/bucuria-comuniunii-vol-10/

81. Dorin Streinu, *Opere alese* (vol. 7) (241 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/09/23/dorin-streinu-opere-alese-vol-7/

82. *Vorbiri de Facebook (vol. 1)* (508 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2013/10/20/vorbiri-de-facebook-vol-1/

83. *Epilog la lumea veche I. 1 (ediția a doua)* (862 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/01/11/epilog-la-lumea-veche-i-1-editia-a-doua/

84. *Praedicationes (vol. 7)* (619 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/01/16/praedicationes-vol-7/

85. *Bucuria comuniunii (vol. 11)* (361 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/01/31/bucuria-comuniunii-vol-11/

86. *Atenție teologică* (216 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/03/04/atentie-teologica/

87. *Interviuri de conștiință [vol. 1]* (367 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/04/21/interviuri-de-constiinta-vol-1/

88. *Twitter pentru azi (vol. 5)* (59 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/05/21/twitter-pentru-azi-vol-5/

89. *Vezi ceea ce ești (vol. 1)* (80 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/05/24/vezi-ceea-ce-esti-vol-1/

90. *Fragmentarium (vol. 3)* (388 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/05/26/fragmentarium-vol-3/

91. *Vezi ceea ce ești (vol. 2)* (94 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/02/vezi-ceea-ce-esti-vol-2/

92. *Trei poeți și-un început de secol* (280 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/13/trei-poeti-si-un-inceput-de-secol/

93. *Vezi ceea ce ești (vol. 3)* (99 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/20/vezi-ceea-ce-esti-vol-3/

94. *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă (vol. 2)* (305 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/25/studii-de-teologie-dogmatica-ortodoxa-vol-2/

95. *Studii literare (vol. 1)* (447 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/

96. *Vezi ceea ce ești (vol. 4)* (101 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/07/05/vezi-ceea-ce-esti-vol-4/

97. *Traduceri patristice (vol. 4)* (427 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2014/07/10/traduceri-patristice-vol-4/

98. *Praedicationes (vol. 8)* (510 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/08/15 /praedicationes-vol-8/

99. *The Sight of God in the Theology of Saint Symeon the New Theologian* (first book in english; my doctoral thesis) (499 pages)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/09/15 /the-sight-of-god-in-the-theology-of-saint-symeon-the-new-theologian/

100. *Vorbiri de Facebook (vol. 2)* (393 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/07 /vorbiri-de-facebook-vol-2/

101. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 4)* (441 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/20 /istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-4/

102. *Mâncăruri românești cu gust* (27 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/27 /mancaruri-romanesti-cu-gust/

103. *Acatistul Sfinților pomeniți pe 31 octombrie* (27 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/29 /acatistul-sfintilor-pomeniti-pe-31-octombrie/

104. *Studiu despre Viața Sfântului Macarie Romanul* (68 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/31/studiu-despre-viata-sfantului-macarie-romanul/

105. *Fragmentarium [vol. 4]* (502 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/11/29/fragmentarium-vol-4/

106. *Luceafărul. Comentariu literar* (156 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/12/18/luceafarul-comentariu-literar/

107. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 8)* (216 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2014/12/30/dorin-streinu-opere-alese-vol-8/

108. *Creatori de limbă și de viziune poetică [vol. 2. 1]* (283 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/08/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-1/

109. Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru Popescu, *Dumnezeu e viu și prezent în lume prin slava Sa* (132 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/15/dumnezeu-e-viu-si-prezent-in-lume-prin-slava-sa/

110. Sfântul Apostol Pavel, *Epistola către Efeseni* (26 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/20/epistola-catre-efeseni/

111. *Cartea Sfântului Profet Ionas* (13 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/21/cartea-sfantului-profet-ionas/

112. *Cele 3 Epistole catolice ale Sfântului Apostol Ioannis* (25 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/23/cele-3-epistole-catolice-ale-sfantului-apostol-ioannis/

113. *Epistola catolică a Sfântului Apostol Iacovos, fratele Domnului* (20 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/30/epistola-catolica-a-sfantului-apostol-iacovos-fratele-domnului/

114. *Cartea Sfântului Profet Ioil* (17 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/04/cartea-sfantului-profet-ioil/

115. *Cărțile Sfinților Profeți Avdiu și Angheos* (16 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/10/cartile-sfintilor-profeti-avdiu-si-angheos/

116. *Epistola către Filippeni a Sfântului Apostol Pavlos* (19 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/13 /epistola-catre-filippeni-a-sfantului-apostol-pavlos/

117. *Cântarea Cântărilor* (40 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/18 /cantarea-cantarilor/

118. *Evanghelia după Marcos* (130 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/03/22 /evanghelia-dupa-marcos/

119. *Epilog la lumea veche I. 2 (ediția a doua)* (952 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/05/16 /epilog-la-lumea-veche-i-2-editia-a-doua/

120. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (vol. 1)* (397 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/06/12 /teologia-dogmatica-ortodoxa-vol-1/

121. *Praedicationes (vol. 9)* (675 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/06/2 9/praedicationes-vol-9/

122. *Creatori de limbă și de viziune poetică [vol. 2. 2]* (303 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/07/0 7/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-2/

123. *Cartea Sfântului Profet Naum* (14 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/09/09/cartea-sfantului-profet-naum/

124. *Epistola către Galatei* (25 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/10/10/epistola-catre-galatei/

125. *Cartea Sfântului Profet Amvacum* (14 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/10/21/cartea-sfantului-profet-amvacum/

126. *Epistola către Colossei* (20 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/11/08/epistola-catre-colossei/

127. *Eminescu: între modernitate și tradiție. Importanța tradiției literare și spirituale românești pentru viziunea romantică eminesciană* (teză post- doctorală) (884 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/11/16/eminescu-intre-modernitate-si-traditie/

128. *Traduceri patristice (vol. 5)* (455 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2015/12/06/traduceri-patristice-vol-5/

129. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 5)* (289 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/01/12/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-5/

130. *Praedicationes (vol. 10)* (627 de pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/01/23/praedicationes-vol-10/

131. *Twitter pentru azi (vol. 6)* (100 de pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/03/22/twitter-pentru-azi-vol-6/

132. *Vorbiri de Facebook (vol. 3)* (190 de pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/03/22/vorbiri-de-facebook-vol-3/

133. *Evanghelia după Ioannis* (129 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/05/10/evanghelia-dupa-ioannis/

134. *Cartea Sfântului Profet Sofonias* (32 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/05/10/cartea-sfantului-profet-sofonias/

135. *11 elegii (comentariu literar)* (157 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/06/15/11-elegii-comentariu-literar/

136. *Epistola întâia către Timoteos* (41 pagini)
http://www.teologiepentruazi.ro/2016/06/15/epistola-intaia-catre-timoteos/

137. *Epistola a doua către Timoteos* (37 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/06/15/epistola-a-doua-catre-timoteos/

138. *Despre nimic* (conferință online) (54 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/07/27/despre-nimic-conferinta-online/

139. *Cântările* (57 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/08/12/cantarile/

140. Sfântul Sfințit Mucenic Antim Ivireanul, *Didahiile* (prima ediție actualizată) (350 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/08/25/sfantul-sfintit-mucenic-antim-ivireanul-didahiile-prima-editie-actualizata/

141. *Praedicationes (vol. 11)* (698 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/10/19/praedicationes-vol-11/

142. *Parimiele lui Salomon* (117 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/10/29/parimiele-lui-salomon/

143. Studii literare (vol. 2) (162 pagini)

http://www.teologiepentruazi.ro/2016/11/05/studii-literare-vol-2/

Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș